

T. C. Temsilciler Meclisi TUTANAK DERGİSİ

Kırk altıncı Birleşim

17 . 4 . 1961 Pazartesi

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	268
2. — Yoklama	269,315
3. — Başkanlığın Genel Kurula sunuş- ları	269
a - Üyelerden Tefik Kâmil Koper- ler'e hastalığına binaen, 1 ay 27 gün izin verilmesi hakkındaki Başkanlık tezke- resi (3/62)	269
b - Hastalığı dolayısıyla iki aydan faz- la izin alan üyelerden Tefik Kâmil Koper- ler'in ödeneğine dair Başkanlık tezkeresi (3/63)	269
4. — Görüşülen işler	272
a - Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	272:290,291:315,316:326

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Birinci Oturum

Vazife ile yurt dışına giden Millî Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç'ın avdetine kadar kendisine, Çalışma Bakanı Cahit Talas'ın vekillik edeceğine dair Devlet Başkanlığı tezkeresi okundu.

Üyelerden Ahmet Sırrı Hocaoğlu'na mazaretine binaen 12 gün izin verilmesi hakkında Başkanlık tezkeresi okunarak kabul edildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının görüşülmesine devam edilerek 24, 26, 28 ve 29 ncu maddeler kabul olundu. 30 ncu madde üzerinde görüşüldü.

Birleşime son verildi.

İkinci Oturum

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının 30, 31, 32, 33, 34 ve 35 nei maddeleri kabul edildi. 36 ncu madde üzerinde görüşüldü.

Birleşime ara verildi.

Üçüncü Oturum

Sanayi Bakanlığında istifa eden Şahap Kocatopçu'nun istifasının kabulü ile, Sanayi Bakanlığına Maliye Bakanı Kemal Kurdaş'ın vekâleten tâyinine dair Devlet Başkanlığı tezkeresi okundu.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının 36, 37, 38 ve 41 nei maddeleri isteği üzerine komisyona verildi. 39 ncu madde kabul olundu, 40 ncu madde üzerinde bir müddet görüşüldü.

17 Nisan 1961 Pazartesi günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan
Kâzım Orbay

Kâtip
Şahap Kitapçı

Kâtip
Oktay Elçi

Sorular

Sözlü Soru

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Rifat Çini'nin, ortaokul ve lise bulunmayan yerlerde çalışan işçilerin çocuklarının tahsile devam imkânlarının temini hususunda ne düşünüldüğüne dair sözlü soru önergesi Çalışma Bakanlığına gönderilmiştir. (6/36)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10,00

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KÂTIPLER : Alev Coşkun, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapacağız.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı var, görüşmelere başlıyoruz.

3. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

a — Üyelerden Tevfik Kâmil Koperler'e, hastalığına binaen, bir ay, 27 gün izin verilmesi hakkındaki Başkanlık tezkeresi (3/62)

BAŞKAN — Tezkereyi okutuyorum.

Genel Kurula

Tevfik Kâmil Koperler'in hastalığına binaen, 6 Mart 1961 tarihinden itibaren bir ay 27 gün izinli sayılması Başkanlık Divanınca 15 Nisan 1961 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Keyfiyet yüce tasviplerine arz olunur.

Temsilciler Meclisi Başkanı
Kâzım Orbay

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

b — Hastalığı dolayısıyla iki aydan fazla izin alan üyelerden Tevfik Kâmil Koperler'in ödeneğine dair Başkanlık tezkeresi (3/63)

Genel Kurula

Hastalığı dolayısıyla 6 Ocak 1961 tarihinden beri iki aydan fazla izin alan Tevfik Kâmil Koperler'e ödeneğinin verilebilmesi İçtüzüğü'nün 60 nci maddesi gereğince Genel Kurulun kararına bağlı olduğundan, keyfiyet yüce tasviplerine arz olunur.

Temsilciler Meclisi Başkanı
Kâzım Orbay

BAŞKAN — İçtüzümümüzün 60 nci maddesini okuyorum efendim :

Madde 60. — İki aydan çok izin alana bundan

sonraki ödeneğinin verilebilmesi, Genel Kurul kararına bağlıdır.

Arkadaşımız, hastalığına binaen iki aydan fazla izin almıştır. Bu itibarla bundan sonraki ödeneğinin verilebilmesi Yüksek Kurulunuzun kararına bağlıdır. Ödeneğinin verilmesi hususunu oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Muammer Aksoy, gündem dışı söz istemiş. Ne hakkında efendim?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, usulle ilgili ve bir tavzih sadedinde.

BAŞKAN — Müzakereye daha başlamadık.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Umumiyetle müzakerelerin usulü hakkında.

BAŞKAN — Buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, bir Anayasa Komisyonu seçtiniz; ve buraya, memlekete bir an evvel demokratik ve hürriyet rejimine uygun bir Anayasa yapmak ve bu Anayasanı halka kabul ettirmek maksadıyla geldiniz. Bu, o derece müstaceliyetle yapılması lâzımgelen bir vazife idi ki, seçiliş tarzında dahi normal yoldan inhiraf edilmek ve iki dereceli bir seçimi kabul etmek lüzumu duyuldu. Arkadaşlarıma söylemekten teeddüb ederim, komisyondaki bütün üyeler sıhhatlerini istihkâr ederecesine çalıştılar ve bir tane de şehit verdiler. Yegâne arzuları, bir an ev-

vel bu memleketin demokratik bir Anayasaya kavuşmasıdır. Komisyonumuz, bu heyetin hasmı olan bir heyet değildir. Bilâkis onun yazacağı yazıyı yazmakla vazifeli kolu durumundadır. Yüksek Heyete dâhil bütün arkadaşların, hangi gaye ile buraya geldiğini ve bu tek gayeden başka bir şey düşünmediğini, vazifelerini müdrük olduğunu bilenlerdeniz. Fakat zaman zaman birkaç arkadaş, sanki normal zamanlardaki bir parlâmentodaymışız gibi, ancak normal zaman parlâmentolarında mazur görülebilen bazı taktiklerden faydalanmak yoluna gitmektedirler, farkına varmadan... Biz bunlara cevap verecek olursak...

AVNİ DOĞAN — Farkına vararak.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUMAMMER AKSOY (Devamla) — Ben en iyi ihtimali kabul ediyorum.

Komisyonun aklından geçmiyen fikirleri ona isnadetmektedirler. Bunlara karşı zaman zaman, artık tahammül edemiyor, cevap vermek lüzumunu hissediyoruz. Fakat, sonradan şu ikazla karşılaşyoruz. «Komisyon sözcüsü olan şahsın anasına küfredilse mülâyim karşılayacak» deniyor. Komisyon sözcüsünün Heyeti Umumiye'yi memnun etmek vazifeleri arasında, bir de kendisini sempatik göstermek vazifesi varmış. Bu sebeple ağır tarizlere cevap vermemek zorunda kalıyoruz. Fakat sonradan, asla söylemediğimiz sözler ve düşünmediğimiz fikirler bize izafe ediliyor. Ve yalnız şereflerimiz ve haysiyetlerimiz değil, çıkacak olan Anayasa da gölgeleniyor. Biz yalnız Anayasayı hazırlamak ve kabul etmekle vazifeli değiliz. Bu Anayasanın halk tarafından kabul edilmesini de sağlamak mecburiyetindeyiz. Halkın tasvibine mazhar olacak bir Anayasa tedvin etmek zorundayız. Ayrıca belirtmek isterim ki, Anayasa Komisyonuna giren şahıs, hayatını feda edecek kadar çalışır. Fakat haysiyet ve şerefini asla feda edemez. Hiçbir şahıs, şu veya bu kompleks yüzünden, komisyonun aklından geçirmediği bir fikri, hattâ Genel Heyetinizin aklından geçirmediği bir fikri ona izafe edip, sözlerin sanki başka mânaları varmış gibi halkı aldatmaya mezun değildir.

Muhterem arkadaşlar, bakınız bir gazetede nasıl bir manşet çıkıyor: «Topluluklara ateş acilabilir» «Anayasa Komisyonu Sözcüsü Aksoy; Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ile ilgili madde

görüşülürken böyle dedi.» (Gazetenin adı ne? sesleri) Kudret gazetesi. Bu gazetenin amcazadesi olan Sonhavadis'de böyle yazıyor.

Şimdi, şunu da kaydedeyim ki, bazı arkadaşlarımızın yersiz hareketleri buna sebebiyet veriyor. Pek muhterem General Fahri Belen bir teklifte bulundu. Toplantılara karşı silâh kullanılmasın diye. Bu direktifin Anayasaya bir hüküm olarak konmasını arzu ediyorlar. Çok rica ederim, komisyon sözcüsü olarak şöyle bir durum içindeyiz: Bir taraftan arkadaşlarca yapılan ilgili teklifleri dinlemek, derhal arkaya dönüp «bu teklifi kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz» diye komisyondaki arkadaşlara sormak; sol taraftan kabul ediyoruz, sağ taraftan kabul etmiyoruz derlerken, aynı zamanda kürsüde konuşan hatibi dinlemeye devam etmek ve yanımıza kadar gelip sual soranlara cevap vermek. Böylesine bir meşguliyet içinde de, hatibin birkaç cümlesini daha kaybederek, bu durumda kürsüye çıkmak:

İşte muhterem Belen'in yapmış olduğu teklifi de, bu şartlar içinde şu şekilde anlamıştım: Sadece «silâhsız olan kütlelere, hiçbir şart altında ateş etmemek».

Verdiğim izahat nedir? Buna karşı vermiş olduğum misal, Kızılay'da veya şurada burada toplanmak, nümayiş yapmak, hürriyet isterim diye bağırarak mıdır? Verdiğim misal: Silâh fabrikalarına 10 bin kişi yürümüş nöbetiye göğüslemiş içeri zorla girmiş; radyo evinin nöbetçisini göğüslemiş içeri zorla girmiş olma halidir. Evet, yürüyüş silâhsız olabilir; ama ayrıca saldırsız da olması başka bir şeydir. Saldırlı olduğu zaman dahi sevicei kalnacaksa, memlekette bu şekilde bir taklîbi hükümete gidilebilir. Buna karşı ne diyeceksiniz, diyoruz? Verdiğimiz misallerin hiçbirisinde, sadece fikirlerini veya hislerini açıklamak maksadıyla toplantı yapan halk kütlelerine ateş edileceğine dair bir tek kelime var mıdır?

Burada insanları maalesef kendisinden bahsetmek zorunda bırakıyorlar: Basına karşı taklîhat en siddetli bir hale geldiği zaman. Vatan Gazetesinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine dair altı adet makale yazmışız; ve toplantılara ateş ettikten bu kanun için, yalnız Anayasa değil aynı zamanda insan haysiyetine ve tabiatına da aykırı bir kanundur, demişiz. Müstemlekelerde dahi uygulanmayan hükümleri 20

nci asır Türkiye'sinde uygulamak istiyorlar, diye onları takbih eden bu yazıları yazdığım zaman, bu gibi yazılardan dolayı bir seneden başlamak üzere ağır ceza tehdidi ile karşı karşıya bulunduğumuz zamandı. O vakit bile, bu görüşleri savunmuş olan insanları, bugün hürriyet düşmanı gibi göstermek yoluna gidiyorlar. Malesef bir arkadaşımız çıkıyor; «komisyon sözcüsünün misalleri beni dehşete düşürdü.» diyor. Ofsayttan gol atmak sevdiğine kapılıyor.

İstirham ediyorum arkadaşlarım, çok rica ediyorum, bunlar sadece birkaç tane de olsa, komisyona aklından geçirmediği fikirleri izafe edip Anayasayı gölgelemek isteyen arkadaşlar olmasın.

Hepinizi hürmetle selâmlar; aklımızdan geçmiyen fikirleri bize izafe edip Anayasanın halk tarafından tasvibini bugünden sabote edenleri takbih ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Bahri Savaş gündem dışı ne hakkında konuşacaksınız?

BAHRİ SAVCI — Aynı konuyla ilgili.

BAŞKAN — Kâfi değil mi bu mevzudaki konuşma? (Kâfi değil sesleri) Peki buyurun efendim.

BAHRİ SAVCI — Efendim, Sayın Aksoy komisyona izafe edilmesi mümkün olmayan sözler hakkında görüşünü komisyon adına söylemiş bulundu. Ben diyorum ki, sadece komisyona değil, şahıslarımızın da aklından geçirmediği şeyleri isnad etmek ancak bir yalan teşkil edebilir. Bu heyet Türk Anayasasını hazırlarken sadece ilmî metodlara uygun ve fikrî muhtevası olan esasın yanında ayrıca siyasi icabata göre hareket etmektedir. Hem ilmî ve hem de siyasi çalışmanın içinde yalanın yeri olmaması lâzımgelir. Türk toplumu artık bunu anlayabilecek duruma gelmiştir. İtiraf etmek lâzımdır ki, bu şekilde bir çalışma bir fikrî ve siyasi mesai teşkil etmez. Belki çok kısa bir an için bâzı küçük menfaat gruplarına birtakım menfaatler sağlar gibi gözükür. Fakat bu, memleketin menfaati olmaz. Biz, buradaki mesaimizi grup menfaati üzerine değil, milletin menfaatleri üzerine yapmamız lâzımgelir.

Çok rica ediyorum, Meclis içi ve Meclis dışı fikirlerimizi memleket için ve memleket menfaatine olan noktalara irca edelim, küçük grup menfaatlerine irca etmiyelim. Benim söyleyeceklerim bundan ibarettir.

BAŞKAN — Nurettin Ardiçoğlu.

NURETTİN ARDIÇOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, Anayasa Komisyonu üyesi ve burada manşetinden bahsedilen gazetenin başyazarı bulunmam sıfatıyla, huzurunuzda, bu şekilde bir görüşme karşısında, açıklama yapmak zaruretinde bulunmaktayım. Bir bardak suda fırtına çıkarma (Öyle değil, sesleri) kabilinden olan bu mevzu hakkında, çok kısa da olsa, zamanınızı aldığımından dolayı üzüntüm büyüktür.

Arkadaşlar, bir kimseye aklından geçmiyen bir şeyi izafe etmek iyi bir şey değildir. Hepimiz bunun ıstırabını çekmiş insanlarız. Benim de dünyada hazzetmediğim şeylerden biri budur. Bu konuda Muammer Bey arkadaşım haklıdır.

Fakat bir gazetenin manşeti de bu kadar ağır ithamlara mâruz kalmamalıydı. Bu şekilde bir başlığı ben şahsan tasvibetmem. Ama bunun, bugünden Anayasanın sabote edilmesi şeklinde alınması hiç de doğru değildir.

Bahri Savaş arkadaşımızın, «Bâzı grup menfaatlerini himaye yolunda Anayasa feda edilmemelidir» sözü beni çok üzdü. Muammer Aksoy arkadaşımızın bu başlık dolayısıyla ifade ettikleri sözler beni çok müteessir etti.

Arkadaşlar, bu Anayasanın yapılması, halk tarafından tasvibi, bir an evvel normal rejime kavuşulması hepimizin en büyük arzumuzdur; gerçekleşmesi için buraya geldiğimiz ilk gün yemin ettiğimiz, namus sözü verdiğimiz bir vebidedir. Binaenaleyh, Anayasanın sabote edilmesi, bâzı grup menfaatlerini Anayasa menfaatlerine feda etmek gibi bir isnat ve izahta bulunurlarsa biz de kendilerine şöyle deriz : Bizim aklımızdan geçmiyen şeyleri bize isnad ediyorsunuz, haysiyetimizle oynuyorsunuz, ayıp ediyorsunuz. (Bir ses : Siz kimsiniz) Oturduğunuz yerden konuşmayın. Konuşmak istiyorsanız buraya gelin konuşun. Benim kim olduğum belli. Kim olacağım? Kudret Gazetesinin Başyazarı, Anayasa Komisyonu Üyesi.

BAŞKAN — Karşılıklı konuşmayın, mevzu içinde kalınız.

NURETTİN ARDIÇOĞLU (Devamla) — Reis Bey, müdahale ediyorlar. Beyler tahammülsüz.

Sonra arkadaşlar, benim teessürüm şu : Her gazetede buna benzer, burada konuşulanları

tamamen aksettiremeyen veyahut bizi tatmin etmeyen bâzı havadisler çıkıyor. Bu hâdiseler yok değil. Bunlar bizi de üzmüyor, değil. Size bir misal arz edeceğim : Anayasanın müzakeresi başlamadan evvel Tanin Gazetesinde, Muhterem Kasım Gülek'in gazetesinde bir yazı çıktı. Okuduk. Millet Partisi Anayasaya kırmızı oy verdirecekmiş, kabul etmiyormuş, kabilinden bir yazı... O gün çok müteessir oldum. Derhal, Tanin'in Ankara bürosunu aradım, Millet Partisinin içinde böyle düşünen tek kişinin bulunduğu kaani değilim, dedim. Kasım Beyi sordum; Ankara'da olmadığını söylediler. Çünkü, bizzat kendisi ile görüşmek istiyordum. Lütfen yazar mısınız dedim; Millet Partisi, on beş seneden beri mücadelesini yaptığı fikirleri bu Anayasada bulmaktadır. Bunun çıkması için de sonuna kadar âzimle çalışacaktır, bütün emeğini ve gayretini harcayacaktır. Bu şekilde bir beyanat konulmasını söyledim. Kısaltarak koy-

muşlar. Ama ertesi gün, İstanbul'dan bir haberle «Ahmet Oğuz ve Fuat Arna bu fikirde değilmiş, Millet Partisi ikiye ayrılmış» şeklinde bir yazı daha çıktı. Arkadaşlarla hiç irtibatımız yok. Tanin Gazetesine, böyle bir şey vârit değildir, diyorlar. Fuat Arna imzası ile bir yazı gönderiyor. Fakat bir tek satır halinde çıkıyor. Çıkıyor ama, böyle şeylerin şüyu vukuundan beterdir. Durumu Kasım Beye izah ettim. Kendileri de tasvibetmediler. Maalesef böyle haberler ve manşetler çıkıyor. Ama bunu Meclis Kürsüsüne getirirsek ayıbolur.

Şimdi arkadaşlardan rica ediyorum: Bizim de aklımızdan geçmiyen şeyleri; bu gazetenin dahi aklından geçmiyen şeyleri bize ve ona izafe etmemek lâzımdır. Hepimizin gayesi biran evvel Anayasanın çıkması, halkın tasvibine mazhar olması ve bu memleketin normal rejime kavuşmasıdır.

Mâruzatım bundan ibarettir.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

BAŞKAN — Gündeme geçiyoruz, efendim.

a. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)

BAŞKAN — Anayasanın 40 nci maddesi üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

Söz sırası Sayın Turan Güneş'in. Buyurun efendim.

TURAN GÜNEŞ — Vaz geçtim.

BAŞKAN — Sayın Feyyaz Köksal

Feyyaz Köksal — Sayın arkadaşlarım, iktisadi ve sosyal hayatımızın düzenlenmesiyle ilgili 40 nci maddeden, İstanbul ön projesinde ve Sayın Velidedeoğlu'nun muhalefet gerekçesi ve tekliflerinde mevcut bir fıkra komisyonca çıkarılmıştır. Bu doğru değildir. Kısaca arz edeceğim.

Maddenin 1 nci fıkrasındaki çalışmanın Almanca Vollbeschaeftigunga tekabül ettiği Sayın Aksoy tarafından ifade edilmişti Teşekkür ederiz. Meseleye ışık tutmuşlardır. İtiraf etmek mecburiyetindeyiz ki, lisanımızda, hukuk tâbirlerinde de, terim kıtlığı vardır. Almanca bir kelimeyle ifade edilen husus burada bir fıkra ile de tam bir açıklıkla anlatılamamıştır. Bu yüzden aramızda da anlaşmamız uzun sürüyor ve belki de işi bâzan yarım bırakıyoruz. Birinci

fıkradaki herkesin çalışmasının ve hattâ birinci fıkranın tamamının karşılığı olan Almanca Vollbeschaeftigung sosyal politikada kullanılan bir deyimdir.

Meşhur Arz ve talep Kanununa göre, talep kısmında iş arıyanlar vardır. Arz kısmında ise bunlara iş temini meselesi vardır. Yalnız, temin edilecek işin herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesini sağlayacak ücretide temin etmesi gerekir.

Problemin hulâsası bütün bir milletin çalışması ve insanca yaşamasını temindir; güzel bir problem. Şu anda da bu mesele, memleketimiz için bir gayedir. Gayeye ulaşmamız gerekir. Maddeyi hazırlayan arkadaşlarımız bu gayeyi de malî kaynakların yeterliği ölçüsüne bağlamışlar ve meseleyi 51 nci maddede iktisadi gelişmeye tâbi tutmuşlardır. Ve mevcut tasarı maddenin ikinci fıkrasında plânla bu işin hallolunacağını kabul etmişlerdir. Fakat, 51 nci maddedeki, özür dileme, peşin olarak Devlete millete ilân edilmektedir. Halbuki biran evvel gayeye ulaşmak için her türlü imkândan faydalanmak ve hususi teşebbüsün de Devlete yardım etmesini sağlamak zarureti vardır. Bu bakımdan İstanbul ön projesinde mevcut fıkranın kabulünü istirham edeceğim. Ancak bu hususun

kabuliyle 39 ncu maddede tasvibettiğiniz Devletin koruyacağı özel teşebbüsün de iktisadi ve sosyal hayatımızın düzenlenmesindeki yeri sağlanacaktır.

Aksi takdirde Millete çalışacak iş tcmını (Volbeschäftigung) artan nüfusumuz muvacehesinde ve zorla çalışmayı da kabul edemiyeceğimize göre, Devlete altından kalkılmaz bir yük tahmil edecektir. Beveridge plânını iyi etüdetmiş olan arkadaşlarımın, iktisadi krizlerden içtinabedebilmek ve gizli işsizliği ortadan kaldırmak için iktisadi ve sosyal hayat düzenimizde özel teşebbüsten bahsetmemelerini bir kasta değil, iyiyi arama hususundaki titizliklerime bağlamayı hakşinaslık bildim.

İş temin ederken enflasyonist tesirler karşısında icabında mülâyim bir sosyalist istikamette ve icabında da Sosyal Devlet bünyesini haiz Batı Almanya'da olduğu gibi Sosyal Pazar Ekonomisinde, pazarın iki sisteme de yer vererek ayarlanabileceğini peşinen kabul etmiş bulunuyorum. Aksi takdirde, «Devlet özel teşebbüsü korur» tâbiri Anayasamızda bir süs olarak kalabilir.

Takririmin kabulünü istirham ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Rauf Gökçen,

RAUF GÖKÇEN — Sayın temsilciler; Anayasa tasarısının tümü üzerindeki konuşmamda, yüksek nazarlarınıza arz ettiğim ve realitelerimize ve milli menfaatlerimize cevap vermekten uzak olduğunu iddia ettiğim bu tasarı; 40 nci maddesiyle, endişelerimin doğruluğunu bir defa daha ispat etmektedir.

Komisyon sözeülerinin, Cuma günkü konuşmaları, beni tatmin etmek şöyle dursun, bilâkis daha ziyade endişeye sevk etmiştir.

Şöyle ki : Sözeülere göre, bu madde çok iyi niyetlerle hazırlanmıştır ve ifadeler çok mâsum ve plâtoniktir. Evet iyi niyetle hazırlandığından hiç şüphe etmiyoruz. Ancak; bugün mâsum olduğu kabul edilebilse dahi, müphem ifadelerin, sui-niyetliler elinde çok korkunç neticeler verebileceğini de inkâr etmemek lâzımdır. Bu sebeple, mâsum ve plâtonik ifadeler yerine, aydınlık ve renkli ifadeleri tercih edelim.

Yine sözeüler der ki; «Arkadaşlarımızın bâzıları sosyal anlamı ile sosyalist kelimesinin mânasını birbirine karıştırıyorlar ve çekiniyorlar.»

Buna, bilhassa cevap vermek mecburiyetindeyim.

Sayın arkadaşlar, ben sosyal kelimesinin mânasını, sözcü arkadaşımız kadar anlıyorum. Merak buyurmasınlar. Ancak iyice anlamak istediğim bir nokta vardır. Acaba 40 nci madde, o sosyal kelimesine bir «ist» ilâve edecek midir? Zira 40 nci maddeye kadar müzakere edilen 39 ncu madde içerisinde «ist» i yakıştıran ifadeler mevcuttur. Zira, 40 nci madde içerisinde, özel teşebbüsün himayesine ait hüküm göremeyince, haklı olarak endişelendik. Bilhassa bu hususun İstanbul'da hazırlanan ön tasarı içerisinde bulunmasına rağmen son tasarıda çıkarılmış olması; bu madde üzerine, bizi sosyal kelimesini anlamaya davet ederek değil, niçin özel teşebbüse ait kısım tayyedilmiştir? Sorusunun cevabını vererek, Komisyonun gayesini izaha zorlamaktadır. Lûtfen, kelime oyunlarından vazgeçelim, oraya sarf edeceğimiz zamanın daha küçük bir kısmını, birbirimizi anlamaya ve daha samimî olmaya sarf edelim.

Eğer komisyon, mütaassıp devletçiliği, millî kalkınmamıza en elverişli rejim olarak görüyor ve sadece bu fikri emniyet altına almak istiyorsa, peşinen arz edeyim ki, aksi tezi savunmaya daima âmâdeyim. Yeter ki, düşüncelerimizi ve ideallerimizi açıklamaktan çekinmiyelim. 40 nci maddenin müphemiyetten kurtulması ve vuzuha kavuşarak Demokratik bir karakter kazanması için, Yüksek Başkanlığa bir takrir sunuyorum. Takririme, Yüksek Meclisiniz iltifat buyurduğu takdirde, bu madde komisyonun da arzu ettiği elâstikiyete ve karaktere kavuşacaktır, kanaatindeyim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Altan Öymen.

ALTAN ÖYMEN — Efendim, daha önce konuşan arkadaşlarımızın konuşmalarından anlaşıldığı gibi, bu maddede bir boşluk olduğu muhakkaktır. Bu boşluk, maddede özel teşebbüse yer verilmemesinden ileri gelmektedir. Maddenin matlâbı, «İktisadi ve sosyal hayatın düzeni» şeklinde olduğuna göre, iktisadi ve sosyal hayatın içinde özel teşebbüsün de zikredilmesi gerektiği tabiidir. Nitekim maddenin 2 nci fıkrasında, «İktisadi, sosyal ve kültürel, kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak» ibaresiyle Devletin ödevleri ifade edilmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde bu madde içinde,

iktisadi hayatın bir parçasını teşkil ettiği için, özel teşebbüsün de ödevlerini ve haklarını tesbit etmek lâzımdır. Bu durumda ise «Özel teşebbüsün durumu ne olacak» sorusunun karşısındayız?

Komisyon bu sorunun cevabını vermemiş değildir. Komisyon bunun cevabını, daha önce, 39 ncu maddenin görüşülmesi sırasında vermiştir. «Devlet özel teşebbüsü korur» ibaresiyle fakat 39 ncu maddenin özel teşebbüsün korunması ile hiçbir alakası yoktur. 39 ncu maddenin matlahında «Çalışma ve sözleşme hürriyeti» ibaresi vardır. İki hürriyeti tesbit etmektedir bu madde çalışma hürriyeti ile sözleşme hürriyetini. Bu, Devletin özel teşebbüsü koruması, orada yamama, etrafındaki cümlelerle hiç alakası olmayan bir şekilde durmaktadır.

Bu sebeple özel teşebbüsün durumunu haklarını ve vebelerini belirtecek tarzda buraya bir 3 ncu fıkranın konması yerinde olur. Ben bu maksatla bir teklif hazırlamış bulunuyorum. 3 ncu fıkra olarak buraya konması maddeye vuzuh verilmesi bakımından daha yerinde olacaktır. Şimdi takririmi okuyorum :

«Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, bu teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun olarak yürütmesini sağlar. Devlet, kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel teşebbüsleri korur.»

Şimdi böyle bir ifade kullanıldığı takdirde, özel teşebbüsün durumu belirtilmiş ve bir sistem hatası düzeltilmiş olacaktır. Daha önceki maddede lüzumsuz yere zikredilen özel teşebbüsün durumu burada ifade edilmektedir. İktüzüğün 109 ncu maddesine göre, kabul edilen maddeler nihai olarak reye vaz'edilmeden evvel böyle tertip hataları ile mâlûl iseler, bu hataların düzeltilmesi imkânı mevcuttur. 109 ncu maddeye dayanarak komisyon, eğer bu sistem hatasını düzeltirse, zannedirim ki, şimdiye kadar sistem bakımından gayet sağlam bir şekilde inkişaf etmiş olan tasarı buraya da mâlûliyeteye düşer olmayacaktır.

Sayın komisyondan, bu takriri ve belirttiğim hususları dikkate almasını rica ederim.

BAŞKAN — Turan Güneş.

TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, şahsım adına bâzı mâruzatta bulunacağım.

Bir Anayasa aşında Devlete birtakım vebeler yükler ve Devletin yapmıyacağı bâzı işleri

sayar. Şimdi 40 ncu maddeyi bu mahiyeti itibarıyla tetkik etmek icâbeder. Anayasa Komisyonu Sözcüsü arkadaşımız, komisyonun nötr bir Anayasa getirdiğini beyan etti. Buraya çıkan arkadaşlar, özel teşebbüse maddede yer vermediğini veya Devletin özel teşebbüs hakkındaki mütalâasını icâbettiren bir hükmün bulunmadığını tenkidettiler. 40 ncu madde ve Anayasamız ne liberal, ne de sosyalist bir mahiyet taşımamaktadır. Bu Anayasa ile fevkalâde bir liberalizme imkân vermek mümkün olduğu gibi Rauf Gökçen arkadaşımın özür dilerim. Memlekette sosyalist adıyla meşru bir parti bulunduğu göre sosyalist bir Devlet iktisadiyatını yürütmeyi imkân dâhiline sokmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, bilfarz bir siyasi parti iktidara gelip bütün Devlet işletmelerini satıyorum, veyahut hediye ediyorum, dese buna mâni bir hüküm var mı? Hiçbir mâni hüküm yoktur. Şimdi arkadaşlar da mâni olan bir hüküm konmasın, ama Devletin müdahalesi de olmasın, diyorlar. Bu fikri büyük bir hürmetle karşılıyorum. Bu telâkkilerin mümkün olmadığını zannediyorum. Çünkü, bir siyasi teşekkül, bir siyasi parti vatandaşların reylerinin ekseriyetini alır ve memleketin iktisadiyatını bu reylerin gösterdiği tarafa doğru götürülebilir. Burada bahis konusu olan mesele, demokratik yollarla denmiş olması, açıkça bâzı rejimlerin dışarda bırakıldığını gösteriyor. Bunun dışında hürriyet nizamına riayet ederek, bir partinin elindeki imkânları açık bırakılıyor. Burada müdahaleci sayılabilecek veya liberal sayılabilecek ne gibi hükümler vardır? Millî tasarrufu artırmak : Bu yolda bâzı arkadaşlar vergiyi çoğaltmaktır, diye düşünebilirler. Fethi Çelikbaş ve Feyyaz Köksal arkadaşlarımıza göre ise, bilâkis işletmelerden vergi alınmamak ve bu şekilde bir plus - value teminine çalışmak ve onların yatırım yapmasını temin etmek, millî tasarrufu artırır. Bunun sosyalist neresinde, liberali neresinde? Yatırımları toplum yararına sevk etmek.. Bunun böyle olduğu, daha ortada müdahaleciler yokken, Adam Smitt tarafından «Cemiyetin yükselmesi, fertlerin serbest bırakılmasına bağlıdır» demesi ile başlamıştır. Meselâ Fethi Çelikbaş, en iyisi fertleri serbest bırakmaktır, yatırımların toplum yararına olabilmesi için böyle olması lâzımdır, derse, sözleri tamamen Anayasaya uygun olur. Ama bir

başka arkadaşımız da çıkar der ki, «Hayır, öyle değil. Devlet müdahale etmelidir. Vergiyi artırmak lâzımdır.» O da Anayasaya uygundur.

İstanbul projesinde bu hüküm neden yer almıştır? İstanbul'da tercih yapılmıştır. Özel teşebbüs esasına dayanan iktisadi hürriyet bize yelpazeyi daraltıcı geldi. Bu itibarla bu hükmü koymadık.

Netice olarak : Biz, sosyalist bir Anayasa yapmıyoruz. Ama liberal bir Anayasa yaparak bir kısım vatandaşların ve siyasi teşekküllerin düşünce ve fikirlerini de yasak etmek istemiyoruz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon adına Emin Paksüt. ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVE KİLİ EMİN PAKSÜT — Çok muhterem arkadaşlarım, benden evvel şahsı adına konuşan Turan Güneş, komisyon adına arz etmek istediğim hususları Yüksek Heyetinize arz etmiş oldu. Ben bunları tekrar etmek istemem.

Bu 40 ncı madde vesilesiyle zihinlerde yer alan tereddütleri kesin olarak reddetmeyi faydalı telâkki etmekteyim. Niçin böyle olduğunu kısaca ifade edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, bu Anayasayı hazırlamak üzere Yüksek Heyetinizin vazifelendirdiği komisyon olarak, Türk Milletinin muhtacolduğu Anayasada, teminata bağlanmış hakları, hürriyet nizamı içinde sağlanan hakları, Devlet yapısına esas alıyoruz. Hürriyet nizamı içinde hakları teminata kavuşturacak ve Türk Milletinin süratle kalkınmasını hürriyet içinde gerçekleştirebilecek bir Devlet düzeni. Bununla şunu ifade etmek istiyorum. Bu madde üzerinde cereyan eden müzakereler sırasında kıymetli arkadaşımız Turhan Feyzioğlu bir takrir vermişti. Bu takrirdede «hürriyet nizamı içinde, demokratik nizam içinde» gibi vuzuh sağlayıcı bir iki ibarenin maddeye ilâvesini istemişti. Kendisine fikren iltihak ederim. Burada böyle konuşan arkadaşların düşüncelerinin tamamına iltihak ederim. Anayasanın bütün maddelerinde eğer uygun görüyorsanız, «hürriyet nizamı içinde, demokratik esaslar içinde» deyiniz. Fakat, Anayasa başından sonuna kadar hürriyet nizamını ve demokratik esasları savunmaktadır. Nerede tereddüt ederseniz, vuzuh bakımından sadece 40 ncı madde için arz etmiştim, arzu edilen yere böyle bir ilâve yapılabilir.

Muhterem arkadaşlarım, şimdi kesin olarak bilinmesi lâzımgelen bir cihet vardır. Bu Anayasa her hangi bir doktrini müdafaa eden bir Anayasa değildir. Ne sağ, ne sol, ne de orta bir doktrinin müdafaası mevzuubahis değildir. Bu Anayasa sağ temayüllerle sol temayüllerin komprimesi de değildir. Bu Anayasa, yalnız hürriyetleri tahribetmeyi hedef tutan komünizmi reddeder; totaliter idareyi, teokratik Devleti reddeder.

Bu vesile ile bir hususa temas etmek isterim. Bâzi arkadaşlarımız bâzi hakların Anayasada geniş bir şekilde yer almasını tenkid ettiler. Şunu belirtmek isterim ki, Türk Milleti bu mevzularda o kadar cefa çekmiştir ki, bu haklar bu ölçüde Anayasada yer alma hakkını kendi kendilerine kazanmışlardır. Bu haklar üzerinde kısıntı yapmak sizin vazifelendirdiğiniz Komisyonun, itibar edebileceği bir tutum değildir. Binaenaleyh hakların tanzimi bu mânadadır. İşte huzurunuzda getirdiğimiz 40 ncı madde ve bundan sonra göreceğiniz maddeler aslında bu görüşün ifadesi olmuştur. Vuzuh-suz ve müphem telâkki edilen yerlere «hürriyet nizamı ve demokrasi prensipleri» gibi ibarelerin ilâvesi hakkındaki görüş ve teklifler Anayasa Komisyonunca makbul ve muhteremdir.

Bir noktayı belirtmekte fayda vardır. Bâzi maddelerde tereddütler oldu. Bilhassa 36 ncı maddede. Arkadaşlar, Anayasa Komisyonumuz maksada uygun olması itibariyle madde metinlerindeki tereddütlerin izalesi bakımından, faydalı olacağı kanaati ile, evvel ve ahır vuzuhu sağlayıcı görüş ve fikirlere kendisi de katılmıştır. Huzurunuzda getirilmiş olan Anayasada bu maksatla yazılmıştır. Verilen takrirleri komisyon almıştır. Bu takrirlerle maddeler üzerinde yapılacak değişiklikler aslında Anayasa Komisyonunun görüşünde her hangi bir değişikliği mutazammın değil, birtakım tereddütlerin izalesine mâtuftur.

Komisyonumuzun getirdiği bu 40 ncı madde metni maksada uygundur. Ama bir madde beş türlü, on türlü yazılabilir. Altan Öymen arkadaşımızın 39 ncü madde ile ilgili takriri, aslında isabetsiz değildir. 39 ncü madde, ikinci müzakeresi sırasında bâzi tereddütler sebebiyle belki de tadilnamelerle yeni bir şekil alacaktır.

Arkadaşlarımız, Anayasanın şu maddesini bu maddesini birbiriyle ilgili görüyorlar. Meselâ 40 nci maddeyi 39 ile ilgili görüyorlar. Lütfetsinler, dikkat buyursunlar, Anayasanın bütün maddeleri birbiriyle ilgilidir. Genel başlıklar bakımından arz edeyim ki, aslında matlaplar madde metinlerine dâhil değildir. Sadece maddelerin bağlantılarını vermektedir. Binaenaleyh, bu maddeler arasındaki bağlantıları da bir bütün halinde mütalâa etmek ve Anayasayı 1 nci maddesinden sonuncu maddesine kadar bir kül halinde kavramak lâzımdır.

Komisyonun getirdiği maddenin ihtiyaca elverişli olduğu inancındayız. Bunun dışında, «demokratik nizam içinde», gibi tâbirlerin ilâvesi zarûretine Yüksek Heyet kaani ise, Komisyon muteriz değildir.

Hürmetlerimle.

FEYYAZ KÖKSAL — Bir sualım var efendim.

BAŞKAN — Buyurun...

FEYYAZ KÖKSAL — Bu düzenlemede, demokratik nizam ve hürriyet içinde düzenlenecek iktisadi hayatımızda özel teşebbüse tanınan iktisadi hürriyet ve kendisini yetenek ve isteklerine göre yetiştirme serbestliği denirse mahzur var mıdır?

EMİN PAKSÜT (Devamla) — Anayasa tasarısında en çok tartışılan maddelerden birisi olan bu madde hukuk Devleti içinde ferdin hak ve hürriyetinin bütünlüğünü koruyor mu, korumuyor mu? Mâruzatım, sadece cemiyet hayatımız bakımından olmuştur. Ferdin hürriyeti ve mülkiyet hakkı gibi özel teşebbüsün korunacağı tabiidir. Bunun dışında bir şey düşünülemez. Binaenaleyh aslında malûmu ilândan başka bir şey olmaz. Bu Anayasanın içinde boşanma, nafaka diye bir şey yoktur. Bu, Anayasayı boşanmayı ve nafakayı reddetmiş mânasına mı gelir? Asla. Rehinden bahsediliyor; bunun mânası gayrimenkul üzerine ipotekte rehin hakkı tanınmayacağı mânasına mı gelir? Asla. Anayasada tekrarları koymakta fayda olmadığı kanaatindeyim. Zannediyorum, suallere cevap verdim. Sual sormak isteyen arkadaş olursa onların suallerine cevaba âmadeyim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Rauf Gökçen. Dördüncü defa söz istiyorsunuz, şahsınıza sataşma yoktur.

RAUF GÖKÇEN — Turan Güneş arkadaşımın cevap vereceğim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

RAUF GÖKÇEN — Burada bâzı noksan yerler görüyorum. Turan Güneş arkadaşımızın ileri sürdüğü zaruri kelimesini buraya koymasak bir yanlış anlayışa meydan verir kanaatindeyim. Onun için tavzihe muhtacolması bakımından söz almış bulunuyorum.

Bir kere, benim iddialarım; sosyalist kelimesinin veya sosyalist rejimin bu Anayasa içinde mevzu bahis edilebileceğini şikâyet mahiyetinde değil, munhasıran sosyalist bir rejimin bu Anayasa içerisinde empoze edildiğini nazarı dikkatinize arz etmekten ibarettir.

Eski Anayasamız geniş bir devletçiliğe imkân vermişti. Aynı zamanda Demokrat Parti iktidarı da mükemmel bir surette liberalizmi tatbik ederek, bu Anayasanın elâstikiyetini ispat etmiştir. Hattâ son senelerde yarı devletçilik, yarı liberalizm dahi mümkün olmuştur. Eski Anayasamıza yeni ilâveler yaparsak aşağı yukarı komisyonun gayesine ulaşması mümkün olabilecek idi. Buna rağmen «elâstikiyet verme» amacını sebebolarak ileri süren komisyonun, bu Anayasa metinleri içerisinde almış oldukları tâbirler bizi kuşkulandırıyor. Daha evvel de arz ettiğim gibi tamamen elâstikiyet fikirleriyle muhtelif doktrinlere yer verebilmek için, munhasıran sosyalizmi empoze edecek tâbirler bu Anayasada yer almamalıdır.

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlar, ikinci madde üzerinde vâkı mâruzatım sırasında ilim göziyle şu Anayasanın karakteri üzerinde birkaç söz söylemişim, kitaplardan tabii. Yine tekrar arz edeceğim ki, Umumi Heyetinizde, sosyal ve iktisadi haklar bölümünün, uyandırmış olduğu endişe tamamen yersizdir.

Bu hakların mevcudiyetine rağmen Anayasamız fertçi, demokratik ve liberal karakteri haizdir. Şimdi bu 40 nci madde, muhterem komisyon üyelerinin de Umumi Heyete arz ettiği gibi ileride memleketin ihtiyacına göre, milletimizin rey vereceği programları kösteklememek için konmuştur. Yarın liberal bir partiye rey verilirse o partinin yapacağı icraatın çıkaracağı kanunların Anayasaya mugayereti ile Yüksek Mahkeme tarafından, Anayasa Mahkemesi ta-

rafından iptal edilmesin. Memlekette İşçi Partisi vardır, pek tabii ki, temayülü Halk Partisinin solunda olacaktır. Memlekette Sosyalist Parti vardır, pek tabii ki, o da yine bu partinin solunda olacaktır. Bu partilerin iktidara getirilmesi milletimizin reyine vabestedir. Herhangi bir intihapta milletimiz topyekûn Sosyalist Partisine rey vererek iktidara geçirmiş olabilir. O parti kendi programına göre icraatını gerçekleştirecektir. Birtakım kanunlar isdar edecektir birtakım teşebbüsleri millileştirecek, memleketin hayatını sıkı bir plâna bağlayacaktır. Onun için bu madde ihmal edilcek bir madde değildir. Bu şekilde iktidara gelenlerin icraatını kösteklememesi için bu madde konmuştur. Bu maddeyi kabul etmenizi ve bunda memleketin menfaati olacağını arz etmek için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Feyyaz Köksal.

FEYYAZ KÖKSAL — Sayın arkadaşlar, kuvvet gruplarının tesirlerini ve münasebetlerini ve bugünkü neticeyi iktidar münasebetleriyle ele aldığımız zaman Anayasamızda fazla detaya girdiğimizi kabul etmemiz lâzımdır. Şayet bu madde olmasa idi, bu mevzular konuşulmuyacak ve münakaşa edilmiyecekti. Netice itibariyle bu maddesiz olarak da devlet hürriyetleri demokrasi esasları içerisinde yürütebilmek kudretine sahip olacaktır. Mademki bu madde getirilmiş, İstanbul ilim heyetinin düşündüğü ve sayın Hıfzı Veldet Velidedoğlu'nun da izah ettiği gibi İstanbul tasarısında da ilâve edilmiş olan unsurun buraya da ilâvesi zaruridir. Çünkü biz şu anda kalkınmak mecburiyetindeyiz ve bütün bir memleket olarak çalışmak mecburiyetindeyiz. Bu sebeble, bilumum kuvvetlerden istifade etmek zorundayız. Bir matematikçi olarak ifade edeyimki azamiyi elde etmek için vektörlerin analizinde tatbik edilecek kuvvetlerin birbirine muvazi olması lâzımdır. Şayet kuvvetler aksine hareket ederlerse tesirlerini de kaybederler. Bu fizikteki iş hesabında basit bir misaldir. Başka daha basit bir misâl; bir araya iki at koşarsanız bu iki atı aynı istikamette koşmanız lâzımdır. Aksi istikâmete koşmanız halinde atlardan istifade etmeniz mümkün olmaz Benim teklifim İstanbul tasarısında da

vardır. Müsavi kuvvetleri ayrı istikâmetlerde koşmanız halinde olduğu yerde kalmaya, sebep oluruz. Benim teklifim, kuvvetleri aynı istikamette sevkedelimki, istifade mümkün olsun. Yoksa kuvvetler birbirini ifna eder ve kalkınmamız geri kalır. Bilumum kuvvetlerimizden lâyıkıyla istifade etmemiz lâzımdır. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Komisyon konuşacak mı? (Hayır sesleri) Önergeler var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 40 nci maddesi, İstanbul Komisyonu tarafından hazırlanan ön tasarının 37 nci maddesi ile mukayese edildiği takdirde Komisyonumuzun, özel teşebbüsün devlet tarafından himayesine ait fıkrayı itina ile çıkardığı müşahade olunmaktadır.

Böylece, komisyon sözcüleri tarafından mükerremere ifade olunan ve bilhassa iktisadi alanda, muhtelif doktrinlerin tatbikına imkân verdiği iddia edilen, Anayasanın «elâstikiyet» vasfı; sadece, devleteiliğin muhtelif şekillerine munhasır kalmaktadır.

Özel teşebbüsü ve işvereni himaye edici hükümlerden mahrum olan bu tasarıya; hakikaten demokratik bir karakter verebilmek ve devlet, sadece sola itici bir direktif olmaktan kurtarabilmek için, bu maddeyi de müphem ifadelerden temizlemek ve aydınlığa çıkarmak zaruri bir ödev olmaktadır.

Bu sebeplerle, 40 nci maddenin şu şekilde ifadesini arz ve teklif ederim.

Rauf Gökçen

Madde 40. — İktisadi ve sosyal hayat, adalete, kişinin çalışmadaki verimi esasına ve herkesin insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesine ulaşması amacına göre düzenlenir.

Bu düzenlenmede insanın, özel teşebbüs esasına dayanan iktisadi hürriyeti ve kendisini yetenek ve isteklerine göre yetiştirme serbestliği gözetilir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek maksadıyla Millî tasarrufu ve yatırımları, milli menfaatlerinize en uygun şekilde plânlamak ve tatbik etmek Devletin ödevidir.

Yüksek Başkanlığa

40 nci maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Feyyaz Köksal

MADDE 40. — İktisadi ve sosyal hayat, adalet, herkesin çalışması esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir anlayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir.

Bu düzenlemede insanın, özel teşebbüs esasına dayanan iktisadi hürriyeti ve kendisini yetenek ve isteklerine göre yetiştirme serbestliği gözetilir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.

Yüksek Başkanlığa

40 nci maddenin 2 nci fıkrasındaki millî tasarrufu artırma, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek, üzerinde muhtelif iktisadi ve siyasi grupların değişik politikaları olacağı mülâhazası ile Anayasaya konulacak hükümlerden telâkki edilemeyeceğinden madde metninden çıkarılarak maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Adnan Başer

MADDE 40. — İktisadi ve sosyal hayat, adalete, herkesin çalışması esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir. İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.

Yüksek Başkanlığa

40 nci maddenin ilk fıkrasındaki (herkesin çalışması esasına) tâbirinin (herkesin çalışması hakkına) şeklinde düzeltilmesini arz ve teklif ederiz.

Muhittin Gürün

Âdil Toközlü

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

40 nci maddenin 2 nci fıkrasının aşağıdaki tarzda değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Turhan Feyzioğlu

Fethi Çelikbaş

«Milletin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasını hürriyet düzeni içinde gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve demokratik ilkelere uygun millî kalkınma plânları yapmak Devletin ödevidir.»

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki metnin 40 nci maddeye bir fıkra olarak eklenmesini veya madde 40 dan sonra müstahsil madde olarak Anayasa konulmasını saygı ile rica ederim.

Dr. Yusuf Ziya Yücebilgin

Devlet, ferdin refahını ve cemiyetin iktisadi ihtiyaçlarını göz önüne alarak, genç ve daha yaşlı şahısların yetiştirmeleri için, mesleki yöneltme ve mesleki öğretim teşkilâtları kurar, şahıslar, hangi mesleğe girecekleri hakkında kendi ve yakınlarının muvafakati alınarak, bu müesseselerden meceanen istifade ederler.

Yüksek Başkanlığa

40 nci maddeye şu fıkranın eklenmesini dilerim.

Altan Öymen

«Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, bu teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun olarak yürümesini sağlar. Devlet, kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel teşebbüsleri korur.»

BAŞKAN — Önergelerin hepsi tadili tazammun etmektedir, birer birer okutup reylerinize arz edeceğim.

(Rauf Gökçen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Feyyaz Köksal'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Adnan Başer'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Muhittin Gürün ve Âdil Toközlü'nün önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon önergeye iştirak etmiyor. Dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Turhan Feyzioğlu ve Fethi Çelikbaş'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Aynı mahiyette görüyoruz, bu sebeple iştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Yusuf Ziya Yücebigin'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor. Dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Altan Öymen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Katılıyoruz, yalnız 39 ncu maddede bir tadilname getirmek zarureti var.

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılıyor. Dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Komisyon filhal iştirak ettiğine göre 40 nci maddeyi yeni şekliyle okuyoruz.

IV. İktisadi ve sosyal hayatın düzeni

MADDE 40. — İktisadi ve sosyal hayat, adalete, herkesin çalışması esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.

Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, bu teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun olarak yürümesini sağlar.

Devlet, kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel teşebbüsleri korur.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekliyle kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

41 nci madde komisyonadadır. 42 nci maddeye geçiyoruz.

b) Çalışma şartları

MADDE 42. — Kimse, yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz.

Çocuklar, gençler ve kadınlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunur.

VEDAT DİCLELİ — Efendim. «Kimse, yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz.» deniliyor. Burada yalnız maddî imkânlar göz önünde tutulmuş, fakat şahsi kabiliyet nazara alınmamıştır. Bu maddenin İtalyan Anayasasının 4 ncü maddesinden mülhem olduğunu zannediyorum ve ona göre ta-

dil edilmesinin uygun olacağı kanaatindeyim. İtalyan Anayasasının 4 ncü maddesinde şöyle diyor: «Cumhuriyet bütün vatandaşların çalışma hakkını tanır ve bu hakkı müessir kılabacak şartları geliştirir.

Her vatandaş, kendi kabiliyet ve terehine uygun olarak cemiyetin maddî ve manevî gelişmesine yardımcı dokunacak bir faaliyet veya görev ifa etmekle ödevlidir.»

Bu itibarla bu maddenin birinci fıkrasına kabiliyet kelimesinin de ilâvesi bence yerinde olur. Bir çalışmanın verimli olabilmesi için o şahsın kabiliyetinin dikkate alınmasında fayda ve zaruret vardır. Bunun için bir önerge veriyorum; kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, İtalyan Anayasasındaki o hükmün mahiyeti başkadır. Bir vazife görmekle, bir vazife ile ödevli derken, onu istediği işte çalıştırmamak bahis konusu olmaz. İtalyan Anayasasındaki hüküm çalışma hakkı ile ilgilidir. İcabında iş talebetmek hakkına sahip olan vatandaş, bir iş teklif edilirken, bunun kabiliyet nazarı itibara alınmak suretiyle yapılması bahis konusudur.

Bu hükümle ilgisi olmayan görüştüğümüz fıkra, Avrupa Sosyal Misakının 3, 7, 8 ve 17 nci maddelerinde düzenlenmiş bir hükümdür. Bu fıkra sadece bedenî ve ruhî sıhhatin korunması bakımından alınmış olan tedbirleri ifade etmektedir, aynen kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. Önergeyi okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

42 nci maddenin 1 nci fıkrasının «kabiliyetine» kelimesinin ilâvesiyle aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Vedat Dicleli

«Kimse yaşına, gücüne, cinsiyetine ve kabiliyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz.»

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

42 nci maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi komisyondan gelen 36, 37 ve 38 nci maddeleri okuyoruz.

II - Mülkiyet hakkı

a) Mülkiyete ait genel kural

MADDE 36. — Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz Esat Çağa'nın.

ESAT ÇAĞA — Efendim, daha teklif halinde iken bu madde dolayısıyla Muhterem Hıfzı Veldet arkadaşımız bir noktada nazarı dikkatimizi çekti. Hepiniz biliyorsunuz; Medeni Kanun, ki mülkiyet hakkı kamu yararına olduğu gibi, fert yararına da tahdid edilmiş bulunmaktadır. Ezcümle Medeni Kanunun kabul ettiği komşuluk hakları mülkiyet ve fert için yalnız komşu için tahdidi tazammun eden haklardır. Şimdi Muhterem Heyetin ancak kamu yararına diye bir tahdid kabul buyurduğu zaman Medeni Kanunun fert lehine kabul etmiş olduğu tahditler Anayasaya muğayir bir hal alacaktır. Bundan sonra kimse mülkiyetini istimalde ifrata kaçarak, komşusunu izrar edecek eşhas ile kolay kolay uğraşamayacaktır. Bendenizin bir evim var, yanımdaki evle bir duvarla ayrılmıştır. Komşu öteki tarafta musluğu patlamış tahir ettirmiyor. Bu yüzden duvarım rutubet içinde evimde oturamıyorum. Komşunur bahçesindeki bir ağaç sizin tarafa sarkıyor, size zarar veriyor. Komşunuza bu sarkan size zarar veren dalları kesmesini söylersiniz. Kesmez ise siz bizzat keser ve meseleyi halledersiniz. Bu hakkı size Medeni Kanunun fert lehine kabul etmiş olduğu tahdit hükmü verir. Bu durumda komşuluk hakkına istinaden bunlarla uğraşsınız, kamu yararına dendiği için kanunun kabul ettiği tahditler bunun içine girmiyor. Bunu da içine alacak şekilde Komisyon bu maddeyi tashih etsin, ona göre getirsin.

BAŞKAN — Salih Türkmen.

SALİH TÜRKMEN — Efendim, bendeniz Esat Çağa arkadaşımızın endişelerine yer olmadığını belirtmek üzere huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Tasarıda derpiş edilen şey; mülkiyet hakkının kamu yararına aykırı kullanılmaması yani suiistimalini önlemek için konmuştur. Bundan ayrı mülkiyetin fert yararına aykırı kullanılmıyacağı hakkında ayrı bir tahdit

konmasına lüzum olmadığı kanaatindeyim Çünkü mevzuatta bunun için kayıt vardır. Arkadaşımızın verdiği misale göre musluğum bozulacak, akacak, duvara su verecek, bunu tamir etmezsem bu haksız bir fiildir. Medeni Kanun bu hususta mükellefiyetler tanımıştır. Her hak başkasının hakkına taarruz edilmemek şartıyla kullanılır. Onun için Anayasaya ayrıca bir madde konmasına lüzum yoktur, kanaatindeyim.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok.

ESAT ÇAĞA — Üç dakikalık konuşmak hakkım var, söz istiyorum.

BAŞKAN — Cahit Zamangil arkadaşımız sizden evvel söz istemişler, kendileri konuştuktan sonra size de söz veririm.

CAHİT ZAMANGİL — Efendim, mülkiyet hakkının sınırlanması ancak kamu yararı sebebiyle olabileceği hususundaki teklifin imzalayıcıları arasında bulunuyorum. Kamu yararı mefhumunun içine, Medeni Kanunumuzun ihtiva ettiği pek çok mülkiyet tahdidi hakkındaki hükümlerin girmemesi ihtimalinden bâzi arkadaşlarımız endişe izhar buyurdular. Tasavvur buyurulabilir mi ki, bu Meclisin böyle bir teklif getiren bir üyesi mülkiyet hakkı üzerinde birçok tahdidin, faydalı tahditlerin Medeni Kanunumuzda bulunduğundan tecahül etsin ve bunları teklifin dışında bıraksın. Komisyonun getirmiş olduğu hüküm doğrudur. Medeni Kanunda yapılan tahditler ferdin hürriyeti adına yapılmamıştır. Kamu düzeni adına yapılmış tahditlerdir. Sebebi: Bir kimsenin arsası yol tarafına düşmüş, geçit vermiyor. Siz de öteki baştaki arsanızı kullanamıyorsunuz. Buna imkân vermek için baş taraftaki adamın mülkiyet hakkını diğerinin hürriyeti için tahdidedeceksiniz. Türkiye'de bu durumda bir adam, beş adam yoktur, 10, veya 100 komşu yoktur. Türkiye'de milyonlarca bu çeşit komşu ve mülk vardır. Bunlar arasındaki ihtilâfları hal de Devletin borcudur. Bu ihtilâfları halletmezseniz, memleket ihtilâflar içinde kıvrır. Buradaki tasarruf komşu münasebetlerine aittir, fakat memleketin umumi menfaatine istinadeder, ferdi hürriyetlere istinadetmez. Bu maddedeki komşu yararı tâbiri hiçbir veçhile Medeni Kanunumuzdaki tahditleri bertaraf etmez. Medeni Kanunumuzdaki tahditlerin hepsi kamu yararına istinadeden tahditlerdendir, bizim anlayışımız budur.

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Salih Türkmen Beyefendi, bendenizin mâruzatım yanlış anlamışlardır. Bendeniz komşuluk hakları konulsun, diye bir şey söylemedim. Medeni Kanun kamu yararına değil, aynı zamanda ferdin durumunu nazarı itibara alarak mülkiyete kayıt koymuştur. Koymuş olduğu tahdidat Anayasaya mugayir olacaktır. Şu halde Beyefendinin söylediği gibi kamu yararına kaydına bunlar girmez, Medeni Kanundaki kamu yararına olan şeyler ayrıdır. Hiç olmazsa bu hakları kamu yararıyla sınırlar, dedikten sonra fert lehine kabul ettiği tahdidat mahfuzdur, demek lâzımdır. Yoksa Medeni Kanunun fert için yapmış olduğu tahdidatın kaldırılması işten bile olmayacaktır.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Efendim, mesele gayet sarihtir, tereddüdü mucip değildir. Zannediyorum, Salih Türkmen ve Cahit Zamangil arkadaşlarım mevzuu kâfi derecede aydınlattılar. Esat Çağa arkadaşımız, Medeni Kanunumuzdaki kurallar burada nazarı itibara alınsın, dediler. Hepinizce malûmdur ki, Anayasalar bütün kanunlara kaynak vazifesi görecek şekilde tanzim edilirler. Ve bütün kanunlar Anayasanın kurmuş olduğu temeller üzerine bina edilirler. Şimdi Türkiye'de ters bir vaziyet var. Mevzuat mevcut, aslında bu mevzuat da Anayasa üzerine oturtulmuştur. Kamu yararına kelimesini dar mânada alacak olursak, Esat Çağa arkadaşımızın ileri sürmüş olduğu husus doğrudur. Fakat kanunlar âmme menfaatleri için tanzim edilen yasama eserleridir. Medeni Kanun da böyledir. Arkadaşlarımızın belirttiği gibi mevzuubahsolan hâdise basittir. Filân kişiye irtifak hakkı tanınacaksa, mülkiyet hakkına takyitler konacaksa bu, kanun bakımından, muhtelif fertlerin bu gibi ahvalde himaye edilmesi ve tasarruf haklarının takyidedilmesi demek olur. Böyle bir hukuki tasarruf tesisi için Medeni Kanunun hükmüne gidilmesinde âmmenin menfaati vardır, demektir. Medeni Kanunun da Anayasaya mugayereti olmaması icabeder.

MEHMET HAZER — «Herkes» tâbiri umumiyeti mi, yoksa şahısları mı kasteder?

EMİN PAKSÜT (Devamla) — Mülkiyet hakkından herkes aynı şekilde faydalanır.

BAŞKAN — 36 ncı maddeyi komisyonun tadedil ettiği şekilde oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kubul edilmiştir.

b) Toprak mülkiyeti

MADDE 37. — Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirerek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun bu amaçlarla, değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır.

Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

BAŞKAN — Komisyon sözcüsüne söz veriyorum. (Ağır ağır okunsun sesleri) (anlaşılmadı, madde tekrar okunsun sesleri)

ATALAY AKAN — Efendim, müsaade ederseniz bu maddeleri öğleden sonra müzakere edelim. Diğer maddelere geçelim. (Metin yok sesleri)

BAŞKAN — Efendim teksir edip dağıtalım, ondan sonra 37 ve 38 nei maddeleri müzakere edelim. Muvafık mı?

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Daha iyi olur.

BAŞKAN — 43 ncü maddeye geçiyoruz.

c) Dinlenme hakkı

MADDE 43. — Her çalışan dinleme hakkına sahiptir.

Ücretli hafta ve bayram tâtili ve ücretli yıllık izin hakkı kanunla düzenlenir.

HAMZA EROĞLU — Efendim, komisyondan bir teklifte bulunacağım; her çalışanın elbete dinlenme hakkı olacaktır. Bunun başka şekilde ifade etmek daha uygun olmaz mı?

MUAMMER AKSOY — Efendim, dinlenme hakkı yerleşmiş bir terimdir.

BAŞKAN — Komisyon yerleşmiş terim olarak kabul ediyor. Tadil teklifi de yoktur. Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

d) Ürette adâlet sağlanması

MADDE 44. — Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adâletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.

VEDAT DİCLELİ — Efendim, bu fasla şahsan önem atfettiğim için konuşmak zaruretini duydum, bu sebeple özür dilerim. Üç aydan beri ilk defa söz alıyorum, tekrar ediyorum, bu fasıl üzerinde konuşmak benim için viedani bir borçtur.

Efendim, 44 ncu maddede «Devlet, çalışanların, yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.» deniyor. Hakikaten insan haysiyetine yaraşır bir şekilde işçi zümresine, işçi vatandaşa yardım sağlaması çok yerindedir. Yalnız birinci kısımda; Devlet, çalışanların, (yaptıkları işe uygun) değil, (yaptıkları işin vasfı ve miktarına uygun) demek suretiyle hem millî gelirimiz ve millî hâsılının artması bakımından ücretlerin çalışmaya mütenazır olmasını temin, hem de cemiyet olarak verilen ücretin iş yaratma ve netice alma bakımından faydalı olacağı kanaatindeyim. Yoksa işçiler için insanlık haysiyetine uygun bir ücret almaları başlıca amacımız olmalıdır. Madde çok güzel tedvin edilmiştir. Bu hususu sadece bu millî ekonomimiz bakımından bir prensibolarak ele alıyor, komisyonun izah etmesinde fayda mülâhaza ediyorum.

HIFZI OĞUZ BEKATA — Muhterem arkadaşlarım, bundan sonra ücret Anayasada bir teminata bağlanıyor. O halde bu teminatın unsurlarında bir tamamîyet olmalıdır. Madde güzel tertiplenmiştir. Fakat iki ücret unsuru arasında iki kelimenin daha yer almasını zaruri görüyorum. Bu itibarla ücret sadece yapılan işin mahiyetine değil, aynı zamanda çalışma müddeti ve verime bağlıdır. Bu suretle tesbit edilir. Ona göre maddeye bu iki kelimenin ilâve edilmesini rica ediyorum. «Devlet, çalışanların yaptıkları işi çalışma müddetine ve çalışma verimlerine uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlar» denmesi lâzımdır. Böyle bir ücret verilmesi için tedbir alınırsa hem Vedat Dicleli arkadaşımın dediği olur, hem de komisyon bu teklifime katılırsa daha iyi olur. Bu itibarla kabulünü rica ediyorum.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, bu madde sosyal adaletin bir icabıdır ve yerindedir. Arkadaşlarımız metinde adaletli bir

ücret sağlanması hususunda tadilat yapılmasını istiyorlar. Bunun terimi adaletin değil, âdil bir ücrettir. Komisyonumuz bu konularda daha çok sanayileşmiş memleketler mevzuatından faydalanmıştır. Halbuki bugün aynı sanayi memleketlerinde zirai hammaddelerin müstakar bir fiyatla alınması zaruretini ortaya çıkarmıştır. İktisaden gelişme halinde olan memleketlerin gerçek kalkınmaları yollunun ilk merhalesini bu husus teşkil eder kanaatindeyim. Ziraat memleketlerinin mahsulâtı için de âdil bir fiyat verilmesi hususunda Garp'ta bir cereyan başlamıştır. Türkiye için âdil bir ücretin yanında milyonlarcaya çiftçiyi muayyen bir seviyede yaşatmak için, onlara insan haysiyet ve şerefine yaraşır bir hayat seviyesi sağlamak için zirai mahsulât için de âdil bir fiyat tâbiri maddede yer almalıdır.

Türkiye'de birçok zirai maddelerin fiyatları tesbit edilirken çok kere dünya fiyatları esas alınır. Halbuki müşterek pazar fiyatlarını göz önünde tutmak artık daha doğru olacaktır. Bu sebeple dünya fiyatı nazarı dikkate alınarak buğdayın kilosu 50 kuruş olarak tesbit edilmiş iken, bugün Almanya'da buğdayın kilosu resmî kurdan 90 kûsur kuruş olarak tesbit edilmiştir. Sosyal adalet ve sosyal Devlet nizamı kurarken, milyonlarcaya ziraat erbabının da emekleri mahsulünü muayyen bir kıymet seviyesinden aşağı tutmamak lüzumuna işaret etmek isterim. İş mevzuunda âdil bir ücretten bahsedildiği ve bunun temini istediği bir sırada ziraat mahsulleri için de âdil bir fiyat talebetmek sosyal Devletin bir zaruretidir. Eğer maddedeki hükümden komisyonun niyeti bu ise, ki başka türlü olması mümkün değildir, bu sebeple Toprak Mahsullerinin istihsalinde çalışan insanların da âdilâne bir fiyat seviyesiyle korunması lâzımdır. Eğer komisyonun niyeti fiyat ile ilgili değilse, bu takdirde ayrı bir hüküm getirilmesinde zaruret vardır. Buradaki sadece iş mevzuatından alınmış bir hükümdür. Halbuki ücret nasıl bir gelirse, fiyat da çiftçinin bir geliridir. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Bahir Ersoy.

BAHİR ERSOY — Muhterem arkadaşlar, maddenin tadili hakkında yapılan teklifleri dikkatle dinledim. Vedat Dicleli arkadaşımızın teklifi karşısında komisyonun tavzihiyle durum

tamamen aydınlanmış bulunmaktadır. Onun için bu maddenin aynen kabulünü muhterem heyetinizden istirham ediyorum. Sözlerim bundan ibarettir.

BAŞKAN — Suphi Doğukan.

SUPHİ DOĞUKAN — Muhterem arkadaşlarım; Çelikbaş arkadaşımızın işaret ettiği noktaya ben de dokunmak üzere söz almış bulunuyorum.

Haklı olarak, işçilerimiz için âdil bir çalışma nizamını koymaya çalışan komisyonunuzun çiftçi kütlesinin ihtiyacını karşılayacak bir maddeye yer vermemiş olmasını üzüntü ile karşıladım. Çiftçinin istikbalini koruyucu bir hususun Anayasada yer almaması bu sözlerimi teyit etmektedir. Başka memleketlerinin Anayasalarında bu çeşit maddeler vardır. Herkes gibi biz de merak ettik. Kitaplara baktık. Meselâ İspanya'da tarım işlerinde çalışanlar için, diğer çalışmalar örnek alınmak suretiyle, asgari bir kâr sağlanması esaslı bir prensibe bağlanmış bulunmaktadır. Meselâ, İsviçre bir çiftçi memleketi olmamasına rağmen durum böyledir, keza İtalya ve Almanya'da da durum böyledir. Fakat bizim Anayasamızda böyle bir hüküm yoktur.

Devletin halkı gerektiği gibi besliyebilmesi için, tarım mahsûlâtının asgari fiyatının tesbit edilmesi lâzımdır. Fakat bu fiyat tesbit edilirken çiftçiyi de göz önünde bulundurmak lâzımdır. Aksi takdirde, daha vahim neticeler doğması mümkündür. Bu husus için bir önerge veriyorum.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim işçinin aldığı gibi çiftçinin de emeğinin karşılığını ve sermayesinin mukabilini alması yerindedir. Bizde zirai sigorta yoktur. Eğer 38 nci maddede hükümler olsa idi bunun halli gayet kolay olabilirdi. Yani bunu Devlet taahhüt etmelidir. Ama o takdirde Devletin de şu şu yerlerde şunu ekebilirsin veya ekemezsin demesi hakkını da birlikte kabul etmek lâzımdır. Burada şunu ekemezsin dediği halde, 1952 yılında pamukta olduğu gibi, ekilir de zarar edilirse bu Devletin koruma hakkına girmemelidir. Böyle bir maddeye ihtiyaç vardır. Ama evvelâ plânlı bir ziraatı da kabul etmek zorundayız. Binaenaleyh çiftçi ile Devlet arasında karşılıklı vazifeler vardır; biri yapmayınca Devlete bir âdilâne fi-

yat taahhüdü yüklenemez. Evet hakikaten bugün buğday fiyatı 50 kuruş dünya fiyatlarına nazaran dundur. Ama bunun yanında buğday ekilemeyecek yerde buğday ekilirse ne olur? O zaman Devlet olarak müstehlikin sırtından geçinmekten başka bir şey olmaz.

BAŞKAN — Ahmet Karamüftüoğlu

AHMET KARAMÜFTÜOĞLU — Muhterem arkadaşlar; tarım mahsûllerinin fiyatları hakkında bir tesbit yapılmasının zaruri olduğuna inanıyorum. Geçmiş beceriksiz idarenin, ayarlama adı altında bâzı anormal fiyat yükselişlerine sebep olması dolayısıyla birçok zararları görülmüştür. Faraza o zaman prinç fiyatlarının düşürülmesi münasebetiyle zamanın Ticaret Vekiline derdimizi anlatmak üzere bir heyet halinde gitmiştik. Durumu anlattıktan sonra Bakan, bize ne yapalım; Hükümetin politikası bu. Pahalılığı önlemek ve vatandaşlara ucuz gıda temini maksadiyle yapılmıştır. Başka yapılacak şey yoktur, diye bizi reddetmişti. Bundan elbetteki çiftçi kütlesi zarar görmüştür. Binaenaleyh bu gibi şeylerin tekerrür etmemesi için tasarının bu maddesine bir fıkra ilâvesiyle çiftçi mallarının korunması yerinde olur. Aksi takdirde beceriksiz iktidarlara benzeriz. Büyük çiftçi kütlesini mağdur edecek hükümler konmamalıdır. Binaenaleyh vatandaşların hak ve hürriyetlerinin muhafazası için tasarıya maddeler konurken, memleketimizin % 70 ni teşkil eden 20 milyona yakın çiftçi vatandaşlarımızın da hak ve emeklerinin nazarı itibara alınması elbetteki en isabetli bir hareket olur. Bu itibarla bu maddeye komisyon tarafından bir fıkranın eklenmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Suphi Doğukan.

SUPHİ DOĞUKAN — Efendim, uzun konuşmak âdetim olmadığı için meselenin ehemmiyetini de nazarı itibara alarak, kısaca konuşacağım.

Cemil Sait Barlas arkadaşımın fikirlerine iştirak etmiyorum. Bu madde kendilerini alâkadar eder, ben hiçbir zaman hissiyatımla konuşmadım. Ne bir karış toprağım var, ne de ziraatle uğraşıyorum. Ancak, memleket beslenmesinin emniyet altına alınması hususunda duyduğum bir endişeden dolayı teklifte bulunmuştum. Bu husus başka memleketlerin anayasalarında yer almıştır.

Diğer bir nokta ise, Devlet; mahsül fiyatlarının gelişigüzel tesbit edilmesini önlemek için hiç olmazsa bu hususun Anayasada teminat altına alınmasıdır. Çünkü Toprak Mahsulleri Ofisinin hububat fiyatlarını nasıl gelişigüzel tespit etmiş olduğunu ispat edecek durumdayım. Fakat vaktimiz müsait değil, lütfen sözlerime itimat buyurun. Hürmetlerimle.

MAHMUT TEKİN ÇULLU — Muhterem arkadaşlar; öyle tahmin ediyorum ki, tamamiyle maddenin dışına çıktık. Burada buğday fiyatıyla, balık fiyatıyla alâkalı bir madde yoktur. Çalışanların vaziyeti mevzuubahistir. Maddeye dikkatinizi çekerim. Devlet çalışanların, diyor. Sanayi kolunda çalışanların, demiyor. Ziraat sahasında çalışanların, demiyor. Çalışanların deyince; bütün çalışanlar bunun içine girecektir. Bu bakımdan maddenin aynen kabulünü rica ediyorum.

BAŞKAN — Cemil Said Barlas.

CEMİL SAİD BARLAS — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Turan Güneş.

TURAN GÜNEŞ — Kendi adıma konuşuyorum. Anlaşılmayan bir nokta var : Çelikbaş arkadaşımın zirai mahsuller de konulsun, diye beyanı var. Ben kendisinin mensubolduğu iktisadi mektebe nazaran şunu anlıyorum; ya Devlet alsın, zarar etse de alsın, kâr etse de alsın. Ve vatandaşların gelirlerinin bir kısmını, Devlet gelirlerinin bir kısmını bu işe tahsis etsin. Bunu anlamıyorum. Yalnız ben bir şeyi daha anlamıyorum. Bazan derler ki, burada Devletin müdahalesine imkân yoktur, eğer en ufak bir müdahale yaparsa buraya yatırılacak para heba edilmiş olur. Sonra da Devletin müdahalesini isterler.

Almadan vermek, sadece Cenabı Hakka mahsustur. Devlete bir şey vermeden almanın imkânı var mıdır? Bunu anlamıyorum. Devlete verirsin, o da verir. Devleti bir nevi tevzi makinası olarak görmek doğru değildir. Almadan vermek, tekrar ediyorum, Cenabı Hakka mahsustur. Devlet almadan vermek zorunda kalacak. Böyle şey olur mu? Lütfen bunu kabul buyursunlar. Birincisi bu.

İkincisi; bendeniz zirai mahsulâtın korunmasını, çiftçilerin korunmasını istiyorum. Bunda arkadaşlarımla mutabıkım. Ama, bunun yeri Anayasa değildir.

Mesele şu : Buradaki hüküm, sadece işçiler için, sadece çiftçiler için konmuş değil ki; Devletin çalışanların, yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri almasıdır. Devlet zirai mahsulleri de kıymetlendirecek. Ama, bu iktisadi bir meseledir. Madde işçiler ile, iş verenler arasındaki münasibetlerin ücret bakımından mütalâasından ibarettir. Sosyal bir Devlet görevidir.

Muhterem arkadaşlarım, bir kere arkadaşımızın, mecburiyet tâbirini bırakması lâzımdır. İdare edenlerin, çalışanların iyi bir yaşayış seviyesine ulaşması için alacağı tedbirlere taallük eden bir maddedir. İktisatla bir alâkası yoktur.

BAŞKAN — Necip San,

NECİP SAN — Efendim, benden evvel konuşan arkadaşımızın ve Turan Güneş'in açıklamaları bir dereceye kadar benim konuşmamı lüzumsuz hale getirdi. Fakat bir şey ilâve edeceğim.

Burada, söz konusu olan çalışmanın değerlendirilmesidir. Âdil ücretten maksat, azalma değildir. İfade edilen hürriyete bağlama söz konusudur.

Arkadaşlar, nüfusun % 80 ni karşısında % 20 yi feda etmek de söz konusu olamayacağına göre, maddenin şümülünde bu noktanın, bu hususun sağlanması gerekirdi. Fakat, ben şahsen bir şeye lüzum görmüyorum. Bundan başka, bu maddenin başka birçok hükmün de Anayasaya konmasına lüzum görmüyorum. Ziraat bu Anayasada umumi esaslarıyla nazarı itibara alındığı takdirde, gelecek iktidarlar liberal olsun, sosyalist olsun, devletçi olsun ve saire olsun. Mala veya istihsale değer fiyatını, Anayasayı tatbik ettiği takdirde, vermekle kendisini mükellef sayacaktır. Vermediği takdirde o, iktidarda kalamıyacaktır, zaten. Onun için ben böyle bir hükmün Anayasaya konmasına taraftar değilim. Esasen Anayasa bunu tamamiyle sağlamaktadır.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, Anayasanın tanziminde komisyona hâkim olan birtakım müdir fikirler var. Tamamen beraberim. Türkiye gibi % 70 kusura ziraatle

geçinen bir memlekette sosyal adalet meselesi ortaya çıkınca, ister istemez toprakla uğraşan kütle akla gelir, gelmesi de lâzımdır. Nasıl gelmez? Bizim iktisadi temelimiz ziraate dayanır.

Her ne kadar hukuki mevzuatımızda Batı literatürü hâkim bulunuyorsa da bizim lâboratuvarımız Türk cemiyetidir. Eğer Türkiye'de istikrarlı, muvazeneli bir kalkınmayı istiyorsak, bunun köklerinin ziraatte olması zaruridir.

Arkadaşlar, sosyal adalet taraftarı olmak kolay değildir. Elbette terazinin iki kefesini dengede tutabilmek bir maharettir. Eğer bu memlekette toprak ziraati geliştirilmek isteniyorsa ki, bu şarttır, sosyal problemlerimizi inceleyenler ziraate de lâzım olduğu geniş önemi vermeye mecbur olduğumuzu hatırdan çıkarmıyalım. Bu böyle olmamaktadır.

Garb ülkelerinde, Amerika'da etin kilosu resmî kurdan 18 liradır, 20 liradır. Bizde de 8 liraya çıktığı zaman ortalığı bir telâş kaplıyor.

Arkadaşlar, şimdi Müşterek Pazara girmeye çalışırken anayasamızı bu hususu da dikkate alarak tanzim etmeliyiz; yani, ziraat erbabı içinde sosyal adalete yer vermenin ve bu maksada mâ-tuf bir fiyat politikası takibedilmesinin lüzumuna işaret ediyorum. Ziraatte sosyal adalet yalnız toprak dağıtmak değildir. Yeri burası mı değil mi bilmiyorum. Ama şundan emin olunuz ki; Türkiye'yi dolaşmış olan arkadaşlarımın kâffesi bilirler ki, içtimai adalet meselesi geniş ölçüde köylü vatandaşın hayatında tedbiri zaruri kılmaktadır. İşçi vatandaş için sosyal adalet telâkkisine ne kadar taraftarsak, ona muvazi bir anlayış içinde köyünde ziraatle uğraşan vatandaşların insan gibi yaşamalarına imkân verecek bir zirai mahsülât fiyat politikasının direktifinin burada yer alması lâzımgelir. Devlet müdahale etmesin mi? Etsin. Kim etmesin diyor? Bu itibarla benim sözlerimi hiç kasdetmediğim mânada mevzuun dışına çıkararak bana atfedip konuşmasınlar. Sözlerim gayet açıktır. Arkadaşlar, Sosyal adalet mefhumunu düşünürken, çiftçiyi de hesaba katmak zaruretindeyiz, arkadaşlar.

BAŞKAN — Komisyon, buyurun

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY

— Muhterem arkadaşlar, bu madde hakkındaki tenkidler, teklifler, maddenin daha açık olması hedefine yönelmiş bulunmakta. Maddedeki bir tâbirin açıklanmasını istiyorlar :

«Devlet, çalışmalarının, yaptıkları işe uygun» tâbirini koyuşumuzun sebebi meydandadır. «Yaptıkları işe uygun» demekle, çalışmanın verim üzerindeki tesirini, çalışma şeklini, çalışma müddetini kapsıyacağını düşündük. Umumi bir tâbir olduğu için tercih ettik ve arz ettiğim mânada aldık.

Nitekim Avrupa Soysal Misakının 4 ncü maddesinde de böyledir. Orada da beş muhtelif maddede, âdil ücret meselesi düzenleniyor. Çalışma ile de mütenasibolacak, zamanla da mütenasibolacak ve normal müddetin üstünde çalışma varsa, o hakkını da talebedecektir. Biz de bütün bunları böylece kabul ediyoruz. Fakat tasarı mümkün olduğu kadar veciz olsun diye, teferruata gitmedik. Ama, Sayın Genel Kurul, zaman ve müddet kaydının da maddeye konulmasına lüzum görürse, Komisyonumuz buna muhalif değildir

Âdil ücreti sağlamak için böyle bir hüküm getirmiş bulunuyoruz. Fakat bâzı arkadaşlar tâbir üzerinde münakaşa ederek, aynı mefhumu ifade eden daha uygun bir terim bulmamızı istiyorlar. Evet, «adaletli» tâbiri de, «âdil» tâbiri de, bir şahıstaki vasıflar için kullanılmak gerekir gibi geliyor. Ücretin âdili veya adaletlisi olur mu? Bu tâbirleri hakkaniyete uygun (ekitabl) mânasında kullanıyoruz. Sanıyorum ki, âdil kelimesi «adaletli» ye nazaran daha uygundur.

Hulâsa bu bir tâbir meselesidir. Hangisini kullandığımız takdirde Türkçe bakımından mahzur olmayacağını tespit edilmesi meselesidir. Bunu da yine Yüksek Heyetimiz reyleriyle tâyinde tamamen serbesttir. Hangi kelime tercih edilirse, biz de ona katılabiliriz. Bunun muhtevaya tesiri yoktur.

Muhteva bakımından yapılan teklife gelince :

«Bu memleketin ekseriyetini teşkil eden çiftçi için düşünülüyor» diyen arkadaşlarımız oldu. Böyle bir şey asla varit değildir. Nitekim toprak reformu hakkında da madde getiriyoruz. Çiftçiyi toprak sahibi yapmak maksadıyla icabında toprak mülkiyetini hudutlama imkânı veren bir hüküm gibi dahi vaz'ettik.

Ama, bu madde, ecirlerin, toprak işçisinin, müstahdemlerin, hulâsa bütün çalışanların ücretlerine aittir. Arkadaşların istediklerinin, bu

madde ile ilgisi yoktur. Eğer arkadaşlarımız Çiftçinin, köylünün hak ve menfaatlerini koruyucu başkaca bir teklif yapacaklarsa, yapacakları teklifin yeri burası değildir. Onu hususi bir madde, ayrı bir madde halinde getirebilirler. Böyle bir teklif yapacak olurlarsa, komisyonumuz bunun üzerinde en iyi niyetle durur ve kendi görüşünü arz eder.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Feridun Ergin

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, bana öyle geliyor ki, Muammer Aksoy bir noktada yanlışlanmaktadır. Âdil ücret tâbiri, özel teknik bir terimdir. Bu terimin kökü, orta - çağdaki Kanonistler tarafından ifade edilmiş bir telâkkiye kadar iner. Âdil ücret tâbiri kullanıldığı zaman anlaşılmanâna, bu maddedeki hükmün kasdettiğinden tamamiyle farklıdır. Hattâ, bu maddenin hedef tuttuğu mânânın bir hayli aksinedir. Bu itibarla, madde aynen kabul edilecekse «adaletli ücret» tâbirinin muhafaza edilmesi daha doğru olacaktır. Âdil ücret tâbirini kullanmakla kanunun vaznının maksadına uymıyacak bir teknik hataya düşmek ihtimali vardır. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Takrirler var okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

44 ncü maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Hıfzı Oğuz Bekata

«Devlet; çalışanların, yaptıkları işe, çalışma müddetine ve verimlerine uygun ve insanlık hayşiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli, adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.»

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının (Sosyal ve iktisadi hak ve ödevler) bölümüne, sıfahen arz ettiğimiz sebepler dikkate alınarak; aşağıdaki hususun bir madde olarak eklenmesine müsaadenizi ve Umumi Heyete arzına iznini rica ederiz.

Fethi Çelikbaş Suphi Doğukan
Feridun Üstün

MADDE — Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini emniyet altında bulundurmak, toprağın her türlü etki altında kaybolmasını önlemek ve

istihsalin, topluluğun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak için lüzumlu tedbirleri alır.

Mahsul fiyatları, tarımla uğraşanların çalışmalarını güven içinde devam ettirmeyi sağlayacak şekilde korunur ve düzenlenir.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Önergemiz bu madde için değildir. Ayrı bir madde halinde bu bölüme konmasını teklif ediyoruz, onun için verdik.

BAŞKAN — Önergenin bu madde ile ilgisi yok. Bu itibarla, birinci önergeyi tekrar okutup oyunuz sunacağım.

(Hıfzı Oğuz Bekata'nın önergesi tekrar okundu.)

HIFZI OĞUZ BEKATA — Önergemizdeki «âdil» kelimesini «adaletli» şeklinde de düzeltilebilir.

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu bu önergeye?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katıyoruz, efendim.

BAŞKAN — Önergeyi bir kere daha okuyoruz.

(Hıfzı Oğuz Bekata'nın önergesi tekrar okundu.) (Olmaz, olmaz sesleri)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Komisyonun katılması, sadece muhteva bakımındandır. Muhteva bakımından bir itirazımız yok, demek istedim.

BAŞKAN — Efendim, önergeyi oya sunuyorum, Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir. (Gürültüler)

Fethi Çelikbaş ve arkadaşlarının önergesinin bu madde ile ilgisi yok. Ayrıca görülebilir, efendim.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Efendim, komisyon bu hususta ne düşünüyor acaba? Lütfen açıklasa.

BAŞKAN — Efendim, 44 ncü maddeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

e) Sendika kurma hakkı

MADDE 45. — Çalışanlar ve iş verenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve iş yerleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz, Sayın Bahir Ersoy'un. Buyurun.

BAHİR ERSOY — Efendim, muhterem komisyonumuzdan bir açıklama rica etmek için huzuruza gelmiş bulunuyorum.

Sendikaların kurulmasına mütedair bu maddenin gerekçesi izah edilirken sendikalar, sendikalar birlikleri kurulur diye bir ifade var. Memleketimizdeki sendikalar ve sendika birlikleri brans ve mahallî birlikler esasına göre kurulmuşlardır. Ayrıca Türkiye tipi sendikalar da vardır. Yani sendikaların ve sendika birliklerinin kurulmaları ve birleşmeleri ufki ve şakuli derinliklere göre tanzim edilmiştir. İlerde her her hangi bir iltibasa meydan vermemek maksadıyla, Muhterem Komisyonumuzun bu hususları açıklamalarını rica ediyorum. arz ettiğim hususları ifade ediyor mu, etmiyor mu? Bunu açıklarlarsa çok iyi olur.

BAŞKAN — Sayın İlhami Soysal, yok. Buyurun Sayın Ömer Sami Coşar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Efendim, benim, bu madde ile ilgili bir sorum var. İkinci fıkrada deniyor ki, «işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.» Bu hususta komisyonun ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum. Demokratik esaslara uygun bir kanun düzenleneceğine dair teminat verilmelidir, Anayasaya böyle bir esas konmalıdır. Burada bir hüküm konmazsa, hiç olmazsa tasrih edilmelidir. İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinden işçi niteliğini taşımayanların da kamu görevlileri arasında gösterilmesi ihtimali var mıdır, yok mudur? Komisyonun bu hususu açıklamasını rica edeceğim.

BAŞKAN — Şefik İnan.

ŞEFİK İNAN — Efendim, 45 nci maddede, çalışanlar ve iş verenler diye, hem çalışanların ve hem de çalıştıranların, sendikalar, sendika birlikleri kurmaları derpiş edilmektedir.

Fakat arkadaşlar, sendikaların kuruluş maksadına temas edilmemektedir. Her ne kadar sendikaların kuruluş maksatları daima meslekî olarak telâkki edilir, meslekî menfaatler, gayeler dışında sendikaların kurulması pek düşünülmez, ama yabancı anayasalarda meşelâ kaynak

teşkil eden Alman Anayasasında sendikaların kuruluş maksadı da zikredilmiştir. Yani meslekî gaye dışına çıkmıyacaktır. İstanbul tasarısı da aynı sarahati ihtiva etmektedir. Eğer Sayın Komisyonumuz sendika tâbirinde esasen meknuz olarak telâkki ediliyorsa, tashiha lüzum görmüyorlarsa mesele yok. Bu kürsüden tavzih ederler ve zabıtlara böylece intikal ederse mesele yoktur. Fakat tavzihinde bendeniz fayda görmekteyim. Çünkü İstanbul tasarısında siyasi gayelere yönelemez gibi bir kayıt vardır. Mademki İstanbul tasarısında buna lüzum görülmüştür, şu halde gerekli bir şeydi. Yeni tasarıda da bulunmasında fayda vardır.

Bu itibarla, bendeniz, hüküm konmasa bile, tavzih edilmesinde fayda görmekteyim, bunun zaruri olduğuna inanmaktayım. Komisyon da, maddeyi böyle anladığımı açıklarlarsa her halde tatbikat için iyi olur. O zaman mesele yoktur. Mütalâam bundan ibarettir, efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Seyfi Öztürk.

SEYFİ ÖZTÜRK — Pek muhterem arkadaşlarım, hür sendikaya vücut veren ve bunu bir Anayasa müessesesi haline getiren bu tasarıdaki maddenin tedvininden bendeniz çok büyük memnuniyet duyuyorum. Yalnız, maddede, nazarı dikkati celbeden bir iki husus var ki sayın komisyonun bu hususları tenvir etmesini rica ederim.

Şimdi, burada, çalışanların ve iş verenlerin sendika kurma hürriyeti kabul edilmiştir. Buna bir diyeceğim yok. Fakat sendika ve sendika birliklerinin mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Tatbikatta başımızdan geçmiş bir hâdise sebebiyle arz ediyorum. Federasyon ve konfederasyonun da bu birlik içine dâhil olup olmadığını komisyon lütfen açıklasın. Sebebi şudur : Biliyorsunuz belli iş kolunda çalışan işçiler kendi aralarında sendika kurarlar. Bu sendikalar ancak sendika birliği meydana getirebilirler. Meselâ Eskişehir Devlet Demiryolları işçileri bir sendika kurar. Ankara Devlet Demiryolları işçileri de bir sendika kurar. İstanbul Devlet Demiryolları işçileri de bir sendika kurar. Bu sendikalar kendi aralarında birlikler meydana getirebilirler. Bu mevzuda bizim mevzuatımızda bir hüküm vardır. Diyor ki : «Bölge esasına müstenit veya ayrı iş kollarında çalışanların sendika birliği meydana getirmesi mümkün değildir.»

Eski Çalışma Bakanlarından Mümtaz Tarhan, bakanlığı sırasında, siyasi mülâhazalarla, büyük bir teşekkül olan Sakarya bölgesi sendikalarına göz dikmişti. Sakarya Sendikası çeşitli iş ve meslek mensupları sendikasını içine alıyordu. Kanunun bir maddesinden faydalanan Bakan, bu sendikayı mahkeme kararı ile kapattırdı. Aynı meslek mensuplarının sendikaları birlik kurabileceği kaydı vardı. Bundan dolayı, Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonunun faaliyeti mahkeme kararı ile menedilmiş oldu.

Bu itibarla, ilerde böyle bir şeye meydan vermemek için, kurulan sendikaların, hangi iş koluna mensubolursa olsun, bir araya gelip federasyon teşkil edebileceklerini komisyon tasrih etmelidir. Bunu istirham ediyorum.

İkincisi; arkadaşlar, sendika toplulukları lâalettâyin dernekler değildir. Sosyal ve iktisadi hayatta hakikaten müessir durumları vardır bunların. Esasen, bünyeleri itibariyle büyük bir topluluğu ihtiva etmektedirler. Sendikaların grev hakkını lâyikiyle kullanmaları için maddi bakımdan da refaha kavuşmaları gerekir. 40 - 50 milyon liralık bir patrimuvana kavuşmakla bu mümkün olur.

Bu arada, müsaade buyurursanız, şunu da arz edeyim : Bünyelerine girmiş olan, bir iyi şahsın, idarecinin yanlış harekette bulunması yüzünden bir sendika, bir birlik, mevzuata göre sulh mahkemesi kararıyla kapatılırsa, bu büyük bir haksızlık olur. Kendi haklarını siyanet edebilmek için belki de yarın işçilerle, iş verenler mücadele edecekler. Şu veya bu şekilde görüşler, ithamlar teşekkülün mânen ölümüne sebeb olabilir. Bir sulh mahkemesi kararıyla kapatılması mevzuubahistir. Bu endişeyi izale edelim. Teşekküllerin ehemmiyeti arasında siyasi parti gibi sendikalarda büyük yer almaktadır. Bu maddenin son fıkrasında : «Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.» dedikten sonra, bu yasağa riayet etmeyen sendika ve sendika birliklerinin Anayasa Mahkemesince kapatılmasını temin edecek bir hüküm buraya ilâvesini istirham ediyorum. Yeri burasıdır. İktidarların dahi, karşısına çıkması tabii olan sendikaların, grev hakkını emniyetle kullanabilmeleri - temiantın mevcudiyetine vâbesidir. - hakkın, kapanma, kapatılma endişesiyle, kullanılmaması üzücü olur. Demokratik rejim,

teminatlar rejimidir. Sendikalar, partilerden daha az mı ehemmiyet taşıyor? Bunların doğmalarına Anayasa imkân verdiğine göre ölmeleri de, büyük bir teminat olan, Anayasa Mahkemesi ile mümkün olsun. Bu hususu temin için bir önerge veriyorum. Kabul etmenizi istirham ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Hamza Eroğlu.

HAMZA EROĞLU — Muhterem arkadaşlarım, 45 nci maddede sendika kurma hakkından bahsedilmektedir. Benim birinci ve üçüncü fıkraya için bir talebim olmayacak. Yalnız ikinci fıkranın, benim anlayışıma göre aksak olan tarafı var. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 23 ncu maddesinin 4 ncu fıkrasına buradaki ikinci fıkraya aykırıdır, kanaatindeyim.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 4 ncu fıkrasında : «Herkesin, menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmaya ve buna katılmaya hakkı vardır.» denilmektedir. Beyanname geniş anlamda, sendikalar kurma hakkını kabul etmektedir.

2 nci fıkrada; «İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.» denmektedir.

Arkadaşlar, şimdi burada, kanuna, işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin sendika kurma yolundaki haklarını tahdit, veya ortadan kaldırma hakkı tanımaktadır. Böylece bunu, Evrensel beyannamenin 23 ncu maddesinin 4 ncu fıkrasına aykırı gördüğümden dolayı bu fıkranın çıkarılması kanaatindeyim.

Ayrıca, 41 nci maddeden itibaren tasarının hükümleri çalışma ile ilgili hükümlerdir. Eğer Mevzuahsolan husus burada kamu hizmeti görevlilerini ilgilendiren bir hükümse, yine kanaatime burada yer almaması icabeder. Memurin statüsüne bağlı olarak memurlarala ilgili hükümler arasında bulunması lâzımdır.

Ayrıca şunu ifade etmek isterim ki; ben şahsan memurların da hür ve medeni bir insan olarak sendika kurma haklarını elde etmelerinin hararetle taraftarıyım.

Çok muhterem arkadaşlar, bu sendika kurma hürriyetleriyle ilgili olmak üzere, İtalyan Anayasası, 39 ncu maddesinde, sendika kurmak serbesttir diye gayet genel olarak hükümler vazetmektedir. Yani bizdeki 45 nci madde gibi tahdidî hükümler koymamaktadır.

Bir takdir arz ediyorum. Bu teklifimde, birinci ve üçüncü fıkra aynıdır. İstanbul Anayasa tasarısının sendika kurma husunda geniş hürriyete yer veren üçüncü fıkrası buraya alınabilir. Bir işkolunda birden fazla sendika kurulması önlenemez, diye bir hüküm yer almalıdır. Bunun kabulünü teklif ediyorum. Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Fethi Çelikbaş ve iki arkadaşının biraz önce vermiş oldukları önergeyi komisyonun isteği üzerine ve tüzüğümüzün 118 nci madesine göre, komisyona tevdi ediyorum.

Buyurunuz Muhittin Gürün.

MUHİTTİN GÜRÜN — Efendim, benden evvel konuşan Sayın Hamza Eroğlu bendenizin konuşmasını bir hayli kolaylaştırdı.

Arkadaşlar, benim mâruzatım, bu maddenin 2 nci fıkrası ile ilgilidir.

Filhakika, bu 2 nci fıkra, bizim sosyal ve iktisadi hayatımızda hakikaten ileri bir adımdır. Kamu görevlilerine, bu arada memurlara da sendika kurma hakkını vermektedir. Bu itibarla, komisyonu bu ileri adımından dolayı tebrik etmek yerinde olur. Yalnız buraya komisyonun koyduğu kayıt, bu ileri hamlesini biraz cesaretsiz attığını göstermektedir. O da şudur : Bir taraftan hakikaten kamu hizmeti görenlere, yeni memurlara sendika kurma hakkını verirken öte taraftan ilâve ettiği hükümle bunun kanunla düzenleneceğini ifade ediyor. Bu bir eliyle verip bir eliyle geri alıyor gibi bir şey oluyor. Bu itibarla tatbikatta bu hükmün nasıl bir istikamet alacağını bugünden kestirmek kabil değildir.

Gerekçede bu takyitli hükme esbabı mucibe olarak gösterilen sadece şundan ibarettir : Evveleminde bahis konusu fıkrayı arz edeyim :

«İşçi niteliğini taşımayan kamu hizmeti görenlerin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.» Yani işçi, sendika kurma hakkına, kayıtsız şartsız sahiptir. Ama, kamu hizmeti gören ve fakat işçi vâsfini haiz olmıyan kimseler için, yeniden kanun düzenleme ihtiyacı var. Esbabı mucibede deniyor ki : «Kamu hizmeti görenlerin sendika kurma hakları şüphesiz ki, işçilerinki gibi kayıtsız olamaz. Bu husustaki hükümleri kanun koyucusu tesbit edecektir.» Bu kandırıcı bir esbabı mucibe değil.

Sendika, meslek birliklerine, meslek dayanışmasına imkân veren, çalışan ve çalıştıranların

dertlerini efkârı umumiyeye anlatmayı sağlamak için kurulan bir teşekküldür. Memurların ve kamu hizmeti gören, diğer işçi vâsfini haiz olmıyanların bu haktan mahrum edilmeleri caiz değildir.

Bu itibarla, ikinci fıkra için bir önerge teklif ediyorum. Şöyle denmeli : «İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görenler de aynı haklara sahiptir.»

Bu fıkranın, memurlara da işçiler gibi bu hakkı geniş bir şekilde tanımak suretiyle tadilini arz ve teklif ediyorum. Oylarınızı rica ederim efendim.

BAŞKAN —Efendim, daha 2 arkadaşımız var konuşacak. Müsaadenizle bu maddeyi bitirelim efendim. (Devam, devam sesleri)

Buyurunuz Coşkun Kırca.

COŞKUN KIRCA — Efendim, benden evvel konuşmuş olan Sayın Şefik İnan arkadaşımızın sözlerinde dikkatimi çeken bir noktayı deşmek için şahsım adına söz aldım.

Kendileri kurulmakta hür olan sendikaların, meslekî faaliyetle uğraşacaklarının maddede tebarüz ettirilmesini istediler.

Muhterem arkadaşlar, hep bilirsiniz ki; halen de mer'î olan Sendikalar Kanununda sendikaların siyasetle uğraşamayacaklarına dair bir madde vardır. Bu madde sendikaların ve sendika birliklerinin kapatılmasında türlü sui-istimallere vesile vermiştir. Bunun sebebi nedir? Çünkü, «siyasi faaliyet» nedir? Muhtevası nedir? Sınırları nedir? Bunu hukuki kıstaslara bağlamak mümkün değildir. Hiç şüphesiz, işçi ve iş veren sendikalarının asıl maksadı, meslekî faaliyette bulunmak ve bu yoldan üyelerinin iktisadi, sosyal ve kültürel durumlarını geliştirmektir. Ancak, bâzı hallerde, sendikaların, dar mânasında meslekî faaliyet sayılamıyacak bâzı faaliyetler yoluyla de işçi ve iş verenlerin meslekî hak, hürriyet ve menfaatlerinin korunması bahis konusu olabilir.

Farz edelim ki, bir gazete kapatılmıştır, veya mahkeme istiklâline aykırı bir hareket vardır, elbette ki, sendikalarımız bu hareketlerin karşısında aynı zamanda dolayısıyla sendika hürriyetine vâkı tecavüzü protesto edeceklerdir; neşriyat yapacaklardır; miting tertib edeceklerdir. Veyahut belli bir hammadde için kâfi ithal lisansı verilmemesi yüzünden işsizlik olmuştur; sendikalar bunu protesto edecekler-

dir. Şimdi, bu husus acaba meslekî bir faaliyet mi, değil mi? Siyasi faaliyet mi, değil mi? Bunun hukuki kıstasını bulmak elbette ki, mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlarım, hep bilirsiniz Batı memleketlerinde sendikalar, umumiyetle hemen hiçbir kayda tâbi tutulmaksızın siyasi faaliyetlerle uğraşabilirler. İngiltere'de durum böyle; Amerika'da durum böyledir. Amerika'da sendikalar hiçbir partiye bağlı olmamakla beraber, kendi yönlerinden şu veya bu partiye oy vermesini üyelerine ve halka tavsiye edebilirler. İngiltere, bundan da ileri gitmiştir. İngiltere'de işçi sendikaları işçi partisinin teşkilâtı içinde yer alırlar.

Şu halde, muhterem arkadaşlar, Anayasa, siyasi faaliyetler hakkında mutlak yasak anlamında her hangi bir kayıt koymak, bu bahiste, işçi ve işveren sendikalarına bütün demokrasilerde tanınan bâzı hakların tanınması mânasına gelebilir.

Bu demek değildir ki, sendikaların belli bâzı siyasi faaliyetleri tahdidedilemez. Bunun ölçüsünü, kanun, zamanın ihtiyaçlarına ve faaliyetlerde meslekîlik unsurunun üstün oluşu esasına göre tâyin edecektir. Nitekim, Sayın Halil Sezai Erkut'un bâzı arkadaşlarıyla birlikte eski T. B. M. M. ne verdiği bir kanun teklifinde, siyasi faaliyet yasağı prensip olarak kaldırılmış; ancak, işçi ve işveren sendikalarının siyasi partilerin seçimlerde aday göstermeleri, teşkilâtı içinde yer almaları, onlara malî yardımda bulunmaları, onlardan malî yardım almaları ve kendi üyeleri arasında siyasi kanaat tefriki yapmaları önlenmiştir. Biz de meselâ Sayın Halil Sezai Erkut ve arkadaşları bu kadarlık tahdidi kâfi görmüşlerdir. Ama, sendikaların siyasi partilerden muayyen birine oy vermesini tavsiye etmeleri bu teklifle mümkün kılınmıştır. Ancak, sendikalar meslekî faaliyetle uğraşırlar, dersek, bunun mefhumu muhalifinden umumi bir siyasi faaliyet yasağı vazolunduğu sonucuna varılabilir. Sendikaların siyasetle uğraşamayacağı kaydını burada Anayasaya koyacak olursak ve sendikaların siyasi faaliyetlerinin düzenlenmesini kanuna terk etmezsek ilerde, sendikacılığın gelişmesine ciddi surette mâni olmuş oluruz, sendika hürriyetini yersiz derecede tahdide uğratmış oluruz.

Bunu arz edecektim. Hürmetlerimle, efendim.

BAŞKAN — İsmail İnan.

İSMAIL İNAN — Muhterem arkadaşlarım, evvelâ bir noktanın tesbit edilmesi lâzımdır. Sendikalar, her ne suretle olursa olsun, kapatılacak mı? Veya kapatılmıyacak mı? Kapatılmasını kabul ediyorsak, o zaman hangi şekilde olması lâzımgelecektir? Bence kapatılmalıdır. Kapatılacaksa o halde Anayasa Mahkemesine bırakılmalıdır.

Zira sendikalar da, temsil ettikleri kütle itibariyle, aynı zamanda politik bir kuvvet teşkil ederler. Şu halde bir siyasi parti iktidarı için bir başka partinin kapatılmak istenmesi hangi sebeplere dayanacaksa sendikalar da aynı sebepler içinde mütalâa etmek kabildir. Yani sendikalar da siyasi maksatla kapatılmak istenebilir.

Arkadaşlar; düşününüz, varlığı ile yokluğu belli olmıyan bir siyasi parti teşekkül edecek ve işlediği suç için Anayasa Mahkemesine sevk edilecek, diğer taraftan on binlerce âzası bulunan sendika normal mahkemeye sevk edilecek. Bunu doğru bulmak mümkün değildir. Bu bakımdan ben istirham ediyorum. Sendikaların kapatılması diye bir şeyi kabul etmemeliyiz. Böyle şey olmaz. Sendikalar kapatılmamalıdır.

Sendikacılar da suç işleyebilir. Ancak suç işleyenlerin cezalandırılmaları lâzımgelir. Bir veya birkaç kişinin suçu yüzünden, sendikanın kapatılması kabul edilmemelidir.

Siyasi partilerin kapanabilmesi ancak Anayasa Mahkemesinin kararına bağlıdır. Hiç olmazsa siyasi partiler gibi, sendikaları da teminata bağlamak lâzımdır. Sendikaların daha önemsiz olduklarını elbette düşünmeyiz, böyle kabul etmeye imkân yok. Sendikaların da siyasi partiler kadar teminata ihtiyaçları vardır. Ben bunu istirham ediyorum. Lütfen komisyon da iştirak ederlerse, çok önemli bir mesele hükme bağlanmış ve geleceğin birçok mahsurları önlenmiş olacaktır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, söz istiyen arkadaşlar tamamen konuştular. Sıra komisyona geldi. Önergeler de var. Fakat vakit ilerlediğinden, saat 14,30 da toplanılmak üzere oturumu kapatıyorum efendim.

Kapanma saati : 13,45

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTIPLER : Coşkun Alev, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

Anayasa tasarisının 45 nci maddesi üzerinde söz alan arkadaşlarımız tamamen konuşmuş bulunuyorlar. Şimdi sözü komisyona veriyorum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Muhterem arkadaşlar, Anayasamızda sendika hürriyeti, demokratik memleketlerde olduğu gibi ve millerlerarası anlaşmalara da uygun olarak kabul edilmiştir. Bu hürriyetin kabul edilmesine karşı söz söyleyen yok. Ancak itiraza hedef olan nokta, ikinci fıkra, yani işçi niteliğini taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kanunla düzenleneceği yolundaki hükümdür. Belirtelim ki, biz sendika hürriyetini, asla Demokrat Parti devrindeki mânada anlamıyoruz. Yani sendikalar, iktidarın menfaatine biraz olsun aykırı hareket etti mi, onu cezalandıracak bir zihniyet, bu Anayasaya sığmaz. Demokratik memleketlerde anlaşılan mânada bir sendika hürriyeti sağlanmıştır. Ve getirilen madde son Avrupa sosyal misafının 5 nci maddesindeki hükümlere uygundur.

Maddede memurların durumuna temas edilmiş ve onların sendika kurma hürriyetinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir ki, bunda da kanaatimize zaruret vardır. Bu hal sureti memurlara sendika hakkı tanınmıyacak demek değildir. Fakat bunlar içinde mahiyetleri bakımından birbirinden çok farklı kategoriler vardır ki, bazı kategorilere giren kamu görevlileri, ifa ettikleri hizmetin özelliklerinden dolayı özel hükümlere tâbi tutulmak zorundadır. Elçilerin, hâkimlerin, valilerin, subayların sendika kurduklarını tasavvur ediniz. Bu şahısların, tam bir sendika hürriyeti içinde hareket etmeleri doğru olamaz. Nitekim, 1947 de kabul edilen 87 numaralı Milletlerarası Vesikada bazı hizmetleri gören şahısların sendika hürriyetinin kanunla düzenlenebileceği belirtilmiştir.

En yeni olarak, 28 Mart 1961 de kabul edilen Avrupa Sosyal Misafı Projesinde de, (beşinci maddesinin son cümlesinde) iki katagori için, yani askerler ve zabıta memurları için burada tesbit ettiğimiz gibi teminatın ölçüsü millî mevzuata, millî düzenlemelere bırakılmıştır. Demek ki, bazı kamu görevlileri bakımından sendika hürriyetinin kısılması kanunla düzenlenmesi caiz sayılmaktadır.

Demokrat Parti zamanında muhalif milletvekilleri tarafından teklif edilen Sendika Kanunu tâdilâtında, bir kısım meslekler hakkında özel hükümler vardır. Bunlar, ileride yapılacak kanunlarda da nazarı itibara alınacak mahiyettedir. Onun için biz, biraz önce sözü geçen iki katagoriden bahsetmedik. Memleketimizde hak ve hürriyetlerin gelişmekte olduğunu göz önünde bulundurarak, sendika hürriyetinin de aynı suretle gelişeceğine inanmaktayız. Fakat daha dün sendika birliklerinin teker teker kapatıldığı bu memlekete, birden bire son derece mühim olan bazı âmme hizmetlerini gören memurların sendikalar kurmalarına dahi müsaade etmenin, mahzurlar doğurabileceğini hesaba katmak lâzımdır.

İşte onun içindir ki, burada hiçbir hüküm koymaksızın, sadece «Kanun tarafından düzenleme» den bahsettik.

Muhterem Bahir Ersoy arkadaşımızın sualine gelince: Maddede de yer alan «Sendikalar Birliği» tâbirini, bugüne kadar anladığımız teknik mânada, yani sadece ufki teşkilâtlanma olarak mı anlayacağız diyorlar? Evet, halen, hangi meslekten olursa olsun, aynı mahaldeki sendikaların birleşmesine «birlik» diyoruz. Biz «birlik» tâbirini, Anayasada böyle tahdidi mânada kullanmadık. İster şakulî olsun ister ufki olsun, sendikaların kendi aralarında birleşmeleri (konfederasyonlar, federasyonlar ve bugüne kadar ki, mânada birlikler), bu femhuma dâhildir ve hukuken caiz-

dir. Hulâsa: «birlik» kelimesini, hepsini kapsıyan genel bir terim olarak kullandık. Bunu bilhassa arz etmek isterim.

Nihayet, sendikaların politik bâzı faaliyetlerde bulunmalarına mâni olmak için, maksatlarının muhakkak surette tesbit edilmesi ve bu hususun Anayasada yer alması teklifini de, uygun buluyoruz. Hiç şüphe yoktur ki, sendikalar esas itibariyle kendi meslek erbabının iktisadi ve sosyal menfaatleri için mücadele edeceklerdir. Ancak, tahdidî mahiyette konacak birtakım hükümler, ileride sendika hürriyetinin tahribine yol açabilir. Nitekim Sayın Cahit Talas'ın «Sendika Hürriyeti» ve 1960 ta yayınlanan «İçtimai Siyaset» adlı kitaplarında bu konu üzerinde durulmuştur: Son zamanlarda milletlerarası anlaşma ve konferanslarda, sendikaların - tam bir particilik veya siyasi iktidara karşı sınıf mücadelesi şeklinde olmaksızın - geniş mânasında siyasi sayılabilecek faaliyetlerinin müsamaha ile karşılanabileceği, genel görüş olarak kabul edilmiştir. Arkadaşlarım lüzum görürse, ilgili parçaları okuyabilirim. Meselâ bir sendikanın, icabında bir seçim zamanında hangi partiye temayül gösterdiğini ifade etmesi, sendikanın cezalandırılmasına sebep olmaz. Bu sebeple, yeni yeni gelişecek olan bir hürriyetin Anayasa ile tahdide tâbi tutulması doğru değildir. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi mevcutsa da, Anayasada, gelişme istikameti henüz belirmemiş teferruat noktalara ilişkin birtakım hükümlerin bulunmamasına taraftarız. Sendika hürriyeti, gelişmelere göre, ihtiyaçlara göre, kanun koyucu tarafından, demokratik ve hürriyetçi Anayasamızın ruhuna uygun olarak düzenlenmelidir.

SAİT NACİ ERGİN — 45 nci maddedeki çalışanlar tâbirine memurların dâhil olduğunu zannediyorum. Bu düşüncem doğru mudur?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Evet, bu tâbir, genel olarak bütün çalışanları kapsar.

SAİT NACİ ERGİN — On birinci madde karşısında ikinci fıkra, memurların sendika kurmasını men edebilecek kuvvette midir? Böyle olmadığını zannediyorum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Men etmek değil, düzenlemek bahis konusudur. Hususi mahiyet arz eden bir mesleke intisabetmiş olan çalışanların, yani memurların

sendika hürriyeti, memuriyetin özelliğine uygun surette bir düzenlemeye tutulacaktır. Bir arkadaşımız İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde sendika hürriyetinden mutlak olarak bahsedildiğini ifade etti. Evet, Beyannamenin 23 ncu maddesinin 4 ncu bendi sendika hürriyetinden bahseder. Fakat yine hatırlatmak isterim ki, aynı beyannamenin 29 ncu maddesi de, kamu düzeni ve genel refah icaplarını karşılamak için, hürriyetlerin kayıtlamalara tâbi tutulabileceği belirtilmiştir. Binaenaleyh aynı beyannamenin bu hükmünü de göz önünde bulundurmamak gerekir.

HAMZA EROĞLU — Çok muhterem arkadaşlar, münakaşa konusu 45 nci maddenin ikinci fıkrasıdır. İstanbul tasarısında böyle bir hüküm yoktur. Kamu hizmeti görenlerin sendika kurma yolundaki haklarının kanunla düzenlenmesine dair olan hüküm bize aynı zamanda kamu hizmeti görenlerin sendika kurma hürriyetlerinin tahdit edilebileceğine işaret etmektedir. Bizim ısrarla üzerinde durduğumuz nokta budur. Biz şunu ifade etmek istiyoruz. Bu husus kanuna bırakılırsa kamu hizmeti görenlerin sendika kurma hürriyeti geniş ölçüde tahdide uğrayabilir. Sendika kurma hakkının bir tahdidî Milletlerarası İş Teşkilâtının 87 numaralı Sözleşmesinde gösterilmiştir. Bu sözleşmede, Silâhlı Kuvvetlere ve polise sözleşmenin ne ölçüde tatbik edileceği kanunla gösterilebilecektir. Bunun dışında da eğer komisyonun teklifi kabul edilirse âmmeye hizmeti görenlerin de icabında haklarının tahdid edilebileceğidir. Şayet bizim tasarımızda milletler arası anlaşmaların kanunlara üstünlüğüne dair bir hüküm bulunsaydı 87 numaralı Sözleşme Kanundan önce muteber olacak ve böylece 87 numaralı Sözleşme serbest bir şekilde tatbik inkânı bulacak ve bilâhara çıkan bir kanunla ilga edilemeyecekti. Bu sözleşmenin dışında bir tahdit kanunda yer alamıyacaktı. Halbuki Anayasada milletlerarası anlaşmaların üstünlüğü yer almamıştır. Sözcü arkadaşımız, milletlerarası bir anlaşmaya atif yaparak orada gösterilen hususları anlattı, beyan eylemeye çalıştı. Bunu sözlerine delil olarak gösterdi. Bu bakımdan arz etmiş olduğum milletlerarası anlaşmaların üstünlüğü prensibi yer almamış olduğundan delilleri muhtevadan mahrumdur. 87 sayılı Sözleşmenin kabulünden sonra kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi dev-

letleri bağlayıcı kuvvette değildir. Ama insan Hakları Evrensel Beyannamesi memleketlere mâna ve muhteva bakımından ışık tutar. İnsanlık ailesinin müşterek idealini belirtmesi yönünden önem taşır. Bu beyannamenin 29 neu maddesindeki tahditleri ise sözcü arkadaşımız belirttiler. Kanunla mümkün olabilen bu tahditler kamu hizmeti, âme menfaatine de taallük ettiği nispette bahis konusu olabilir. Bu bakımdan ikinci fıkranın çıkarılması lâzımdır. Bir tahrir veriyorum, kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Tahrirler var okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Madde 45 in ikinci fıkrasının maddeden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Feyyaz Köksal

Sayın Başkanlığa

Madde 45 i aşağıdaki şekilde arz ve teklif ederim.

Hamza Eroğlu

Madde 45. — Çalışanlar ve iş verenler, önceden izi almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptir.

Bir iş kolunda birden fazla sendika kurulması önlenemez.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Yüksek Başkanlığa

45 nei maddenin ikinci fıkrasını aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Ihsan Ögat

Nuri Kınık

Muhittin Gürün

(İşçi niteliğini taşımayan kamu hizmeti görevlileri de aynı haklara sahiptir.)

Yüksek Başkanlığa

45 nei maddenin son fıkrasının aşağıdaki şekilde tadilen kabulünü teklif ederim.

Seyfi Öztürk

Madde 45. — Son fıkra: «Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz: Bu yasa dışına çıkan sendika ve birlikleri Anayasa Mahkemesince kapatılır.»

BAŞKAN — Evvelâ fıkranın çıkarılması hakkındaki tahriri tekrar okutuyorum.

HAMZA EROĞLU — Ben de bu tahrire iltihak ediyorum, kendi tahririmi geri alıyorum.

BAŞKAN — Peki efendim.

(Feyyaz Köksal'ın tahriri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY

— Komisyon olarak iltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Tahririn nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Tahrir reddedilmiştir.

(Ihsan Ögat, Nuri Kınık, Muhittin Gürün'ün tahriri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY

— Tahrire iltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon tahrire iltihak etmiyor. Tahriri oyunuz sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Tahrir reddedilmiştir.

(Seyfi Öztürk'ün tahriri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY

— İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Tahriri oyunuz sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Tahrir reddedilmiştir.

Maddeyi oyunuz sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... 45 nei madde kabul edilmiştir.

f) Toplu sözleşme ve grev hakkı.

MADDE 46. — İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen arkadaşların isimlerini okuyoruz.

Bahir Ersoy, İlhami Soysal, Hamza Eroğlu, İsmail İnan, Feridun Şakir Ögünç, Seyfi Öztürk.

Konuşacak arkadaşların lütfen lehte mi, alehte mi yoksa üzerinde mi konuşacaklarını bildirmelerini rica edeceğim.

Buyurun Bahir Ersoy.

BAHİR ERSOY — Üzerinde konuşacağım.

Muhterem arkadaşlarım; Sendika kurma hakkına ait maddeyi biraz evvel kabul ettiniz. Niha yet teşkilatlanma hakkı Anayasa teminatına alındı. Sağ olunuz. Şimdi sıra grev hakkında. Bu madde ile sendika hürriyeti, hürriyetler manzume-

sindeki yerini almış oluyor. Hürriyetleri, Millî Birlik ruhuna uygun, düzenli bir nizam içinde kurmaya ve ahenkleştirmeye çalışarak, böyle bir tasarı meydana getiren komisyona, bu maddeyi lâyık olduğu yere koyduğu için teşekkür ederiz. (Sendika kurma hakkı), (toplu sözleşme ve grev hakkı) maddelerinin ruhu ile gelişecek Türk İşçi Sendikaları, ölçülü, seviyeli ve muvazeneli bir dinamizme kavuşarak işçilerle işverenlerin münasebetlerini rahatça salimen tanzim edeceklerdir.

Sırası gelmişken, sendikalarımız için grev hakkı nedir? Bunu yüksek heyetinizin huzurunda Türk efkârı umumiyesine, dolayısıyla dünyaya duyurmak faydalıdır.

Türk sendikaları, Türk işçileri grevi, herşeyi halleden sihirli bir dernek, efsanevi bir kudret kabul etmezler. Biz grevi bu zaviyeden mütalâa etmiyoruz. Daha açık bir deyimle; Biz grevi Lenin'in anladığı mânada iktidarları devirmek için bir işçi eğitim ekolü veya üniversitesi olarak telâkki etmiyoruz. Bu telâkkiyi de şiddetle reddediyoruz. Bize grev, sanayide sulhu tarsin eden bir faktör, bir kuvvettir. İktisadî mânâda işçi ve işveren münasebetlerini tanzim eden sosyal bir mesele olarak kabul ediyoruz. Bunun anayasamızda yer alması bizleri sevindirmiştir.

Biz tahripkâr sınıf mücadelesini asla düşünmüyoruz. Türkiye'de Türkiye tarihinde böyle kayıtlar olmadığı gibi, inanıyor ve kalıbımızı basıyoruz ki istikbalde de sây ile sermayenin mücadelesi olmayacaktır.

Son fıkra hakkında ricamız;

«Grev hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir.» diyen bu fıkra «istisnalar» kelimesi; anlam itibariyle biraz sert ve cümlede oturtulduğu yer itibariyle bağlayıcıdır. Bunu düşünerek komisyonunda bize iştirâk edeceğine inanıp bir takrir vermiş bulunuyoruz. Takririmizde «grev hakkının kullanılması, istisnaları demokratik esaslara göre kanunla düzenlenir.» şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Umarım ki komisyonumuz teklifimizi mülâyim bulacak ve umarım ki yüksek heyetiniz müstakbel vazı kanunun çıkartacağı kanunlardan demokratik esaslar dışına çıkmaması için, gösterdiği titizliği bu madde üzerinde de gösterecek ve teklifimizi kabul edecektir. Şimdiden teşekkürlerimizi arz ederiz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın İlhami Soysal (Yok sesleri)

Sayın Ömer Sami Coşar

ÖMER SAMİ COŞAR — Sayın Bahir Ersoy'un çok kıymetli konuşmasını dinlerken kendi kendime soruyorum. Şu 46 ncı maddenin getirdiği hükümlerle (grev hakkı) bir yılan hikâyesi olmaktan acaba kurtuluyor mu? Kurtuluyor diyemiyorum. «Grev hakkı kanunla düzenlenir.» Bu bize başka bir cümleyi hatırlatıyor. «Basın hürriyeti kanunla düzenlenir.» Bu hüküm çerçevesinde basın hürriyetinin nasıl yıllarca düzenlendiği, daha doğrusu ortadan kaldırıldığı hepimizin malûmudur. Şimdi de «grev hakkı kanunla düzenlenir.» tâbirinin çalışanlara ne ölçü dâhilinde bu haktan faydalanmak imkânını verebileceğini kendi kendimize sokmaktan vazgeçemiyorum.

Demokrasi mücadelesinin yapıldığı on altı yıldan beri biz bu grev hakkından bahsedildiğini duyduk. Muhalefet yapanların, muhalefet devirlerinde dört elle sarıldıkları, müdafaasını yaptıkları bu hakkı iktidara gelir gelmez nasıl terkettiklerini gördük.

Düşük devrin ilk ve son Başbakanının ilk Hükümet programında bile grev va'di yer almış mı idi? Şu son on yıl zarfında demokrasi mücadelesini yürütenler her zaman düşük devrin temsilelerine, «grev va'diniz ne oldu, unutuldu mu?» diye sormuşlardır. Şimdi bu va'di yerine getiriyoruz. Yalnız biz de maddenin ikinci fıkrasının Sayın Ersoy'un belirttiği gibi şu şekilde tadilini teklif ediyoruz : «Grev hakkının kullanılması ve istisnaları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.»

Grev hakkını bu hak ve hürriyeti baltalayan bir kanunla gelecek olanları, çalışanlar Anayasa Mahkemesine «demokratik esaslara uygun değildir.» diye şikâyet edebilsinler.

Sendikalar siyasetle meşgul olmasın, der dururuz. Fakat unuturuz ki işçilerin basit haklarını savunmaları için gereken hakların tanınmaması, sendikacılığa karşı iktidarların cephe alması, sendikalizmi siyasi yollara mecburân sürüklemiştir.

Sonra, grevlerin millî ekonomiyi, millî bünyeyi sarstığı belirtilir. Eğer böyle olmuş olsa idi, bu kadar geniş grev hareketlerine sahne olan Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, İtal.

ya.gibi memleketlerin; grevi yasak etmiş memleketlerin gerilerinde kalmış olmaları icabetmez mi idi?

Grev deyince, hemen millî ekonomiyi, iktisadi bünyeyi sarmaya mâtuf bir komplo akla gelmesin. Vazgeçilsin bundan.

Grev hakkının tanınması iş mücadelelerine yol açacak sanılmasın. Burada grev bir vasıta-dır. Ama nokta kolektif iş akdidir. Grev bunu yürütmeye yarar.

Yalnız şunu hatırlatmak isterim; kuvvetli sendikalar kasaları dolgun sendikalar giriştikleri grevlerde o derece kuvvetli bir duruma sahiptirler. Bizde sendikacılığın bugüne kadar geçirdiği bâdireler kasa bakımından kuvvetlenmesine imkân bırakmamıştır. Eğer grev hakkının tanınmasını mütaakıp patronlar sendikaların bu yönden zaaflarından ümit kapar ve onları çabuk biteceklerini hesapladıkları grevlere doğru sürüklemeye kalkıştırlarsa bundan yalnız onlar mesul olurlar. Özel teşebbüsün haklarının korunması ve hattâ bu koruma vazifesinin Devlete verilmesi için teklifler getiren muhterem âzalar, bu toplam içinde ecirin de hiç omazsa kendi kendini korumak hakkına sahip bulduğunu kabul ederler sanıyoruz.

BAŞKAN — Sayın Hamza Eroğlu.

HAMZA EROĞLU — Lehte konuşacaktım, vazgeçtim.

BAŞKAN — Sayın İsmail İnan.

İSMAİL İNAN — Lehte konuşacaktım, feragat ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Feridun Şakir Ögünç.

FERİDUN ŞAKİR ÖĞÜNÇ — Sayın Başkan, kıymetli Temsilciler.

Milletimizin fedakâr bir cüzü olan Türk işçisi de Kurucu Meclisimizde müzakere edilmekte bulunan çok mükemmel bir Anayasaya kavuşmanın ve böyle bir Anayasa teminatı ve ışığı altında yaşayabilmenin huzur ve gururu içindir.

Katıksız olarak inanabilir ve ifade edebiliriz ki, Anayasamız her türlü mülâhazanın üstünde fevkalâde olgun ve basiretli Meclis üyelerimizin nihai irşatlarıyla en aydınlık ve sağlam karakterini kazanarak, Meclisimiz tarafından önümüzdeki günlerde milletimize armağan edilecektir.

Anayasamız (Sosyal ve iktisadi hak ve ödevler) faslında Türk çalışanın da sosyal güvenliğini sağlayacak, iktisadi ve sosyal hak ve menfaatlerini koruyacak, memleketimizde de hür sendikacılığı tesis eyliyecek hükümler vaz'ylemektedir.

Bunlardan en önemlisi yıllardan beri özlediğimiz, ısrarla ve şiddetle istediğimiz (Toplu sözleşme ve grev hakkı) nın vatansever Türk işçisine de sağlanmış olmasıdır. Bugün bu imkânı sağlayanları Türk Milleti ve hususiyle Türk işçisi ilelebet takdirle ve şükranla anacaktır.

Hepimizce bilinen bir gerçektir ki : (Toplu sözleşme ve grev hakkı) yıllardan beri, Türk işçisi, sendikalarımız, federasyonlarımız, birliklerimiz ve nihayet konfederasyonumuz tarafından ısrarla savunulagelmış, bu savunuşa aydınlarımız, hukukçularımız, bilim adamlarımız ve şerefli Türk basını da samimiyetle katılmıştır.

Böylelikle ki, gelmiş geçmiş parti ve iktidarların programlarında yer almış bulunan ve bugüne kadar maalesef gerçekleşmeyen (Toplu sözleşme ve grev hakkı) Türkiye'de özlenen bir temel hak olmuştur.

Toplu sözleşme ve grev konusunda uzun uzun konuşulabilir, akademik münakaşa ve müzakerelere girişilebilir. Ben ancak, burada çok önemli bir nokta üzerinde durmayı, Türk işçisinin ve grevin geleceği için hayati bir zaruret olarak görmekteyim.

Anayasamızın toplu sözleşme ve grev hakkı ile ilgili hükmünün mündemiç bulunduğu 46 nci maddesinin 2 nci fıkrasında : (Grev hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir.) denmektedir. Grev hakkının kanunla düzenlenmesi, milletlerarası anayasalarda olduğu gibi gayet tabii bir tutum olabilir. Ancak, grev hakkının istisnaları meselesi de yine çok haklı olarak milyonları aşan Türk çalışanları arasında köklü ve yaygın bir endişe yaratmaktadır.

Grev kullanımının memleketimizin gerçekleri ve millî menfaatlerimiz nazarı itibara alınmak suretiyle başıboş bırakılmaması keyfiyeti halisane olarak şayanı kabuldür. Ancak, (istisnalar) gibi gayet âfaki ve elâstikî bir terimin gelecek iktidarlar tarafından her zaman için istismar edilmesi ihtimal ve tehlikesinin de mev-

culiyeti, gerek çok Muhterem Anayasa Komisyonumuzun ve gerekse Yüksek Meclis üyelerimizin takdirlerinden vâreste değildir, kanaatindeyim. Bu itibarla; ilerde birtakım hukuki ihtilâf ve ihtilâtlara yol açması melhuz istisnaların da Anayasamızda aydınlığa çıkarılarak Anayasamızın bir hükmü ile verilen grev hakkının yine Anayasamızın harikulâde elâstikî bir tâbiri ile her zaman için gelecek iktidarların muhtemel ve mutasavver maksatlarına nuvazi olarak kısmen veya tamamen kısıtlanması hattâ külliyen yok edilmesi imkânı yaratılmaktadır. Kanaatimize atom çağında ve 27 Mayıs Devrinin Türkiye'sinde grev hakkı artık bir umacı olmakta kurtarılmalı, bu Kurucu Mecliste gerçek mânada teminat altına alınmalıdır. Burada açıkça ifade edebiliriz ki, Türk işçisi, demokrasinin, sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin en veciz ve en katıksız teminatlarından olan toplu sözleşme ve grev hakkını, en güzel en olgun ve en vatanperverane kullanacak, onu en azından millî namusu kadar mübarek sayacaktır. Bundan hiçbir kimsenin zerrece şüphesi olmamalıdır.

Yukarda arz ve izah eylediğim mütalâamın ışığı altında Anayasamızın toplu sözleşme ve grev hakkı konusundaki 46 nci madde ikinci fıkrası hakkında katî bir sonuca varmamız içtimai ve tarihî bir vazifedir. Teklifimin Anayasa tekniğine ve redaksiyonuna uymadığı iddia olunduğu takdirde, grev istisna ve yasaklarını teşkil etmesi gereken aşağıdaki teklifimin bir Anayasa hükmü içinde komprime halde teksif eylenecek şartıyla yine Anayasamızda mutlak olarak vaz'eylenerek teminat altına alınmasını istirham eylemekteyim. Böylesine mükemmél, böylesine aydınlık bir Anayasayı hazırlayan çok ehliyetli komisyonumuz bunu da halledecektir. Kanaatimize rezüme bir hale sokulmasını arz ve teklif eylediğim maddenin esası şudur : (Grevin kullanılışı kanunla düzenlenir. Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Jandarma Umum Kumandanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı iş yerlerinde; hastane, dispanser, klinik, poliklinik, doğum evi, kreş, çocuk bakım evi, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve kurumlara bağlı müesseseler, eczaneler, belediye yangın söndürme hizmetleri grevin istisnalarını teşkil eder. Büyük yangın, su baskını, heyelân, çığ düşmesi, zelzele, salgın,

kıtlık ve benzeri umumi felâket hallerinde, Bakanlar Kurulu bu hallerin vukubulduğu bölgelere ve bu hallerin süresine munhasır kalmak üzere lüzum gördüğü ilgili iş kolları ve iş yerlerinden grevi yasak veya tâlik edebilir. Bakanlar Kurulunun bu hüküm gereğince vereceği kararlara karşı Devlet Şûrası yolu açıktır. Devlet Şûrası bu husustaki kararlarını âzami 30 gün içinde verir. Örfi İdarenin câri olduğu bölgelerde Örfi İdare Kumandanlığı grev tatbikatını tâlik edebilir veya bu maddeler gereğince işçi teşekküllerine tanınan yetkilerin kullanılmasını izne tâbi tutabilir. Umumi veya kısmi seferberlik veya harb ilânı halinde grev yapılamaz.)

BAŞKAN — Sayın Seyfi Öztürk.

SEYFİ ÖZTÜRK — Muhterem arkadaşlar, millî menfaatlerin bekçisi olmuş, ve daima bekçisi olmakta devam edecek, şerefli Türk işçisine Anayasa ile grev hakkı tanıyarak, tarih önünde, millet önünde çok şerefli bir vazife ifa ettiğimize kaani bulunmaktayım. Maddeyi huzuruza getiren komisyonu, bu konuda mâzide hiç kimsese nasıbolmıyan tarihî şerefi iktisabetmiş oldukları için, alenen tebrik etmek isterim. Türk işçisi millî menfaatlerin bekçisi olduğuna göre, Anayasa ile, tanınan bu hakkı, hiçbir zaman millî menfaatlere aykırı bir istikamette istismar etmeyecek, bilâkis millî menfaate uygun şekilde hareket etmeyi kendisi için bir vatan vazifesi sayacaktır. Bu ümidin ışığı altında - hemen ifade edeyim - ki: Badema emek istismarına yol, açan faaliyetler son bulacaktır. Sâ-y ve sermaye arasındaki münasebette hakkaniyet tesisi ve temini mümkün olacaktır. Gerek kolektif iş akdi, gerek grev hakkının kabule vâbeste olduğu şu anda arkadaşlarımızın haklı olarak ifade ettikleri hususlara ben de bir nebze temas etmek isterim.

Dünyanın hiçbir yerinde kayıtsız, şartsız bir hakkın istimali yoktur, vâkı değildir. Ancak yeni Anayasayı tedvin ederken Yüksek Heyetinize ışık tutan komisyonun, ilerde çıkacak kanunlar için iktidarlara şimdiden birçok röper noktaları tesbit etmesinde fayda vardır. Diğer maddelerde de, bu hususta örnek verilmişti.

Millî güvenlik, sosyal adalet gibi birtakım esbabı mucibelerle muhtemel kanunların sınırlarını bugünden tesbidetmek zarurettir. Müstakbel, iktidarların hakka, kanunlarla gölge düşürmesinden korkarım.

Grev hakkının istimali, diğerlerinden farklıdır. Her ne kadar Anayasanın 11 nci maddesi hiçbir hakkın özüne dokunulamıyacağını zikretmekte ise de böyle sarıh bir hükmün bulunmasına rağmen, grev hakkı muhtemeldir ki, gelecek iktidarlar için bir tehlike teşkil ettiği takdirde özel kanunlarla, hakkın istimalini imkân dışı bırakabilirler. Bu takdirde, grev hakkı Anayasada yazılı bir metin olmaktan ileri gitmeyecektir.

Arkadaşlar: Bu itibarla, Türk işçisinin şuur ve inançlarına itimat ederek, grev hakkını tabii hak olarak tanımak icabeder. Aksi düşünülüyor, grevin, yapılma şeklinin düzenlenmesinde bir zaruret var ise bunun sınırlarının burada Anayasa içinde tayin edilmesi lâzımdır. Hangi esas ve şartlara göre tanzim edileceğinin bilinmesi ve bu hususların zapta dercedilmesi istikbalde faydalı olacaktır.

ŞERAFETTİN YAŞAR EGİN — Efendim; mâruzatım 4 nci maddenin ikinci fıkrası üzerinde olacaktır.

Burada grev hakkını, işçilerin ne şekilde kullanacağı tesbit edilmiş bulunuyor. Grev hakkının kullanılması kanunla düzenleneceği yazıldığı gibi istisnaların kanunla tesbit edileceği de ifade edilmektedir. Bu istisnaların mahiyet ve şümülü hakkında kanaatimizce bu fıkrada tam bir sarahate varamıyoruz. Bu bakımdan istisnalar prensibi hiçbir zaman ihlâl etmeyecek, bilâkis istisnaların prensipleri takviye edeceği göz önünde bulundurulursa, bu istisnaların sarıh olarak ortaya atılması icabeder. Eğer istisnalar meselenin geniş bir sahasını işgal ederse o takdirde prensip yerine geçer. Bu bakımdan istisnalar bahsinde daha fazla bir vuzuha erebilmek için, İstanbul İlim Heyeti tasarısında derpiş edilmiş olan hususların ikinci fıkra halinde bu 46 nci maddenin sonuna eklenmesi ve komisyonun 46 nci maddesinin son fıkrasının kaldırılmasıyla vuzuha kavuşacağımızı zannediyorum. İstanbul İlim Heyetinin hazırlamış olduğu 46 nci maddenin ikinci fıkrasında; (kamu hizmetlerinde çalışanlardan hangilerinin grev hakkını kullanabileceklerini kanun gösterir.) diyor. Üçüncü fıkrasında, (grev hakkının kullanılma şartları ve tarzı kanunla düzenlenir.) diyor. Ancak buradaki son fıkranın Bahir Beyin arz ettiği gibi (grev hakkı demokratik esaslar dâhilinde kanunla düzenlenir.) şeklinde ifade edildiği takdirde meselenin daha geniş bir vuzuha kavuşacağını ümidediyorum.

Hürmetlerimle... (Alkışlar)

BAŞKAN — Dündar Soyer.

DÜNDAR SOYER — Siyasi ve içtimai hayatımıza yenilik getiren bu madde dolayısıyla muhterem komisyona teşekkürlerimi arz ederim.

Bendeniz, kısaca, iki noktaya temas etmek istiyorum. 46 nci maddenin birinci fıkrasında «işçiler» tâbiri, tahdidedici bir hüviyet kazanıyor. Acaba komisyon, bu «işçiler» tâbiri yerine 45 ci maddedeki «çalışanlar» tâbirini koymakta fayda bulurlar mı?

İkincisi, gerekçede bulunmuş olmasına rağmen, lokavt tâbirinin 46 nci maddede yer almasıdır. Bu, siyasi ve içtimai hayatımıza yenilik getiren hukuki anlayışın hikmeti vücuduna daha sarahat kazandırmış olmaz mıydı? Vakıa grev ve lokavt birbirinin mütemmimidir. Bunlar birbirlerine yakın fikirlerdir. Gerekçede bulunmasına rağmen maddede yer almamış olmasından bir fayda umuluyor mu? Bunlar birbirine yakın, o kadar yakın şeylerdir, ki dünya hukuk alanında, gözlerini açmış ikiz çocuk gibi, Birine birtakım kanuni haklar tanınıyor, diğeri üzerinde hiçbir hak tanınmıyor. Bu hususta komisyonun mütalâasını rica ediyorum.

CAHİT ZAMANGİL — Grevin bir hak olarak Anayasamızda tanınması demokrasimizin ve demokrasi anlayışımızın kaydettiği gelişmenin tabii bir neticesidir.

Totaliter memleketler grev hakkı tanımıyorlar. İspanya ve Portekiz gibi kapitalist totaliter devletlerde, komünist olan totaliter devletlerde keza, grev hakkı tanınmıyor, böyle olunca mecburi uzlaşma ve tahkim yoluyla işler idare ediliyor. Biz, insanlık haysiyeti anlayışıyla liberal mânada bir Anayasa kabul etmekteyiz ve böyle bir Anayasa içinde grev hakkı tabiiyle yer alır.

Kanunun bazı istisnalar koyabileceğine dair görüşler demokratik memleketlerde uzun boylu münakaşa ve halledilmiş bir husustur. Nefer tahdit mevzuu olabilir? Bu hususta sadece bir fikir vermek istiyorum. Bizim aralarında bulunduğumuz Batılı demokrasilerde münakaşa edilen veya hal şekline bağlanmış olan hususlar başta şunlardır : Kamu hizmetinde grev olabilir mi? Olursa şartları nelerdir? Muhtelif hükümetlerin muhtelif görüşlere salık oldukları bir hakikattir. Bir kısmı grevi bu sahada ya-

sak etmiş, bir kısmı esaslı surette tahdidetmiştir. Devlet memurları grev yapabilirler mi? Yasak edenler var, tahdidedenler var. Bunları burada saymıyacağım.

Grev hakkının kullanılmasından önce mecburi olarak tahkime başvurmalı mıdır vurulmamalı mıdır? Anglo - Sakson memleketleri daha ziyade tahkim müesseselerini kuvvetlendirmek cihetine gitmişlerdir. Fakat tahkimi mecburi tutulmamıştır. Bâzı memleketlerde asgari ücret tesbiti, hakem usullerinin çok geliştirilmesi suretiyle, grevi yasak edilmediği halde, fiilen lüzum kalmıyacak kadar işçi hayatını korumak yoluna gidilmiştir.

Grevin çeşitleri meselesi de mühimdir. Siyasi grev, umumi grev, tesanüt grevleri, iş yerinde çalışmıyarak oturmak suretiyle yapılan grevler gibi. Bu grev çeşitleri karşısında her memleket yasaklar, tahditler gibi bir hal şekline ulaşmıştır. Biz de bu meseleler karşısında kalacağız ve özel kanunlarla halledeceğiz.

Bu gibi istisnalar karşısında grev hakkı hangi teminata dayanıyor? Evvelâ 11 nci maddemiz : «Bir hakkın özü tahditler yoluyla kaldırılamaz» denmektedir; bunda bir teminat vardır. İkincisi Bahir Ersoy arkadaşımızın teklif ettiği gibi, grev hakkında kanunla yapılabilecek tahdit ve istisnaların «demokratik esaslara uygunluğu» şartına bağlanması ki; bendeniz de uygun bulurum. Batı demokrasilerinin hallettiği grev meseleleri bizim de önümüze çıkacak meselelerdir. Binaenaleyh Anayasada özel «kanunlarla düzenleme» yetkisinin bulunması zaruridir. Bu yetkinin demokratik esaslara hudutlandırılması yolunda ki, teklif de uygundur.

BAŞKAN — Suphi Batur.

SUPHI BATUR — Efendim, bu madde ile işçilere grev hakkı tanınmış bulunmaktadır. Ama madde tetkik edilirse, istimal hakkı tanınmamıştır. Metin tetkik edilecek olursa görülür ki, kanunun neşrinden itibaren işçi grev hakkına sahiptir. Anayasa meriyete girer girmez grev yapılabilecektir, birinci fıkraya göre.

Ama ikinci, fıkra, grev hakkının kullanılmasının kanunla düzenleneceğini söyler. Birinci fıkra ile haklarını kullanacaklar ve fakat ikinci fıkra ile bir kanunun düzenlenmesini bekleyeceklerdir. İstimal hakkında olmayınca ve vazın kanun ikinci fıkradaki vazifeyi yerine getir-

meyince grev hakkı muâllâkta kalacaktır değil mi? Kanunda bir boşluk var, ben böyle anladım. Komisyondan rica ediyorum izah etsinler.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ HUAMMER AK-SOY —Muhterem arkadaşlar, grev hakkının mahiyeti ve lüzumu hakkında arkadaşlarımız gerekenleri söylediler. Biz bunları tekrarlamak istemiyoruz. Bu görüşlere katıldığımızı söylemekle yetiniriz. Yalnız komisyon olarak şu kararımı ifade edelim ki, grev hakkını bir umumi gibi görenlerden değiliz. Grev hakkının tanınması başkadır, kötüye kullanılması başkadır. Grev hakkını tanımak her gün grev yapılmasını istemek anlamına gelemmez. Grev hakkı bir vasıta. Vasitanın gayesi, hakkaniyete uygun ücret temin etmek, kolektif mukaveleleri mümkün kılabilmektir. Grev işçinin, en son başvuracağı, en son başvurması gereken bir yoldur. Ondan fazla çekinmemek lâzımdır. İşçilerimizin sağduyusuna ve yurtseverliğine inanmak zorundayız. Bu suretle sosyal adaletin vasıtalarından birini daha kabul etmiş olacağımıza kaniyim. Ancak; Anayasadaki hükümleri böyle kısaca bırakmayıp grevin bütün teferruatını Anayasada düzenlememiz gerektiği yolundaki görüşe katılmamız imkânsızdır. Hâlâ münevver birçok insan vardır ki, ilk hedefler beyanmesinde bahsedildiği zaman bile, «iyi, iyi, ama bu grev hakkı» olmasaydı demektir. Grev hakkı bakımından yeter anlayışın henüz mevcut olmadığı böyle bir zamanda, nasıl olur da, grevi bütün teferruatı ile düzenleyebilir ve kimlerin grev yapabileceğini tesbit edebiliriz. Tabiidir ki, bunu kanuna bırakacağız. Grev hakkı alanında çok liberal olan İtalya gibi bir memleket bile, hayati öneme sahibolan kamu hizmetlerinde dahi grev hakkını kabul ettiği halde, Anayasasının 40 nci maddesinde bunun tanzimini kanuna bırakmıştır. Grev hakkını ilk defa tanıyan memleketimizde ise, bu alanda kendisini gösterecek ihtiyaçların şimdiden tam mânasiyle bilinmesine inkân yoktur. Binaenaleyh, bunun düzenlenmesini ileri bırakmak mecburiyeti aşikârdır.

«Demokratik» kelimesinin ilâvesine gelince: Hiç şüphe yoktur ki, bu hakkın düzenlenmesi demokratik mahiyette olacak, demokratik memleketlerde kabul edilen ölçülerde ve mânada

olacaktır. Fakat bu hususu ayrıca zikretmeyi, biz haşiv telâkki ettik.

On birinci maddede belirtildiği üzere, bir hak veya hürriyetin düzenlenmesi, o hak ve hürriyetin özünü zedelemeye imkân veremez. İşte düzenlemeler, on birinci maddenin ışığı altında olacaktır.

Hulâsa: Düzenlemenin «demokratik» mahiyette olacağı yolundaki kaydı, bedihi telâkki ettiğimiz içindir ki, ayrıca maddeye koymadık. Eğer Yüksek Heyetiniz, bu hükmün maddeye mutlaka konmasını isterse, buna itiraz etmeyiz. Ancak, fazladır, deriz.

Arkadaşlarımız, grev hakkı mevzuunda, memurları kasederek «niçin çalışanlar denmemiş de, işçiler denmiş?» dediler. Muhterem arkadaşlar, memurlar için de grev hakkını Anayasa teminatı altına almak adımını henüz atamadık. Şartlarımızın henüz buna elverişli olduğuna kaani değiliz. Bu demek değildir ki, kanun koyucu ilerde böyle bir hakkı benimseyemez. Maddede, bu hakkın memurlara tanınmayacağını ifade eden bir kayıt yoktur. Ama bu hak memurlara dahi Anayasa ile teminat altına alınmış değildir. Memurlara grev hakkı tanınmazsa, Anayasa Mahkemesine müracaat edilerek Anayasa ihlâl ediliyor denilemeyecektir. Ama kanun koyucu onlara grev hakkını tanırsa, buna mâni yoktur. Nihayet belirteyim ki, memurlara bu hakkı Anayasaca sağlamayışımız, aşırı bir sınırlama sayılamaz. Bu alanda en tanınmış otoritemiz olan Cahit Talas'ın «İçtimai Siyaset» adlı eserinin 309 ncu sayfasını okumakla yetineceğim: «Federal Almanya, Avusturya, İngiltere, Birleşik Amerika Devletleri, Kanada, Kolombiya, Finlândiya gibi memleketlerde, memurların grev yapmak hürriyeti tanınmamıştır.»

Grevi senelerce önce tanımış ve ona artık alışmış memleketlerde dahi, bu hak memurlara tanınmamışken, biz onu nasıl Anayasamıza koyabiliriz. İlerde gelişmeler kendini gösterirse, Anayasa değiştirilebileceği gibi, kanun koyucu dahi bu hakkı tanıyabilir.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Madenin lehinde konuşacağım.

Muhterem arkadaşlar, maddeyi esbabı mucibesindeki mütalâa ile bir arada okuduğumuz

zaman, komisyonun memleketimizin şartlarını düşünerek isabetli bir karara varmış olduğunu görürüz. Memlekette, öteden beri, bilhassa siyaset adamlarının dilinde dolaşıp bir türlü kanuniyet kesbetmiyen bir mevzuun artık Anayasa'da teminata kavuşturulmasında büyük fayda vardır.

Politikacıların ağızında, işçi vatandaşlarımızın reylerini almak maksadiyle konuşma mevzuu olan bu mesele artık ortadan kalkacaktır. Bunu yaparken, biraz Devlet idaresinin mesuliyetini üzerine alan insanlar olarak, henüz bir greve sahne olmıyan Türkiye'de neticelerinin ne olabileceğini önceden hesaplamak imkân güçtür. Filvaki, grev, işçilerin sosyal ve ekonomik vaziyetlerinin ıslahı için iş verene karşı müessir bir vasıta olmakla beraber, kullanılması halinde iş veren ile işçiyi ilgilendiren bir mesele olmanın ötesinde bütün cemiyeti alâkadar eden âm ve şâmil bir mevzuudur.

Grev neticeleriyle bütün cemiyeti alâkadar eden bir mevzudur. Filhakika Garp memleketlerinde bunun tesiri altında, zamanın şartlarına göre muayyen mevzuatla bunu ya daha fazla genişletme yoluna gitmişler yahut da neticelerinin cemiyet üzerindeki, tesirlerine göre muayyen sektörleri grev dışında tutacak tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Binaenaleyh ben, bunun istisnalarının, kullanma şartlarının kanuna konması hususunda komisyonla hemfikirim. Bu mesele hususi kanununda beynelmilel İş Bürosunun mukarreratına mütenazır bir şekilde tanzim edilmelidir. Bu teşkilâtın bütün memleketler hakkında etütleri, tecrübeleri vardır. Tetkik ve tavsiyeleri değerlidir. Türkiye'de bu müessesenin çalışmalarını yakından takibederek bunlara muvazi tedbirler alınmak suretiyle işçi, iş veren ve bunların dışındaki üçüncü şahısların ahenkli bir sosyal nizam içinde yürümesini temin edecek tedbirler alınabilir, müesseseler kurulabilir. Bu itibarla ben komisyonun tedvin tarzını uygun bulmaktayım. Grevin mukabili olan lokavt mevzuunda bunun asırımızda başka Anayasalarda yer almadığı ve bunun bir insan hakkı olarak talebedilemeyeceği söylenmekle beraber, kabul ediyoruz ki, grev ve lokavt bir terazinin iki kefeşi gibi bir şeydir. Her kuvvete karşı mukabil bir kuvvet, muvazeneyi ayakta tutabilmek için şartlar lüzumludur. Komisyon lokavtı kabul ediyor, fakat bir insan hakkı olarak görmediği-

ni söylüyor ve bu sebeple Anayasaya koymadığını açıklıyor. Bunu böylece tesbit ediyoruz.

Huzurunuzdan ayrılırken Devlet idaresi mesuliyetini üzerine alanlarla bunun dışında kalan vatandaşların durumunun birbirinden farklı olduğunu tesbit ederek buna dair bir misal vermek istiyorum. Fransa'da bir tarihte (Confédération Générale du Travail) umumi grev kararı vermiş bu kararı veren komitede üye olan bir zat, zannedersen Briand, orada kabinede vazife almış. Grev tarihi gelince kendisi bunun akim kalması, muvaffak olmaması için elinden gelen tedbiri almış. Kendisine soruyorlar, bu nasıl iştir? Greve karar veren komitede idiniz, siz karar verdiniz. Şimdi akameti için çalışıyorsunuz. O da cevap vermiş ve demiş ki, o zaman üzerimde Devletin idaresinin mesuliyeti yoktu. Şimdi idarenin mesuliyetini üzerime aldım, umumi hizmetlerin yürütülmesinden mesulüm.

Yazın kanunun nihayet vatandaşların haklarının aranması mevzuunda tahaddüs edebilecek vaziyetlere karşı tedbirli hareket etmesi gerekir. Memleket idaresinin mesuliyetini taşıyan Hükümetin, elbette, demokratik esasları çiğnemenin bunun tedbirlerini alması imkânlarını bertaraf etmemelidir; Anayasa ile. Aksi takdirde grev neticesinin kötü olması halinde, ki bendeniz kullanılması dahi temenni etmem, çünkü bir işletmenin ahenk içinde çalışmasının, iktisadi bakımdan çok daha iyi olacağına inanırım, kanunla demokratik yoldan tedbir alma yolu kapanmış olur.

Komisyunun düşündüğü gibi, istisnalarını, kullanılış şartlarını ve hâdiselerin seyrine göre kanuna bırakmanın lüzumuna kaaniim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, bir arkadaşın sorusunu cevaplandırmayı unutmuyum. Onun için tekrar huzuruza geldim.

Suphi Batur arkadaşımız, «kanundan bahsediliyor, o halde bu hak kullanılmıyacak» dedi. Geçici 8 nci maddemizde, bu hususta hüküm vardır : Bu Anayasada zikredilen kanunlar, en geç iki sene içinde çıkacaktır. (Lokavt var mı? Sesleri)

Anayasada bu hususta menfi veya müspet bir kayıt bulunması için sebep yoktur. Grev hakkını Anayasada belirtmekte ise zaruret vardır. Çünkü, grev, Ceza Kanunumuza, İş Kanunumu-

za göre hâlâ cezalandırılan fiillerdendir. Bundan başka Anayasaya konulan, temel haklar arasına giren sosyal haklar, iktisaden zayıf olanları korumak için tanınmış haklardır. Lokavt böyle değildir. Bir insan hakkı şeklinde ayrıca Anayasada belirtilmemesi; gerekirse, kanun koyucu tarafından kabul edilmesi yolu tercih edilmelidir.

SUPHI BATUR — Bir soru. Sayın Muammer Beyin bir sözü ile soruma girmek istiyorum. Gençlerde bir konuşmasında vâzın kanunu, kanun yapmaya icbar edecek bir kuvvet yoktur, buyurmuşlardı. Ben de buna kaaniim. Bu Anayasaya göre yapılacak kanunlar iki sene içinde yapılacaktır. Bu iki sene içinde grev hakkı ne olacaktır? Bu hak kullanılacak mı, kullanılmıyacak mı?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Bu hak kanunla düzenlenecektir. Yalnız Suphi Batur arkadaşına şunu söyleyebilirim : Evet kanun koyucuyu kanun yapmaya icbar eden bir Anayasa maddesi yoktur. Ama bu, başka müeyyideler yok demek değildir.

Kanun koyucu grevle ilgili kanunu 2 sene sonra bile çıkarmazsa, Anayasaya aykırı hareket etmiş olur. Böyle hareket eden bir iktidar, elbetteki gereken baskıya mâruz kalır.

En aşırı bir gelişme ve Anayasayı sistemli ve kasıtlı olarak ihlâl halinde, demokrasinin unsurlarından biri olan «zulme mukavemet hakkı» da kendini gösterebilir. Binaenaleyh iktidarda bulunan bir parti, Anayasaya aykırı olarak kanunu gerektirmekten dolayı her gün hakettiği teukide mâruz kalacak; ve kanunu getirmeye mecbur olacaktır. Fakat, bu kanun düzenleninceye kadar da, grev hakkı bahis konusu olamaz. Türk işçisi, grev hakkına sahibolmak için senelerce sabırla beklemiştir. Kanunların yapılması için geçecek belli müddet zarfında da bekliyecek sabra sahiptir. Ve nihayet en geç iki sene içinde bu müddet sona ermektedir. Kaldığı, zaruretler dolayısıyla şimdi nasıl siyasi faaliyetlerimiz durabiliyorsa, yine zaruret neticesinde, grev hakkı geçici bir devrede (yani kanun hazırlanıncaya kadar) sadece Anayasada kalabilir; ve ancak ondan sonra fiilen gerçekleşebilir.

BAŞKAN — Rifat Çini.

RIFAT ÇİNİ — Muhterem arkadaşlarım, grev hakkının kullanılması hususunda işçi temsilcilerimiz, müntesibi oldukları işçi kütlesinin haklarını tam mânasiyle müdafaa ettiler. Bu hu-

susta kendilerini tebrik ederim. Ancak iş verenlerin, müteğebbislerin de haklarının Anayasa-da bir madde veya bir fıkra halinde garanti altına alınması lâzımdır. Türk iş gücünün artırılması ve işçinin de normal bir şekilde çalışmasının temini iş verenlerin haklarının da tam mânâsıyla garanti altına alınmasına bağlıdır. Bu itibarla lokavt hakkının da mutlaka Anayasada garanti altına alınması lâzımdır.

Bu hususta, maddeye bir fıkra eklenmesi hakkında bir takrir takdim ediyorum. Takrir şöyledir : «... İş verenler de 1 nci fıkra esasları dairesinde lokavt hakkına sahiptirler. Lokavt hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir.»

Eğer bu fıkra kabul edilecek olursa Türkiye'deki bütün iş verenler de Yüksek Meclise şükranlarını arz edeceklerdir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Bu madde hakkında verilmiş önergeler vardır, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

46 ncı maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Rauf Gökçen

Madde 46. — İşçiler ve iş verenler arasındaki münasebetlerde, çalışma şartlarını değiştirmek veya haklarını korumak amacıyla, toplu sözleşme akdetme, grev veya lokavt'a başvurma haklarına sahiptirler.

Grev veya lokavt hakkının kullanılması şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

T. C Temsilciler Meclisi Başkanlığına

46 ncı maddenin 2 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve rica ederiz.

Tekin Çullu Bahir Ersoy

Ömer Karahasan Abdullah Kerim Akyüz İsmail İnan

«Grev hakkının kullanılması ve istisnaları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.»

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

46 ncı maddenin 2 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ederiz.

Oktay Ekşi Ömer Sami Coşar

«Grev hakkının kullanılması ve istisnaları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.»

Yüksek Riyasete

46 ncı maddenin 2 nci fıkrasına aşağıdaki cümlelerin eklenmesini arz ve teklif ederim.

Esat Çağa

«Ancak kanun grevin yapılmasını ve maksadını engelleyici ve etkisini azaltıcı kayıtlar koyamaz.»

Yüksek Başkanlığa

46 ncı maddenin sonuna (bu düzenleme) (grevin gündemini güçleştirici ve yetkisini azaltıcı olarak) kaydının ilâvesini arz ve rica ederim.

Ahmet Bilgin

Yüksek Başkanlığa

46 ncı maddenin 2 nci fıkrasının tamamen kaldırılarak aşağıdaki iki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

Şerafettin Yaşar Eğin

Eklenecek fıkralar:

Kamu hizmetlerinde çalışanlardan hangilerinin grev hakkını kullanabileceklerini kanun gösterir.

Grev hakkının kullanılma şartları ve tarzı kanunla demokratik esaslara düzenlenir.

Yüksek Başkanlığa

46 ncı maddenin aşağıdaki şekilde tashihini arz ve teklif ederiz.

Feyyaz Köksal Dündar Soyer

Madde 46. — Çalışanlar ve iş verenler çalışma şartlarını değiştirmek veya haklarını korumak amacıyla toplu sözleşme akdetmek, grev veya lokavta başvurma haklarına sahiptirler.

Grev ve lokavt hakkının kullanılması şartlarıyla istisnaları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

46 ncı maddeye ek olarak aşağıdaki «iş verenler de birinci fıkra esasları dairesinde lokavt hakkına sahiptirler. Lokavt hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir.»

Rifat Çini

BAŞKAN — Takrirleri sırayla tekrar okuyup oylarınıza arz edeceğiz:

(Rauf Gökçen'in takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Takriri oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Tekin Çullu, Bahir Ersoy'un takriri ile Ömer Sami Coşar ve Oktay Ekşinin takrirleri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Aynı mahiyette olan iki takrire de komisyon katılmıyor. Takrirleri oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Esat Çağa'nın takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon bu takrire de katılmıyor. Takriri oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Takrir reddedilmiştir efendim.

(Ahmet Bilgin'in takriri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Şerafettin Yaşar Egin'in takriri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılmıyor. Önergeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Feyyaz Köksal ve Dünder Soyer'in önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılmamaktadır. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Önerge reddedilmiştir.

(Rıfat Çini'nin önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Arz ettiğimiz sebeplerle katılmıyoruz.

BAŞKAN — Önergeye komisyon iştirak etmemektedir. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

VI. Sosyal güvenlik

MADDE 47. — Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.

BAŞKAN — Ethem Serim.

ETHEM SERİM — Maddenin lehinde konuşacağım.

Muhterem arkadaşlarım, 47 nci madde için ne bir tadil teklifi, ne de başka bir şey düşünüyor değilim. Yalnız, eski Anayasamızda bulunmayan, bir ruh ve anlayışla yazılan bu madde için memnuniyetimi belirtmek ve bu maddeyi tedvin eden Komisyonumuzun sayın üyelerine teşekkür etmek için huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Zannederim, Anayasa tasarısını müzakereye başladığımız günden beri üzerinde türlü tefsirler yaptığımız, türlü inanışlar belirttiğimiz sosyal kelimesinin en geniş ve en güzel cümlelerini bu 47 nci madde ile 48 nci maddede bulmak mümkündür.

Fakat, ne yazıkki, bu madde çok kısa yazılmıştır. Gönül isterdi ki, daha birçok izahların eklenmesi ve böylece maddenin daha mükemmel bir şekilde tedvin edilmesi icabederdi. Hiç olmazsa İstanbul tasarısının 44 ncü maddesindeki hükümleri buraya alınsaydı daha güzel olurdu.

Muhterem arkadaşlarım, Türk Cemiyetinin mühim bir kısmı maalesef sosyal yardım ve güvelik unsurundan mahrumdur. Bir teşkilâta sahip olamamış yüz binlerce küçük esnaf, işçi sanat erbabı, Arab'ın dediği gibi, «alâ bahtek» kabîlinden yaşamaktadır. Ben öyle insanlar tanırım ki, gençliğinde cephelelerde büyük kahramanlıklar yapmış, madalyalar kazanmış fakat çalışmayacak bir hale geldikleri zaman ıstıraplar, korku ve endişe içinde hayata kahretmişler ve kendi sefaletlerini gizlemek için bir köşeye sinerek bu dünya ve bizler için çok kötü şeyler söyliyerek göçüp gitmişlerdir. Hükümet bu mevzuları derhal ele alsın. Hattâ yatırımlardan daha mühim olarak ele alsın. Derhal bu işe lâzım gelen mükellefiyetleri, lâzım gelen teşkilâtı kursun. Öyle kursun ki, cemiyetimizin mâneviyatı sağlam, morali daha mükemmel bir şekilde Avrupa'daki gibi, iş âleminde daha iyi çalışsın. İşte 47 nci madde bu hususa ışık tutuyor. Bununla beraber maalesef 51 nci maddede takyidedici tedbirler vardır. Hükümetin malî imkânları ve gelişmesi, diyor. Bir Hükümet iş başına gelir de bunları umursamazsa, insan bundan korkuyor. Buraya, bu maddeyi kuvvetlendirici bir kelimenin ilâvesi bence uygun geliyor. «Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal

sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin başlıca ödevlerinden biridir.»

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Madde hakkında önerge yoktur. Maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

VII. Sağlık hakkı

MADDE 48. — Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir.

Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır.

BAŞKAN — Galip Kenan Zaimoğlu.

GALİP KENAN ZAIMOĞLU — Efendim, bu madde ilk okunuşunda insana şu intibai veriyor. Bu 48 nci madde ile koruyucu, tedavi edici sağlık hizmetleri munhasıran Devletin sırtına yüklenmiştir. Devlet bunun için vazifelendirilmiştir. Son zamanlarda tababetin sosyalleştirilmesi istikametinde bir fikir revaç buldu ve bir de kanun çıktı. Bu kanun idealdir ve çok güzeldir. Fakat kabiliyeti tatbikiyesi yoktur maalesef. Kâğıt üzerin kalmaya mahkûmdur. Bu maddenin tedvininde, bu fikrin sosyal adalet anlayış ve temayülünün büyük tesiri bulunduğunu tahmin etmekteyim. Başka memleketlerde meselâ, Avrupa'nın şimal memleketlerinde, İsveç'te, İsviçre'de, Almanya'da bu hizmet daha çok cemaatlerin ve hususi teşebbüslerin eline terk edilmiştir. İngiltere'de tababatin sosyalleştirilmesi 500 milyon sterline mal olmuştur. Fakat hâlâ tam mânasiyle tatbik edilmemektedir. İngiltere'de hastane, yol, nakil vasıtaları diye bir ihtiyaç yoktur. Hekim ve yardımcı sağlık personeli yeter sayıda mevcuttur. Halbuki bizde bu temel ihtiyaçlar üçte bir nispette bile kâfi gelmiyecek kadar azdır. Onun için maddede bu hizmeti, halkın da karışabileceği hususi teşebbüslere bırakmayı temin edecek açık hükümler bulunursa daha faydalı ve hizmetin sağlanması daha kolay olur. Vakıf gerekçede, «hususi teşebbüse de imkân verilir» şeklinde bir ifade vardır. Ama madde vâzih değildir. İlk bakışta sanki hususi teşebbüsün bu istikamette hizmet görmesini önleyici bir hüküm taşıdığı intibaiyi vermektedir. Maddenin vuzuha kavuşturulması lâzımdır.

İkincisi; «herkes» tâbiri vardır. Herkes dendiğine göre bir yabancı da bu tâbirin içindedir. Elbetteki memleketimize gelmiş bulunan bir yabancı insan hakları icabı, beynelmilel teamüller ve usuller gereğince sağlık hizmetinden faydalanacaktır. Ama Devlet bunu, mutlaka hele ruh ve beden sağlığı gibi, maddede bulunan bir hüküm içinde üzerine alamaz. Ruh ve beden sağlığı deniyor. Tıbbî mânada sağlık tâbirinin içinde ruh ârzaları da mevcuttur. Şimdi buruya ruh kelimesini eklersek mevzu dağılır ve karışır. Ruh hastalıkları deyince, devrin şartları icabı, mistik ruh hastalıkları, hele politik ruh hastalıkları mevcuttur ve yaygındır. Bugün politik birçok ruh hastalıkları vardır. Bu gibileri Devlet sırtına alıp tedavi edemez. Bunlara Cenabı Hak şifalar versin. Onun için maddenin daha açık bir ifade ile getirilmesi şart ve elzemdir. Ve herkes tâbirinin yerine, demin de arz ettiğim gibi «her vatandaş» «yahut» her Türk kelimesinin konması daha isabetli olur ve maddeye vuzuh verir.

Bir de konut mevzuu vardır. İkinci fıkradaki konut sağlama hükmü çok yerinde ve isabetlidir. Maddede «sıhhi şartları haiz» tâbiri kullanılıyor. Elbetteki, Devletin yapacağı konut, sağlık şartlarını haiz olacaktır, geçekondü olmalıyacaktır. Ben şöyle bir teklif yapacağım. «Devlet her yurttaşın sağlık içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini, yoksul ve dar gelirli ailelerin konut sahibi olmalarını sağlayacak tedbirleri almakla ödevlidir» Bu hüküm hem hususi teşebbüse sağlık hizmetinde geniş bir imkân bahsetmiş olur, hem de, konut mevzuunda, demin arz ettiğim gibi, lüzumsuz tâbirler maddeden çıkarılmış olur. Takdir Yüksesk Heyetinizindir. Komisyon konuşunca gerekirse tekrar mâruzatta bulunacağım.

BAŞKAN — Fikret Pamir.

FİKRET PAMİR — Muhterem arkadaşlar, 48 nci maddede modern Devlet anlayışının yeni bir ifadesini görüyoruz. Ve sosyal güvenliğe bağlı sağlık meselesini Anayasada görmekle hakikaten memnuniyet duyuyoruz. Bugün Devlet anlayışında, sosyal güvenlik, sağlık meselesi ve mesken dâvası hakikaten geniş kütleleri ilgilendiren ve refah Devleti unsurunu geliştiren bir anlayışla ele alınmış bulunmaktadır. Filhakika son zamanlarda, adetâ Devlet ve hükümetlerin âmme hizmetlerinde bir hipertrofisinden de

bahsedilir bir durum görülmektedir. Hakikaten iki nesil önce hükümetler bütçelerinde millî gelirlerin % 5 i âmme hizmetlerine tahsis edilirken bugün bu miktar millî gelirin % 30 - 40 ını teşkil etmektedir.

Benim temas etmek istediğim şudur : Burada; «Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini temin ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir.» deniyor. Tasarımın gerekçesinde vakıalarla derpiş edilen hakların istihzasından bahsedilmektedir. Ben burada bir üçüncü istihzanın çıkmasından korkarım. Bir kere burada «Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir.» deniyor. Fakat herkesin Devletten tıbbi bakım istemesi zarureti düşünülemez. Bu husus ancak dar gelirli ve fakir olanlar için bahis konusu olabilir. Varlıklı insanlara ne Devletin bu imkânı vermesi şarttır ve ne de bizim gibi bütçe imkânlarının çok dar olduğu bir Devlette bu mümkündür. Bu bakımından 1 nci fıkranın tadili için bir önerge veriyorum. Tasvibinizi rica ederim.

BAŞKAN — İbrahim Öktem.

İBRAHİM ÖKTEM — Efendim, benden evvel söz almış bulunan iki meslekdaşımın bâzı noktalarda fikir ihtilâfını arz edersem, beni mâzur görürler.

48 nci madde her iki fıkra ile, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yer almış bulunan ve sosyal devlet olmanın icabına uygun iki ana hükmü getirmiş bulunuyor. Bugüne kadar Anayasamızda mevcudolan bir boşluğun yeni tasarının 3 ncü bölümünü teşkil eden sosyal ve iktisadi hak ve ödevlerle dolduğuna kaaniim. Tasarımın bu kısmı ile nâciz noktâ nazarıma göre, yeni Anayasa, iki hususu getirmiş bulunmaktadır. Birincisi, Türk cemiyetine süratli kalkınmanın anahtarını teslim etmektedir. Bu kısım içinde vatandaşın beden ve ruh sağlığını korumak mükellefiyetini doğrudan doğruya Devlete vermiş bulunmaktadır. Bugüne kadar, Cumhuriyet kurulduğundan bu yana Devletin büyük pürçük yapmakta bulunduğu bu hizmetin daha esaslî bir şekilde sıralanması, memleketin sosyal ve ekonomik bünyesine uygun bir millî sağlık politikasının yürütülmesi imkân altına alınmış olacaktır. Bunun yanıbaşında iki arkadaşımın belirttikleri, yani meslek mensuplarını-

zın serbest çalışma hakları acaba şu veya bu şekilde kısıntılara uğrar mı, endişesidir. Burada kısaca bir hüküm olmadığına göre aslında serbest tababeti önlemek mümkün değildir. Ben böyle bir endişenin vâridolmadığı kanaatindeyim.

224 numaralı Kanunla memleketimizde tıbbın sosyalleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Ancak, bunu mümkün kılacak malî imkânı 10 senede 20 senede elde etmek mümkün değildir. Nitekim, bizden evvel bu yola gitmiş olan devletler 1,5 asır evvel bu işe başlayarak geliştirebilmiş ve tamamlayabilmişlerdir. Kaldı ki, bu sosyalleştirme işi millî sağlık hizmetleri bünyesi içinde hekim emeğinin hakkı olan refah hakkını sağlamak imkânları daima mevcudolacaktır. Bu bakımdan bu endişeyi vârit görmüyorum. İkinci olarak bu maddenin benim nazarımda sağladığı en büyük hizmetlerden birisi de dar gelirli vatandaşın konut sahibi kılmak ödevini Devlete vermiş olmasıdır.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye sosyal ve ekonomik kalkınma içinde bulunan bir memleket olması hasebiyle şehirleşme yoluna cemiyetimizi itmektedir. Gecekondu dâvamız en mühim meselemiz halindedir. Devleti bu işte vazifelenmektedir. Hiç olmazsa bugünkü Anayasanın bu kadar vâzıh bir şekilde Devlete bu nevi sosyal hizmetleri yüklediğini göz önüne alan hükümetler bu iki faaliyet sahasını uzun vâdeli bir plân çerçevesi içinde mütalâa ederek vazifelerini yerine getirmek mecburiyetinde kalacaktır. Maddenin getirdiği bu vuzuh bakımdan yeni bir çığır açılmış bulunduğuna inanarak kabul buyurmanızı arz ve teklif ederim.

BAŞKAN — Fikret Pamir.

FİKRET PAMİR — Özür dilerim, bir noktanın tavzihi için tekrar söz aldım.

Öktem üstadımız, benim bahis konusu etmediğim ve endişe duymadığım bir meseleyi bana malettiler. Ben hiçbir zaman böyle teknik bir meseleden, tababet mesleğinin hususiyetlerinden bahsetmek gibi bir münakaşaya girişmek istemedim. Esasen bunun yeri burası değildir. Şahsen serbest hekimliğin bu madde ile bağlanmakta olduğu hakkında bir söz de ifade etmedim. Benim temas etmek istediğim husus, tasarının 1 nci fıkrasında varlığı veya varlıksız bütün vatandaşların tıbbi bakımının şart koşul-

ması mahzurlarıdır. Yarın varlıklı bir insan dahi Devletten bu bakımı bedelsiz istemek hakkını bu maddede bulabilir. Ben beden ve ruh sağlığı şartlarını hazırlamakla Devletin mükellef olduğunu, fakat varlıklı kimselerin de bundan istifade etmeyi arzu edebilecekleri cihetle, tıbbi bakımın dar gelirli ve yoksul kimselere hasrını istemişim.

BAŞKAN — Galip Kenan Zaimoğlu.

GALİP KENAN ZAİMOĞLU — Sayın arkadaşlar, bu mevzu çok mühim. Zaman çok dar. Üç dakikalık vaktim var. Ben bütçe konuşmalarında sağlık hizmetlerinin devletleştirilmesinin, getirilen kanunun ideal olduğunu ifade ettim. Ama realize edilmesi çok zordur, dedim. Külfetlidir. İlk hamlede beş milyar liraya ihtiyaç vardır. O da bizde yok.

Başka memleketler bilhassa Garp memleketleri bu meseleyi halletmişlerdir. Almanya'da hususi teşebbüs elinde hastalık sigortaları vardır. Ve bu hizmeti mükemmel surette ifa ederler. Bu suretle Devlet de büyük bir külfetten kurtulmuştur. O Almanya ki Amerikaya borç verir. Bu usul pekâlâ bizde de tatbik edilebilir.

Sonra, maddedeki, «herkes» tâbiri çok müphemdir. Yarın bâzı ihtilâflar doğurabilir. Bunun «her yurttaş» şeklinde değiştirilmesi isabetli olur. Ruh ve beden sağlığı, tıbbi sağlık tâbirinin içinde mevcuttur. Ama ruh sağlığı deyince demin de arz ettiğim gibi Mistik, hattâ politik ruh hastalıkları da anlaşılabilir. Bunlar Devletin sağlık hizmetleri içinde değildir. Bizim asıl tıbbî mânada kastettiğimiz akıl hastalıkları, sinir hastalıkları mahiyetinde olan ârizalar sağlık tâbiri içinde mündemiçtir. Ruh tâbirini kullanırsak mevzu dağılır. Bu ruh ve beden tâbiri yerine «sağlık» tâbirinin ve herkes yerine «yurttaş» kelimesinin konmasını teklif ediyorum. Bunun için de bir önerge takdim ediyorum.

BAŞKAN — Söz komisyonundur.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MÜHAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım; bu maddeyi prensip itibarıyla arkadaşlarımız kabul etmektedirler. Zaten hüküm, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ve Avrupa Sosyal Misâkı tasarısına uygundur. «Sağlığı koruma» Ne kadar mühim bir mesele telâkki ediyor ki,

bir Avrupa Sosyal Misâkında, ona üç tane ayrı madde tahsis ediliyor.

Arkadaşların bâzı itirazları var: Bir arkadaşımız «gerek bedenen, gerekse ruhen» diye bu iki alanın ayrı ayrı zikredilmesini fazla telâkki ediyor. Fakat yine de, hem beden ve hem ruh hastalıklarını maddenin şumulüne dâhil sayıyor. Biz de sadece bunu ifade etmek istedik. Ancak; şu iki kelimenin de ayrı ayrı belirtilmesinin, daha faydalı olacağını kabul ediyoruz. Bâzı Anayasalarda meselâ Arjantin Anayasasında her iki alan için ayrı ayrı madde konmuştur. Biz bu kadar ileri gitmedik, sadece her iki kelimeye de maddede yer verdik.

Şimdi başka bir itiraza cevap vermek isterim: «Herkes» Tâbirinin, iki bakımdan endişe yarattığını görüyoruz. Birincisi, ecnebler için de bâzı yardımların yapılacağı sonucuna varılmasıdır. Evet yabancılar için dahi, sihi alanda yardımın kabul edilmesi yerindedir; ve insanî ölçülere uygundur. Arkadaşlar, İngiltere'de tıbbın sosyallestirmesinden sonra, yabancılara gözlük bile parasız veriliyordu. Bu münasebetle, endişeleri gidermek maksadiyle arz edeyim ki, bütün bu kısımda zikredilen haklar, 13 ncü madde gereğince yabancılar hakkında, devletler hukukuna uygun olarak sınırlanabilir.

İkincisi, «herkes» tâbiri içine, zenginlerin de girebileceği endişesidir. Eğer günün birinde memleketimiz Batı memleketleri kadar ilerlerse, zenginlerin de tıbbî yardımdan faydalanabilmesi, bir ideal olarak kabul edilebilir. Fakat bu hükmün tatbikatı, memleketimizin malî ve iktisadi kaynakları ile mütenasîf olacağına göre, yardımın, önce kendi tedavisinin karşılığını ödeyemeyecek durumda olan fakir veya dar gelirli kimseler için uygulanması pek tabiidir. Yardıma muhtaç şahıslar, bu hizmetten, durumlarına göre, ya tamamen ücretsiz olarak veya az bir ücretle yani kademeli şekilde faydalanacaklardır. Mevzuat bu hususu, ileride ihtiyaçlara uygun bir şekilde düzenleyecektir. Maddede, paralı olacak veya paralı olmayacak diye bir kayıt yoktur. Madde, herkesin sağlık hizmetlerinden faydalanmasını Devlete bir ödev olarak yüklemek suretiyle, sadece prensibi koymuştur.

51 nci maddeye de temas ettiler. Buna vereceğimiz cevabı, 51 nci maddenin görüşmelerine bırakalım!

Nihayet serbest tababet konusuna da dokundular. Bu maddemiz, serbest tababet hakkında hiçbir hüküm koymamaktadır. Serbest tababet yarın ne olacaktır? Biz burada yarını düzenliyecek değiliz. Yarın bu, şüphesiz bir programla düzenlenecektir. Eğer tıbbın millileştirilmesi istikametine gidilecekse, millet böyle bir programı kabul ederse, 38 nci maddede buna imkân vermektedir. Eğer bu yol kabul edilmezse, gayet tâbidir ki, Devlet bu vazifeyi, serbest tababetle, vakıfların ve belediyelerin kurduğu hastane ve doğum evleriyle birlikte, yani onlarla iş birliği yaparak yerine getirecektir. Maddemizde buna mâni hiçbir kayıt yoktur. Devlet, ne suretle olursa olsun, fertlerin tıbbi bakımını sağlama ödevi yüklenmiştir.

BAŞKAN — Madde hakkında önermeleri okuyoruz.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına
48 nci maddenin 1 nci fıkrasının...

Temsilciler Meclisi Başkanlığına
48 nci madde 1 nci fıkranın aşağıdaki şekilde düzenlenmesini arz ve teklif ederim.

Fikret Pamir

«Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşamayı şartlarını hazırlamak, yoksul ve dar gelirli insanların tıbbi bakım görmesini sağlamaya ödevlidir.»

Yüksek Başkanlığa
48 nci maddenin aşağıdaki şekilde tadilen kabulünü arz ve teklif ederim.

Dr. Galip Kenan Zaimoğlu

Madde 48. — Devlet her yurtdaşın sağlık içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini, yoksul veya dar gelirli ailelerin konut sahipleri olmalarını sağlayıcı tedbirleri almakla ödevlidir.

BAŞKAN — Önergeleri teker teker okuyup oyunuzun sunacağım.

(Fikret Pamir'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Hayır efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzun arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Galip Kenan Zaimoğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?
KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzun sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Reddedilmiştir efendim.

Maddeyi oyunuzun arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

VIII. Öğrenimin Sağlanması

MADDE 49. — Halkın öğrenim ve eğitimi sağlama, Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşların mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve aile ödenkleri verir veya başka yollarla yardımlar yapar.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — «İlköğretim» tâbiri, «ilköğrenim» şeklinde düzeltilicek. Baskı hatasıdır.

BAŞKAN — Rauf İnan. (Reye reye sesleri)
RAUF İNAN — Sayın arkadaşlarım, «reye, reye» hitaplarından anlaşılıyor ki, arkadaşlar bu bir an evvel bitsin istiyorlar. Haklıdır. Ancak, bir memleketin istikbali ile ilgili bir mevzuda her birimizin viedan ve izanından yükselen fikirleri huzurunuzda ifade etmek vazifemizdir. Bunları kabul edip etmemek de Yüksek Heyetinize düşer. Anayasa Komisyonunun örnek bir anayasa hazırlamış olmasındaki başarısını muhtelif defalar takdir duygularıyla arz etmiştim. Ancak bu arada eğitim bakımından eksiklikler olduğunu görememezlikten gelmeye imkân yoktur. Şunu arz edeceğim. Mevcut anayasa tasarımda 15 yaşından aşağı 11 milyon çocuğu ilgilendiren bunlara bâzı haklar tanıyan sadece bir madde vardır. veya yoktur da denebilir. Memleketimizin dörtte üçü köylü olduğuna göre bunların haklarını teminat altına alan hükümler de yoktur. Okuma yazma bilmiyen vatandaşların hak ve hürriyetlerini de içine almayan Anayasa birşey ifade etmez. Anayasa sadece bir kısım münevverlerin hak ve hürriyetlerini demokrasi emellerini teminat altına almakla kalmamalı, bütün vatandaşların haklarını teminat altına almalıdır. Burada da en başta ken-

disini eğitim hakkı gösterir. Ve yine eğitim hakkı ile bütün vatandaşlar uyarılmazsa, bu anayasa onların bilgilerinin ve şuurlarının teminatı altına konmazsa, bu anayasanın esaslarının tahakkuk edeceği de şüpheli olur.

Cemiyete tesir eden ve onu düzenleyen iki kuvvet vardır. Biri hukuk ve diğeri de eğitimdir. İnsanlığın da, bir milletin de gelişimi çeşitli hâdiselerin tesiri altındadır ve onları düzenleyen iki kuvvet vardır. Bu iki kuvvetten birisi hukuk, diğeri eğitimdir. Anayasa tasarısında hukuka büyük imkânlar verilmiştir. Bu bakımdan Anayasa Komisyonunu tekrar tebrik ederim. Eğitime ise burada önemiyle mütenasip yer verilmemiştir. Hukuk, çok seri ve kesin olmakla beraber cemiyette tesiri emin değildir. Eğitim ise hızlı ve kesin olmakla beraber cemiyete tesiri emindir. Binaenaleyh her ikisini beraber kullanmak lâzımdır. Bu Anayasada bunu görmek istiyoruz. Bu memleketin hak ve hürriyet ihtiyaçları yanında kalkınma ihtiyacı başta gelmektedir. Beceriksiz milyonlarca insanın bulunduğu bir becerikte kalkınmayı, hak ve hürriyetlerin tamamen korunmasını ancak Allah temin edebilir. Bunun için bâzi milletlerin maddi yardımı ile, memleketin maddi kaynakları ile bunu temine imkân yoktur. Becerikli vatandaşlara ihtiyaç vardır. Gerekenin yedinci sahifesini bir defa daha okuyun; oradaki «kişi hakları ve hürriyetleri» «sosyal haklar ve ödevlere» önemle temas edilmiştir. Bunu eğitimden başka temin edecek hiçbir kuvvet yoktur. Bir taraftan Anayasanın teminatı altında vatandaşların haklarını teminat altına almak, bir taraftan da bütün vatandaşları geniş bir eğitim hareketi ile yetiştirerek Anayasayı onların kültür kudretlerinin, hak, hürriyet ve ödev inançları ile teminat altına almak ve ona göre maddeyi genişletmek lâzımdır. Bu vesile ile Hindistan ve Paraguay Anayasalarından da bahsetmek mümkündür. Bu vesile ile 120 - 130 senelik eğitim tarihimizi gözden geçirelim. Teklifimi bu günün ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yapmaktayım. 120 senelik hâdiseleri göz önünde bulundurarak takdirinizi kullanmanızı bilhassa rica ederim. Teklifimi Anayasanın belki başka maddeleri altında kabul etmek mümkündür, takdir sizlerindir.

BASKAN — İlhan Özdi.

İLHAN ÖZDİL — Sayın arkadaşlar, 49 ncu madde üzerinde bir iki noktaya temas etmek istiyorum. Öyle zannediyorum ki, komisyon 2 nci madde (İlkeler), 40 ncu madde (İktisadi ve sosyal hayatın düzeni) ve nihayet 49 ncu madde (Eğitim) nin birbirleriyle olan sıkı bağlantılarını kabul etmektedir. Bu sebeple bunun üzerinde fazla durmadan geçeceğim. Yalnız gerekçede deniliyor ki, kabiliyetli çocuklara sağlanan öğretim imkânı, yalnız sosyal adaletin icabı olmakla kalmaz, aynı zamanda kabiliyetli pek çok memleket evlâtlarının toplum hayatı için büyük bir değer olarak kazanılmasını da sağlar.

Zaten eğitim sistemimiz büyük ölçüde kabiliyetlere taviz verir. Bu sebeple daha ziyade mağdur olanların, elinden tutulması gerekenler özel eğitime ihtiyaç gösterenlerdir. Bu bakımdan madde üzerinde bu konuda vermiş olduğum bir önerge ile bir değişiklik rica ediyorum. Ayrıca gerekçede bir nokta daha var. Her halde komisyon bu şekilde ifade etmek istemiştir, veya hata olmuştur. Bu cümle şudur : «Yüksek tahsil yaparak Devlete üstün hizmetler görmeyen bir imtiyazı haline geldiği cemiyetlerde tereddinin başgöstermesi kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.» Biz bundan bir mâna çıkaramadık. Nihayet maddenin daha müttekâmil bir hale gelmesi için sadece şu hususların değiştirilmesini ve maddenin şu şekilde yazılmasını arz ve teklif ediyoruz : (Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlamak, Devletin başta gelen ödevlerindedir.) Zira Devlet eğitmiyecek, eğitim öğretim ihtiyaçlarına cevap verecektir. İlköğretim yerine öğrenim demek, lâzımdır. Böylece (İlköğrenim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkânlardan yoksul başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkma- larını sağlama amacıyla burslar ve aile ödenekleri verir veya başka yollarla yardım yapar; özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak eğitim ve öğretim tedbirlerini alır)

BASKAN — Bedrettin Tuncel.

BEDRETTİN TUNCEL — Değerli arkadaşlarım, gerçekten çok ehemmiyetli bir madde üzerindeyiz. Komisyon bu maddeye, ehemmi-

yetiyle mütenasibolarak, gerekli hükümleri de koymuş bulunuyor. Şahsen bu hükümler bendenizi tatmin ediyor. Ancak üçüncü fıkranın gerek şekil, gerekse muhtevası bakımından daha sarıh bir hale gelebilmesi için düzeltilmesinde fayda mülâhaza etmekteyim ve bu konuda da bir önerge hazırlamış bulunuyorum. Maddenin önemi, bilhassa halkımızın, bütün vatandaşların genel öğrenimlerinin sağlanması üzerinde toplanıyor. Elbette ki bu genel öğrenim işinde bir eğitim problemi de vardır. Bilhassa eğitim probleminin ehemmiyeti düşünülecek olursa, vatandaşlarımızın bu genel eğitimin içinde, memleketimizin tarihine göre ve memleketimizde çok zengin eserler bulunduğuna göre millî mefahirimiz sayılabilecek bu eserlerin genel eğitim içinde yer alması kadar tabii bir şey yoktur. Bu sebeple, bu konuyu komisyonun dikkatine arz etmek isterim. Ayrıca bu konu üzerinde bir de önerge hazırlamış bulunuyorum.

Okumamıştım, fakat duydum, alâkalı arkadaşlar söylediler, İstanbul tasarısında bununla ilgili bir fıkra mevcutmuş. Belki birtakım düşüncelerle, Devletin tarihî eserleri ve âbideleri koruması vazifesini tabii vazifelerden sayması yüzünden, komisyon böyle bir fıkrayı koymaktan vazgeçmiştir. Fakat bununla beraber bu hususu dikkate alınmak üzere arz etmiş bulunuyorum.

49 ncu maddenin 1 nci paragrafında «halkın» kelimesini «vatandaşlar» demek suretiyle taktirimizde düzeltilmiş bulunuyoruz. 2 nci paragrafı olduğu gibi kabul ediyoruz, yalnız burada öğretim kelimesini öğrenim olarak düzelttik.

Üçüncü nokta, bilhassa kaabiliyetli öğrencilerin Devletin en yüksek yardımına mazhar olması meselesiyle ilgilidir. Çok önemlidir. Burada birçok yol ve tarz gösterilmektedir. Bunları saymaktansa tümünü bir hükümle, daha kısa bir hükümle, belirtmek sanıyorum ki daha doğru olur. Onun için de burada 3 ncü bir paragrafla bu hususu tesbit etmiş bulunuyoruz. Müsaade ederseniz, üç cümle ile arz edeyim. «Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğretim derecelerine çıkmasını sağlayacak her türlü yardım tedbirini alır. Elbette ki Anayasada «burs» kelimesinin kullanılması doğru olmaz. Bu hususta önergemizi takdim ediyorum.

İkinci nokta, yine bu 49 ncu madde ile ilgili olarak, imkân bulunduğu takdirde sanat eser ve âbidelerimizin korunması meselesidir. Halkımızın geniş eğitim problemi içinde görerek 49 ncu maddenin sonuna şu kelimelerin eklenmesini arz ve teklif ediyorum: «Devlet, vatandaşların eğitim ve kültüründe önemli yeri olan tarihî eser ve anıtların korunması ve muhafazasını sağlayacak tedbirleri alır.» İşte, arkadaşlar bütün tedbirler de bundan ibarettir. Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Efendim, 49 ncu madde kalkınmamızın en mühim unsuru olan halk öğrenim ve eğitimi konusunda Devlete, görev tahmil etmekle en mühim salâhiyeti veren maddelerden birisidir. Halkın öğrenim ve eğitiminin sağlanması diye ifade edilmiştir. Bundan evvelki maddelerde zikrettiğimiz gibi Devlete, öğrenim ve eğitimde yardımcı olan birçok müesseseler vardır. Her halde Devlet bu müesseseleri yaşatmak, geliştirmek ve yeniden kurmak mecburiyetindedir. Bu madde içersinde halk eğitiminin sağlanması da mündemiçtir kanaatindeyim. Şayet bu maddede, bilûmum eğitim müesseselerinin geliştirilmesini, yaşamasını ve yeniden kurulmasını Devletin ödevleri arasına ilâve edecek olursak, bilhassa memleketimizde öğretim ve eğitim mevzuunda en mühim rolü oynamayacak veya oynayabilecek olan din müessesemizin geliştirilmesini, Devlete bir görev olarak vermiş oluruz. Bu takdirde, din müessesesinin, millî menfaatlerimizin gerektirdiği istikamette, en iyi bir şekilde işlenmesi mümkün olabilir ve millî eğitim işlerimiz de memleket hayrına olarak gelişebilir. Böyle bir ilâve ile, ayrıca, özel okullar, sinemalar, tiyatrolar, televizyonlar, dergiler, radyolar ve basın gibi birçok öğretim müesseselerinin de kalkınması sağlanmış olacaktır. Bu sebeple şu şekilde bir önergeyi yüksek kabulünüze arz ediyorum. 49 ncu maddenin birinci fıkrasının şöylece tâdil edilmesinin bunu sağlayacağı kanaatindeyim.

(Vatandaşların öğretim ve eğitimini sağlamak ve bu amaçın tahakkukuna hizmet eden müesseseleri yaşatma, geliştirme ve yeniden kurma, Devletin başta gelen ödevlerindedir.) Bu suretle maddeye daha sarıh bir şekil verilmiş olacaktır. Böylece, memleketimizde en büyük ve vatan sathında en şümüllü vaziyette olan Din müessesemizin, Devlet yardımı ile geliştirilmesi mümkün olacak ve bu kutsal müessese, lâıyk olduğu mevkii

alacaktır. Atatürk'ümüzün din müessesesi hakkındaki sözlerini hatırlıyacak olursak, milli eğitimdeki rolünü teyidemiş oluruz.

«Camiler, birbirimizin yüzüne bakmaksızın yapıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler itaat ve ibadet ile beraber, din ve dünya için neler yapılması lâzım geldiğini düşünmek, yani meşveret için yapılmıştır.»

Camiler, memleketimizin en büyük eğitim müessesesinin yapısıdır. Halk, bu çatı altında bir araya gelmekte ve hocasını dikkatle dinlemektedir. Bu muazzam müessesenin Devlet tarafından himaye ve geliştirilmesini temin edecek teklifimin kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlar, madde ile ilgili iki küçük teklifim olacaktır. Eski Anayasamıza göre bu madde eğitim dâvamıza daha büyük bir önemle yer vermiş olmaktadır. İki yenilik ihtiva etmektedir. Eğitimin, Devletin başta gelen ödevlerinden biri olduğu açıkça belirtilmiştir.

İkinci olarak; kabiliyetlerin korunması prensibi Anayasaya girmiştir. Maddi imkânlardan mahrum kabiliyetli öğrenciler Devletin himayesi altına alınmıştır. Diğer konularda olduğu gibi, Türk toplumu, eğitim konusunda da aristokrasiye yer vermemiştir. Cumhuriyet devrinde kabiliyetli ve fakir gençlerin yetiştirilmesi konusunda, örnek olacak şekilde başarılı birçok işler yapılmıştır. Bugün, cemiyetimizin hangi tarafına baksanız, Devletin yardımı ile yetişmiş insanların büyük hizmetler yapmakta olduğunu görürsünüz.

Bu itibarla, Türk toplumunun bünyesine uygun olarak, komisyonun bu konuya parmak basmasını şayanı şükran olarak kabul etmek lâzım. Yalnız ilâvesini istediğim küçük bir nokta var. Birçok anayasalar, Devlete, halkın eğitimden tam olarak faydalanmasını sağlamak maksadiyle gerekli tedbirlerin alınmasını direktif olarak vermiştir.

İstanbul tasarısında da bu mânada bir ibare vardır. Ben de önergemde arz ettiğim gibi, maddeye, «tam olarak faydalanmalarını sağlayacak her türlü tedbirler» ibaresinin eklenmesini Devlete istikamet gösterme yönünde faydalı görmekteyim.

Bir de kabiliyetli öğrencilere yardım konusunda bir hususu arz edeyim. Yardım yollarını

tadadetmekten vazgeçmenin daha iyi ve faydalı olacağı kanaatindeyim. Geçenlerde bu Meclisin çatısı altında toplanan bir komisyon kabiliyetli ve maddi imkândan yoksun gençleri yetiştirmek için tedbirler ararken burada sayılanlar dışında başka yollar da buldu ve buna ait bir kanun tasarısı hazırladı. Bu kanun tasarısı yakında huzurunuzda gelecektir. Bir talebe bankası kurulması bahis konusudur. Anayasanın umumi hükümler ihtiva etmesi, Devletin maddi imkânlardan yoksun, kabiliyetli gençleri en iyi şekilde yetiştirmek maksadiyle gerekli yardımları yapacağını, bir umumi prensip olarak belirtmesi daha uygun olacaktır. Yarı burs ve aile ödeneği şeklinden daha uygun bir tarz bulunabilir. Birçok ilgililer şimdiden, bursu kaldıralım, başka yollardan yardım yapalım, diyor. Anayasada bu kayıt olunca, bunları kaldıramazsınız, diye karşımıza çıkabilir. Kendimizi prensiplerle bağlayalım. Fakat tatabikata ait ve zamanla daha iyileri bulunabilecek usulleri Anayasada sayıp, bağlanmakla bir faide sağlanacağını zannetmiyorum. Bu hususta bir takrir takdim etmiş bulunuyorum. Takdir sizlerindir.

HAKKI KÂMİL BEŞE — Aziz arkadaşlarım; memleketin iki büyük servet hazinesi vardır, ki yüz yıllardanberi pervasızca tahrip ve imha edilegelmektedir. Bunlardan biri ormanlarımız, diğeri eski eser ve âbidelerimizdir. İkisinde sahipsiz gibidir.

Ormanlarımızı yangın, keçi ve balta imha etmektedir; eski eserlerimizi yarı münevver, ihmâl ve kazma! Her iki servetin müşterek düşmanı ise cehalettir.

Anayasa komisyonumuz kuruluncaya kadar bu iki servet Hazinemiz aynı derecede talihsizdi. Bugün huzurunuzdaki tasarı ile, ormanlar lehine değişmiş bulunuyor. Muhterem komisyon tam (6) fıkra ve (100) kelimedenden müteşekkil 131 nci madde ile orman davasının bütün meselelerini prensiplere ve teminata bağlamış bulunuyor. hükümler tam bir ihtiyacın ifadesidir. Bu itibarla komisyonu yürekten tebrik ederim. Fakat, bir aralık islâmi eski eserlerin muhafaza ve onarım mesuliyetini omuzlarında taşımış, meselelerine az çok vukuf peyda etmiş bir arkadaşınız olarak da üzüntü duydum. Çünkü, tasarıda eski eserlere

dair bir hüküm bulunmamaktadır. Kuvvetle tahmin ederim ki bu, bir zühul eseridir.

Muhterem arkadaşlarım; eski eserlerimizin bakım ve muhafazalarının Anayasa teminatına bağlanması için çeşitli sebepler vardır.

Eski eser ve âbidelerimize taş, toprak, malzeme yığını ve işçilik olarak kıymet biçmeğe kalkışsak karşımıza milyarlar ve milyarlar çıkar.. Manevi değerlerini ise rakamlarla ölçmeğe imkân yoktur. Eski eser ve âbidelerimizin çoğu; Türk sanat zevkının, sanat anlayış ve istidadının, bir kelime ile Türk medeniyetinin şahikalarıdır. Bunları mimarlık yönünden olduğu kadar yazı, çini, ağaç, taş, cam işleri. Yani tezyinî sanatlar bakımından da birer hazinedir.

Asrımızın en medeni milletlerinden biri olan Amerikalıların yurtlarındaki eski eser boşluğundan dolayı nasıl bir hasret ve ızdırıp hissi içinde bulduklarını hepimiz bilirsiniz.

Bu eserler, arkadaşlar, milletimiz için millî şeref ve gurur kaynağı; genç sanatkârlarımız, tarih ve sanat tarihçilerimiz için paha biçilmez birer etüt hazinesidir. Fazla olarak da memleketin başlıca turistik cazibelerini teşkil ederler.

Bütün bu eserler medeni milletlerde ve hassaten Fransa, İtalya, Yunanistan gibi turizm sanayiine çok önem verilen memleketlerde dikkat ve ihtimamla, hatta daha ileri gidilerek tabiat güzelliği korunmakta, hattâ daha ileri gidilerek tabiat güzellik ve gariplikleri, asırlık ağaç ve korular (tabii âbide) adıyla bunlar arasında mütalaa ve muhafaza edilmektedir.

Eski eser deyince yalnız gayrimenkul huyiyetini taşıyanlar anlaşılmalıdır. Yazma kitaplar, çiniler, fermanlar, kılıçlar, sikkeler, heykelcikler gibi.. tarih ve sanat yönünden değer taşıyan bilumum menkul eserlerde (eski eser) kavramında dâhildir.

Muhterem arkadaşlarım; bugünün medeni devleti bu eserlerden yalnız kendi elinde bulunanların muhafazasıyla yetinmemekte; aynı zamanda kişilerin ellerinde bulunan menkul, garimenkul bütün eski eserlerin tahrip-ten, tabii afetlerden korunması, yurd dışına çıkarılmalarının önlenmesi için kanunî tedbirler almaktadır. Kişiler, ellerindeki eski

eserleri devlete tescil ettirmekte, elden çıkarıldıkça da ona bilgi verilmektedir. Bu suretle devlet, eski eserleri adım adım takip etmektedir.

Buna mukabil biz ne yapıyoruz! Hiç! Bütçe konuşmaları münasebetiyle arz ettiğim gibi, Anıtkıran fırtınası memleketimizde halâ bütün hızı ve hismiyle devam etmektedir. Menderes adını taşıyan bir çılgının imar ve silesile İstanbul'da kaç eski eserin başını yediğini içinizde bilmiyen yoktur.

Konya'da bir vatandaşımız, kendi emek ve servetiyle kıymetli bir müze vücuda getirmiş. Bu büyük himmet sahibini bu kürsüden tebrik ve tebeil ederim. Fakat Maarif Vekâleti nerede? Bu kıymetli müzenin yangından, tecavüzlerden korunması için ne gibi bir tedbir almış acaba? Hiç!

Bu laubaliliklere, bu kayıtsızlıklara son vermenin zamanı gelmiştir. Devlet olarak eski eser anlayışına kaşesini vurmali ve bu anlayışı ana prensipleriyle Anayasaya derç etmelidir. Muhterem komisyonla yüksek heyetinizin bu şerefli vazifeyi yerine getireceğine yürekten inanıyorum.

Bir de, madde kaleme aldım. Takdim ediyorum. Komisyon bunu işliyerek huzurunuzda ihtiyaca cevap verecek bir metin getirecek olursa minnettar kalırım. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Reşat Tardu.

REŞAT TARDU — Muhterem arkadaşlarım, madde hakikaten eğitim bakımından veçhe veren, yenilik getiren ve istikamet gösteren bir mâna taşımaktadır. Anayasada yer alması çok yerindedir. Yalnız bâzı kısımların tamamlanması ve metine vuzuh verilmesi bakımından İlhan Özdil arkadaşımızın vermiş olduğu takriri desteklemek için huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Birinci fıkrada ifade edildiği gibi Devletin ödevi halkın eğitimini sağlamak değil, halkın eğitim ihtiyaçlarını sağlamaktır. Devlet halkı eğitmez, halkın eğitim ihtiyaçlarını sağlar. Bu itibarla böyle bir tavzihe lüzum vardır. Maddeye özel eğitime muhtacolan öğrenciler hakkında bir fıkra ilâvesini çok yerinde ve isabetli buluyorum. Şöyle ki, sosyal Devlet anlayışı içinde Devletin vazifeleri arasında, özel eğitime muhtaç çocukların eğitiminde, önemli yer alır.

Bu gruplar içinde üstün zekâlı, geri zekâlı, sosyal veya sakat çocuklar, fizikî veya ahlâkî durumları tehlikede olan çocuklar da vardır! Bu çocukların özel bir şekilde eğitimleri Devletin başlıca vazifeleridir. Denebilir ki, esasen bu maddenin mânasında mündemiçtir. Fakat bu mesele bazan eğitimciler arasında dahi dikkate alınmıyabilir. Bu çok önemli maddenin tamamlanması için bu fıkranın maddenin sonuna ilâvesini arz ve rica ediyorum.

HÜSEYİN ULUSOY — Efendim, 49 ncu maddenin Türk kültürünün mazisine müteveccih olmak üzere Devlet vazifelerinden birisi de, bilhassa benim üzerinde duracağım, Türk millî tarihi üzerinde Devlete verilecek vazifelerdir. Bilhassa tarihî kaynaklardan olan eski eserler, dil, şive, kıyafet gibi tarihimizin kaynağı, mesnedi olan ne gibi unsurlar varsa türkçemize mesnedolacak ne gibi unsurlar varsa hepsi günden güne suretle kaybolmaktadır. Bugüne kadar bu hususta Devlete bir vazife tavzif edilmiş bir durum yoktur. Tarih Kurumu ve müesseseleri ve bâzı unsurlar bu hususta çalışmaktadırlar. Fakat Devlet tarafından eşesh yardım görmekteyirler. Arz edeceğim bir teklifle, millî ve tarihî eserlerimizin muhavazası hakkında bir vazife verilmesini teklif ediyorum. Karar Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Vazgeçtim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Muammer Aksoy.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, mâruzatım kısa olacaktır. Âbide ve arkeolojik eserler hakkındaki talep ve tenkitleri haklı buluyoruz. Biz de aynı ihtiyacı duymaktayız. Bu memleketin âbidelerinin ne derece feci halde olduğunu, bu eserler Anadolu'nun her tarafına yayılmış olduğunda, herbirimiz kendi doğum yerlerimizde bile büyük üzüntü ile müşahade etmekteyiz. Ancak Komieyon, bunu Devletin en tabii bir vazifesi saydığı içindir ki, ayrı bir hüküm halinde Anayasaya koymadı. Ayrıca, çok fazla teferruata gidildiği yolundaki genel tenkit de, kararımıza tesir etmiştir : Başka kelimelerle söylessek, sadece iki üç Anayasada yer almış bir hükmü buraya koymaktan vazgeçmemizin bir sebebi de, Anayasanın hantal bir hale gelmesinden çekinmemizdir. Yoksa bu öde-

vin, Devletin en mühim vazifelerinden biri olduğunu kabul ediyoruz. Bu suretle, komisyon sözcüsü olarak, Komisyonun fikirlerini arz etmiş bulunuyorum.

Sakat çocuklar hakkında Muhterem Özdil ve Tardu arkadaşlarımızın fikirlerine iştirak etmeye imkân yoktur. Bilhassa memleketimizde, sakat insanların dilenmeye nasıl mahkûm edildiğini hepimiz biliyorsunuz. Bizim gayemiz onları dilendirmek değil, cemiyete faydalı bir hale getirmektir. Yine âmâ bir memleket çocuğunun, dünya şiir müsâbakasını birincilikle kazandığı da, hepimizce malûmdur. Fakat Komisyon şu kanaatedir ki, eğitim, genel olarak Devletin başta gelen görevleri arasında kaydedildikten sonra, sakat insanların eğitimi, de bu madde hükmüne dâhil sayılmak gerekir.

Burs meselesine gelince : «Burs ve aile ödenekleri», elbetteki tahdidî değildir. Feyzioğlu arkadaşımıza ayrıca cevap vermek isterim: «Burslar, aile ödenekleri ve saire yardımlar» demek suretiyle, maddeye yeni bir formül ilâve ediyoruz ki, böylece hiçbir tereddüte yer kalmaması iktiza eder. «Burslar, aile ödenekleri veya sair yollarla» diyerek, Devlete bunlardan birini tercih yetkisini veriyoruz. Aksi halde, yani burslar ve aile ödenekleri gibi müşahhas misaller verilmeyince, madde çok plâtonik bir temenni manzarası arz etmektedir. Böyle maddeler ise, hiç tatbik edilmez. Memleketimizde alışılmış müşahhas misaller vermekte fayda vardır. Biz de, iki misali açıkça belirtmeyi faydalı bulduk. Burs gibi teferruata kadar inen tâbirler ve mefhumların Anayasalarda zikredilmesinin doğru olup olmayacağı meselesine gelince: Önce kaydedeyim ki, bu kelimeyi zikreden mütâaddit Anayasa vardır. Misal olarak, İtalyan Anayasasının 34 ncu maddesi ile Cenubî - Amerika devletleri içinde uzun zamandan beri demokratik rejimi benimsemiş bulunan Uruguay Anayasasının 62 nci maddesini zikredebilirim. Maddeye verdiğimiz şekil, biraz sonra okunacaktır.

BAŞKAN — 3 arkadaşımız daha söz almışlardır. Komisyon da yeni bir tadil yapmıştır. O suretle maddeyi müzakere konusu yapacağız. Şimdi Komisyonun getirmiş olduğu teklifi okutuyorum :

Komisyonun deęiřtiriři

Madde 49, fıkras 3:

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslarla veya aile ödenekleriyle veya başka yollarla yardımlar yapar.

Anayasa Komisyonu adına
(Enver Ziya Kural)
Anayasa Komisyonu Başkanı

BAŞKAN — İlhan Özdil.

İLHAN ÖZDİL — Sayın arkadaşlar, 49 ncu maddenin son fıkrasına yeni bir bölüm ilâve edilmesinin maksadı, sosyal adalet anlayışına daha uygun bir madde getirilmesidir. Sayın Reşat Tardu'nun söyledikleri gibi, bu fıkrada getirmek istediğimiz zihniyet ve müessese millî eğitim bünyesi içinde sosyal adalet terazisinin kefesini denkleştirmek için özel eğitim kavramının Anayasaya bir direktif olarak girmesi yeni bir zihniyet getirmesi bakımından, çok lüzumlu olduğuna kaaniim. Bu sebeple bu noktada ısrar ediyorum.

BAŞKAN — Bedrettin Tuncel.

BEDRETTİN TUNCEL — Değerli arkadaşlarım, yeniden huzurunuzu işgal ettiğim için özür dilerim. Bir noktayı açıklamak zorunda kaldım. İlk komisyonun değerli sözcüsünün açıklamalarından dolayı teşekkür ederim. Ancak, beni huzuruza getiren nokta, kendisinin şu ifadesidir. Daha doğrusu, buyurdular ki, eski eser ve âbidelerle ilgili maddelere mukayeseli bir şekilde bakıldığı zaman bazı Anayasalarda görülür, dediler. Elbette bazılarında görülür. Tabii Kostarika, Andora Cumhuriyetinde görülmez. Tarihi yeni memleketlerde görülmez. Fakat İtalya Anayasasında mevcuttur, Fransız Anayasasında mevcuttur. Çünkü bu memleketlerin tarihi eskidir ve âbideler onların millî mefahirindendir. Korunması için de maddeler konulmuştur. Elbette ki, bu madde bazı anayasalarda görülmez. Sebebini de arz ettim. Burada bir «burs» kelimesi var. Komisyon kendi maddelerinde değişiklik yapmakta, inat demiyeceğim ama, kendisini sıkıntıya sokmak istememektedir, gibi geliyor bendenize. Anayasada, burstan bahsediliyor, orman korunmasından bahsediliyor. Türkiye gibi bir iklimde âbide ve eserlerin korunmasının Devletin otoritesi

altında olduğunu söylemek şu veya bu sebeple âbide ve eserlerin, sanat değeri itibarıyla millî mefahirimiz sayılacak eserlerin korunması Devletin ödevleri arasındadır. Burs verme meselesine gelince; Muammer Aksoy arkadaşımız, teklifi okuduğu zaman görecektir...

MUAMMER AKSOY — Kendi adıma konuşmadım, sadece komisyonun görüşünü naklettim.

BEDRETTİN TUNCEL (Devamla) — Komisyon dikkat buyuracak olursa, ifade etmek istedikleri husus çok daha geniş ifade edilmiş bulunuyor.

Huzurunuzu işgal ettiğim için özür dilerim. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Hakkı Kâmil Beşe.

HAKKI KÂMİL BEŞE — Muhterem arkadaşlarım, Muammer Aksoy arkadaşımıza, eski eserlerin Devletin korumasının başlıca ve en tabii vazifeleri arasında bulunmakta olduğunu söylemek zorundayım. Ona mukabil şöyle bir hakikat vardır ki, son 50 sene içerisinde âbidelerimizin ve bilhassa İstanbul'daki eski eserlerin üçte birinin mahvolduğu bir ilim heyetince tesbit edilmiş bulunmaktadır. Maalesef bu kürsüden hakikatı olduğu gibi arz etmek için söylüyorum, eski eserlerimize karşı bir vandalizm nazarı ile bakılmaktadır. Ve bir anıt kıran fırtınası senelerden beri devam etmektedir. Buna mukabil Maarif Bakanlığı ve Vakıflar idaresinin bütçesini tetkik edecek olursak üç bin küsur eserin korunması ve bakımı için her iki bütçeye konulan tahsisat 7 - 8 milyon arasındadır. Bu durum karşısında Devlet, ancak eski eserlerin mahvolmasına seyirci kalmaktadır. Eski eserlerin aynen muhafazası için, devletçilik anlayışıyla, devlet kaşesinin bu eserlere vurulması mecburidir. Böyle bir hüküm sevgiyle bundan sonra gelen iktidarlar eski eserlerin mahvu harabisine karşı lâkayt kalmasın. Bu itibarla teklifimin nazara alınmasını ve kabulünü hassaten rica ederim.

ŞEFİK İNAN — Muhterem arkadaşlarım, eski eserlerin korunması mevzuunda zannedirim ki, komisyonumuzun çok değerli âzaları da gayet tabii olarak Anayasaya bir madde konmasını arzu ederler. Bu onların kültür seviyelerinin de icabıdır. Biz, dünyanın neresine gitmişsek o memleketin müzelerini gezdüğümüz za-

man muazzam binaların Türk tarihi eserleriyle süslü olduğunu gördük. Berlin'deki Müzede Bergama mezbahısı memleketimizden taşınmış, muazzam bir bina halinde elimizden çıkıp başka milletlere intikal etmiş haldedir. Bir zamanlar biz bu değerleri bilmiyorduk. Hattâ son zamanlarda bile bu konuda yine ihmale devam etmişizdir. Şehirlerimizin imarı, diye bir kişinin işaret parmağı ile gösterdiği tarihi eserler, bu eserleri korumakla görevli derneklerin gayretlerine rağmen yok olmuştur. Bu itibarla lütfetsinler; böyle bir madde Anayasamıza girsin, bu işlere değer verildiğinin bir ifadesi olarak yer alsın. (Reye, reye, sesleri)

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

Sözlü olarak açıkladığım sebeplerle 49 neu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini saygularıyla arz ve teklif ederim :

M. Rauf İnan

7 ilâ 15 yaş arasındaki çocukların çocukluğa uygun bir ilk eğitim ve öğretime parasız olarak kavuşmaları, bunun gerekli okulların teknik bilgi ve beceriveren her çeşit kurumların açılması gerekli eşyanın, ders, iş araç ve gereçlerinin zamanında sağlanması Devletin başta gelen vazifesidir. İl, belediye, köy idareleri de buna yetecek ödenekleri her yıl bütçelerine koymak, ve idarelerindeki yerlerde bulunan çocukların bunlardan zamanında ve parasız olarak faydalanmalarını sağlamakla mükelleftir.

16 yaşından önce hiçbir çocuk resmî öğreniminden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz, hiçbir suretle istismar edilemez.

Arızalı ve intibaksız çocukların tedavilerini, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılmasını, bunların durumlarına uygun bir meslek için kendi hayatlarını kazanacak derecede başarılı ve kudretli yetiştirilmelerini ana, baba ile beraber Devlet bu amaçta kuracağı kurumları ile sağlar. Üstün kabiliyetli çocuklar Devletçe, ailelerinin de yardımı ile en geniş yetişme vasıta ve imkânlarına kavuşturulurlar.

Herkes içinde ve mesleğinde bilgi, görgü ve maharetini artırmaya çalışmak ödevindedir. Bunu sağlamak için gençlik ve halk eğitiminin kurulması ve geliştirilmesi Devletin ödevidir. Her daire, her kurum, her teşekkül kendi teş-

kilâtında çalışanların başarılarını artıracak teşebbüslerde bulunmakla yükümlüdür.

Devletçe açılmış bir eğitim kurumu, hiçbir suretle kapatılamaz, faaliyeti durdurulamaz ve geciktirilemez, eğitimden başka bir kurum haline konamaz, ancak daha çağdaş bir eğitim kurumuna çevrilebilir. Her ana-baba kendi çocuğunun iyi bakımı, bilgili, becerikli ve iyi ahlâklı yetişmesi, 7 ilâ 15 yaşları arasında ilk öğrenim devamı ve orta öğrenime devam etmiyorsa, teknik bilgi ve maksat kazandıran kurumlara devamla çalışıp olgunlaşmasını, zamanını değerlendirmesini sağlamak hak ve ödevine sahiptir.

Sayın Başkanlığa

Sözlü olarak açıkladığım sebeplerden ötürü, 49 neu maddenin aşağıdaki şekilde yazılmasını teklif ederiz :

Reşat Tardu İlhan Özdil Ahmet Atılğan

«Madde 49. — Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlamak, Devletin başta gelen ödevlerindenidir.

İlköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir. Ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve aile ödenekleri verir, veya başka yollarla yardımlar yapar; özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak eğitim ve öğretim tedbirlerini alır.»

Yüksek Başkanlığa

49 neu madde birinci fıkrasının şu şekilde tadilini arz ve teklif ederim .

Rauf Gökçen

Madde 49. — Vatandaşların, öğrenim ve öğretimi sağlama ve bu amacın tahakkukuna hizmet eden müesseseleri yaşatma, geliştirme veya yeniden kurma Devletin başta gelen ödevlerindenidir.

Yüksek Başkanlığa

49 neu maddenin aşağıdaki şekilde tesbitini arz ve teklif ederiz .

Bedrettin Tuncel

Esat Çağa

Daniş Koper

Cevat Dursunoğlu

Madde 49. — Vatandaşların öğrenim ve eği-

timini sağlama, Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir. Ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine çıkmasını sağlayacak her türlü yardım tedbirini alır.

Yüksek Başkanlığa

49 ncu maddenin sonuna aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederiz :

Bedrettin Tuncel Esat Çağa
Bülent Ecevit Turhan Feyzioğlu

«Devlet, vatandaşların eğitim ve kültüründe önemli yeri olan tarihî eser ve anıtların korunma ve muhafazasını sağlayacak tedbirleri alır.»

Yüksek Başkanlığa

49 ncu maddenin 2 nci fıkrasına aşağıdaki cümlelerin eklenmesini arz ve teklif ederim.

Turhan Feyzioğlu

«Devlet, öğrenim çağına gelen bütün çocukların ilköğretimden tam olarak faydalanmalarını sağlayacak her türlü tedbirleri alır.»

Yüksek Başkanlığa

49 ncu maddenin son fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim .

Turhan Feyzioğlu

«Devlet, maddi imkânlardan yoksun kabiliyetli çocukların ve gençlerin öğretimin her derecesinde en iyi şekilde yetişmelerini sağlamak amacıyla gerekli yardımları yapar.»

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısında, en önemli millî servetlerimizden olan eski eser ve âbidelerimize dair hüküm bulunmamaktadır. «Sosyal ve iktisadi hak ve hürriyetler» bölümüne aşağıdaki maddenin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Hakkı Kâmil Beşe

Madde : Tarih ve sanat yönünden değer taşıyan yer üstünde, su ve yer altındaki taşlı, taşsız eski eserler ve âbidelerle tabii anıtlar millî servettendir. Bunları - mülkiyet ve tasarrufu kime aidolursa olsun - korumak, Devletin ve kişilerin ödevidir.

Bu eserlerin her türlü tahrip ve tecavüzlere korunması, bakım, muhafaza ve onarımları ve bunlarla ilgili özel kaynakların geliştirilmesi ve tahribedici tasarrufları önleme ve muhafaza bakımından zaruret hâsıl olan hallerde sahiplerinden satın alınması kanunla düzenlenir.

Yüksek Başkanlığa

49 ncu maddeye aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

Hüseyin Ulusoy

«Devlet, Türk Millî Tarihinin kaynaklarını tetkik ve muhafaza ile ödevlidir.»

Başkanlığa

Madde..... : Devlet, tarih ve sanat bakımından değer taşıyan eserlerin korunması ve onarılmasını sağlar. Bu hususların sağlanması için gerekli elemanların yetişmesi için gerekli tedbirleri alır.

Yukarda yazılı maddenin Anayasa tasarısına alınması için gerekli işlemin yapılmasını arz ve teklif ederim.

Ratip Tahir Burak

BAŞKAN — Eski maddeye ilâve olarak bunu teklif ediyorum.

Takrirleri tekrar okutuyorum.

(Rauf İnan'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Takririn nazarı dikkate alınmasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

(Reşat Tardu, İlhan Özgül, Ahmet Atılğan'ın önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON ADINA EMİN PAKSÜT — Kürsüden arz ettiğimiz sebeple katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Komisyonun yaptığı son ilâve fıkra bu tadil teklifini ihtiva etmiyor mu idi?

EMİN PAKSÜT — Hayır efendim.

BAŞKAN — Kabul edilen takrir müvacehesinde Rauf Gökçen arkadaşımızın takririni okumaya lüzum kalmamıştır.

(Bedrettin Tuncel ve üç arkadaşının takririni tekrar okundu.)

BEDRETTİN TUNCEL — Demin kabul edilen önerge ile aynı değildir. Son fıkrasında tâdat vardır. Bu sebeple bendeniz komisyona gönderilmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN — Efendim, maddenin yazılış şekli her birinde başka başka kelimeler kullanılmıştır. O bakımdan takrirleri ayrı ayrı oya arz edeceğim. Kabul edilenler olursa toptan komisyona vereceğim. Ondan sonra yeni bir madde tedvin etmek imkânı hâsıl olacaktır.

Bedrettin Tuncel ve üç arkadaşının okunan önergesini oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi Rauf Gökçen'in takririni tekrar okutuyorum.

(Rauf Gökçen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Bedrettin Tuncel ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

TURHAN FEYZİOĞLU — Son fıkraya göre takrir aynı mahiyettedir.

BAŞKAN — Turhan Feyzioğlu arkadaşımın birinci takririni tekrar okutuyorum.

(Turhan Feyzioğlu'nun birinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Verilmiş olan takrihlerin ekserisi son fıkranın tadilini tazammun etmektedir. Komisyon son fıkrasının tadili hususundaki önergelere iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Biz zaten son fıkra hakkında bir tadil teklifi vermiştik.

BAŞKAN — Komisyonun son fıkra hakkında tadil teklifini tekrar okuyoruz.

(Komisyonun son fıkra hakkındaki tadil teklifi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bir teklif daha var onu da okuyoruz.

(Turhan Feyzioğlu'nun ikinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Zaten fıkra da mündemiçtir, efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

Anıtlarla ilgili önergeler var, tekrar okuyorum efendim.

(Hüseyin Ulusoy'un önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, aynı mahiyette bir önerge daha var, okuyoruz.

(Bülent Ecevit ve Turhan Feyzioğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim.

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Efendim, komisyon bu önergelere katılmıyor. Bu önergeleri oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Daha geniş mâna ifade eden bir önerge vardır. Bunu okutuyorum.

(Hakkı Kâmil Beşe'nin önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bu önergeyi oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Reddedilmiştir.

Dikkate alınan önergelerle birlikte 49 ncu maddeyi komisyona veriyoruz.

Oturuma yirmi dakika ara veriyorum.

Kapanma saati : 17,40

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 18,00

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KÂTIPLER : Oktay Ekşi, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. Yoklama yapacağız.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır. Görüşmelere başlıyoruz. Şimdi, komisyon tarafından yeniden düzenlenen 50 nci maddeyi okuyoruz.

Komisyonun değişikliği :

Madde 50. — Devlet, millî iktisadın gereklerine göre, kooperatifçiliğin gelişmesini kolaylaştırıcı tedbirler alır.

Anayasa Komisyonu Başkanı
Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Söz komisyonun, buyurun Emin Paksüt.

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlar, komisyonumuzun huzuruza getirdiği tasarıda bazı maddelerin formüllerinin maksadı iyi ifade edemediği veya yanlış anlamalara meydan verdiği, komisyonumuzun tasavvur ettiğinin aksi istikamette yanlış mânalar çıkarıldığı, cereyan eden müzakerelerden ve dolayısıyla de dışardan anladığımız intibalarla anlaşılmalıdır. Bu sebeple, 50 nci maddeyi yeniden düzenledik.

50 nci madde memleket şartlarına uygun diğer maddeler gibidir. Ancak, bazı çevrelerde maddenin ilk şekline göre Devletin iktisadi nizamı içinde kooperatifçiliği hâkim kılmak maksadı mündemiç olduğu; bazı konuların, bazı alanların bizatihi kooperatiflerin bünyesine uymadığı tarzında tenkidler yapıldı. Hattâ, bazı arkadaşlarımız tarafından da, hiçbir veçhile düşünülmeyen halde burada, Anayasanın bir doktrin getirme yolunda bulunduğu şeklinde mütalâalar da ileri sürüldü.

Arkadaşlar, memleketimizde, istihlâk kooperatifleri, istihsal kooperatifleri, tarım kredi kooperatifleri, hattâ, okul çocuklarına tesanüt içinde yaşamayı telkine, bir hedefe elele varmak terbi-

yesine mâtuf okul kooperatifleri gibi çeşitli kooperatiflerin halen de faydalı olduğu mülâhazasından mülhem olarak, bu memleket halkının, giftçi olsun, kasabalı olsun, istihlâk, istihsal, tarım, kredi ve yapı kooperatifleriyle ilgili bulunmakta olduğunu düşünerek, Devletin sosyal hedefleri arasında bu yolda da çeşitli yardımlar yapmasını tabii saydık. Düşünce bu sahaya maksur bulunmakta idi. Yani halen memleket nizamında yer almış olan, faydalı tatbikatı olan veya bilgisizlikle faydasız hale gelen kooperatifçiliğin inkişafını sağlamak için bir genel direktif hükmünün bu madde içinde yer almasında fayda mülâhaza etmiştik. Demin arz ettiğim gibi bizim maksadımızın zıt bir şekilde ifade edildiği intibamı aldığımızdan, şimdi yüksek huzuruza getirilmiş olan şekli ile maddeyi yeniden formüle ettik. Şimdi diyoruz ki, «Devlet millî iktisadın gereklerine göre kooperatifçiliğin gelişmesini kolaylaştıracak tedbirleri alır.» Eski metne karşı yanlış anlayışları düzeltmek için, evvelâ millî iktisadın gereklerine göre demek suretiyle bir elâstikiyet sağlamaya çalıştık. Eski metindeki «her alanda» tâbiri de yanlış anlaşıldı; maksadımıza uymayan tefsirlere uğradı. Onun için maddeyi yeniden tedvin ettik.

Zannediyorum, bu son şekil, tenkidleri karşılayacak mahiyettedir. Maddenin bu şekilde kabulünü istirham ediyoruz.

BAŞKAN — Kemal Türkoğlu.

KEMAL TÜRKÖĞLÜ — Muhterem arkadaşlar, anayasalar, vatandaşların temel haklarını ve Devletin genel teşkilâtını kuran kanunlardır. Hususî müesseseler ve teferruata ait tedbirlere yer vermezler. Bunları diğer kanunlara bırakırlar. Elimizdeki tasarının 50 nci maddesi, tamamen hususî teşebbüse taallük ediyor. Devlete kooperatifçiliği geliştirme vazifesini tahmil ediyor. Kanaatimce böyle bir maddeye yer verilemez. Bilirsiniz kooperatifler Türk Ti-

caret Kanununun derpiş ettiği beş şirket nevin-den biridir. Anonim, limitet, kolektif, koman-dit ve kooperatif. Şüphe yoktur ki kooperatifler de diğer şirket neveleri gibi memleketin kal-kınmasında hakikaten ehemmiyetli rol oynayan teşekküllerdir. Ama diğer şirketler de koopera-tifler kadar önemlidir. Sosyal ehemmiyetini de inkâr etmiyorum. İstihsal, istihlâk hattâ yapı kooperatifleri memleketin küçük teşekküllerini birleştirmek ve geliştirmek amacıyla çok önem-li rol oynarlar. Ama, meselâ anonim şirketler de bu kadar ehemmiyetlidir. O da küçük sermayeleri geliştirmek suretiyle memleket çapında büyük sermaye vücuda getirecektir. Gerek sanayide, gerek ziraatte, ticaretle memleket kal-kınmasında kooperatifler kadar mühim rol oynarlar.

Esasen muhterem Anayasa Komisyonumu-zun, yeni şekli ile 50 nci maddeye, «millî ikti-sadın gereklerine göre» hükümünü ilâve etmek lüzumunu duymuş olması da, bu 50 nci madde-nin Anayasa'da yer almaması lâzımgeldiğini yahut esbabı mucibesi zayıf olduğunu belirt-mek bakımından önemlidir. 50 nci maddenin gerekçesine bir göz atacak olursak: «İktisaden az gelişmiş memleketlerde özel teşebbüsün yalnız başına başaramıyacağı büyük dâvalar çok ke-re toplu teşebbüsü ifade eden kooperatifler sa-yesinde gerçekleştirilmektedir» deniyor. Bunu inkâr etmiyoruz. Fakat, esasen Ticaret Kanu-numuz, şirketlerin, kooperatiflerin aynı mak-satlara mâtuflar olarak kurulacağını ve bunların Devlet tarafından himaye edilmesi teşvik edil-mesi gerektiğini zikrediyor. Hem de buradaki gibi kısa da değil. Burada bu konu ele alındı-ğına, Anayasaya konulduğuna göre, neden sa-dece kooperatifler bu 50 nci maddeye alınmış-tır da meselâ bankacılığında korunması alınma-mıştır. Bunu anlamadım. Bu itibarla, bu madde-nin tasarıdan çıkarılmasını teklif ediyorum. Ka-bulünü rica ederim.

BAŞKAN — Feyyaz Köksal.

FEYYAZ KÖKSAL — Madde çok güzel olarak tadil edilmiş olduğundan söz hakkımdan vaz geçiyorum.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaş-lar; kooperatif mevzuunda komisyon iyi hare-ket etmiştir. Fakat esbabı mucibesinde koope-

ratifçilikle alâkası olmıyan ve şimdi sözcünün izahatıyla da alâkası son derece uzaktan olan mucip sebepler serdediliyor. Esbabı mucibede denmiştir ki; iktisaden az gelişmiş memleket-ler de özel teşebbüsün... (Ferdî ferdi sesleri - bu sesler komisyondan gelmiştir) Müsaade edin anlatayım; özel teşebbüslerin başaramadığı iş-leri yapmak için değil memleketin kalkınması için değil, kendi mütevazî âzasının kalkınması için bilhassa kurulur. Yoksa Devletin dahi vâ-zifesi olan işleri yapmak için kurulmaz. Niha-yet yüz lirası olan, beş yüz lirası olan 3 - 5 bin lirası olan insanlar, gelecek, memleketi kalkın-dıracak. Böyle bir esbabı mucibe muhterem he-yetinizden çıkmasın. Kooperatif bünyesi itiba-riyle sermaye şirketi değildir. Kooperatifin âzaları vardır. Şirketin ise ortakları vardır. Ko-operatifte herkesin eşit oy hakkı vardır. Vakti-miz müsait değil, bunları enine boyuna münaka-şa ederiz ama, vaktimiz, az. Anonim şirketle kooperatifin alâkası yok. Kooperatiflerin teş-vik edilmesi lâzım. Ama, konuşulan tasarınnın mucip sebebinde söylendiği gibi «millî ikti-sadın gereklerine hizmet etmek için» değil. Ko-operatifçilik mütevazî aile bütçelerine yardım etmek için kurulur. Onların kendi imkânlarını artırabilmek maksadıyla kurulur. Yoksa bir memleketin kalkınması için değil. Muhterem heyetinizden böyle bir esbabı mucibe çıkmamalı.

İtalyan Anayasasındaki hüküm çok daha isabetlidir. 45 nci maddede bu Anayasa koope-ratifçiliğe yer vermiştir. Orada deniyor ki «Cumhuriyet hususi spekülasyon maksadı gü-tmiyen ve karşılıklı yardımlaşma karakteri ta-şıyan kooperatif şeklinin sosyal fonksiyonu ol-duğunu kabul eder.» diyor ve devam ediyor: «Kanun bu kooperatiflerin gelişmesini teşvik eder. Bunun için en isabetli tedbirleri alır.» Ve sonra İtalyan Anayasasında küçük sanat erba-bının yani Artizona Mindonun himayesine ait hükümler vardır. Arkadaşlar, madde iyidir fakat esbabı mucibe yerinde değildir. Eğer biz kooperatifleri teşvik etmek istiyorsak, ki taraf-tarım, istihlâk, satış, kredi ve saire gibi yardımlaşma esaslarına dayananları teşvik edelim. Ve buna dair hüküm koyalım, esbabı mucibede gös-terilen şekil isabetli değildir. Millî iktisadın kal-kınması, ferdî teşebbüsün hakkından gelemedi-ği işler ve saire için kurulacak kooperatif baş-ka şeydir. Şimdi benim anlamak istediğim şu-

dur; komisyon esbabı mucibeye uygun bir kooperatifçiliği mi teşvik etmek istiyor, yoksa gerçek bir kooperatifçiliği mi teşvik etmek istiyor? Eğer esas olan ikinci hal ise, bu takdirde esbabı mucibe doğru değildir.

Kooperatifler, arkadaşlarım, bir kâr müessesesi değildirler. Ama ortaklarına iyi hizmet edebilmesi için ortaklarının kendi aralarında dayanışma ile mallarını iyi şartlarla satabilmek, ortaklarının sosyal hayatını, çocuk çocuğu ile geçimini, yetişmesini, hayat şartlarını birleştirmek maksadiyle kurulmuş müesseselerdir. Bu çeşit kooperatiflere Türkiye muhtaçtır. Fakat daha memlekette bir Kooperatifçilik Kanunu bile çıkarılmamıştır. Ben rica ediyorum, komisyon eğer 50 nci madde ile memleketin iktisadîyatına hizmet esbabı mucibesini ileri sürüyorsa, ona iştirak etmem. Yok öyle değil de gerçek kooperatifçilik teşvik edilecekse çok yerindedir. Kooperatiflerin üyeleri aralarında dayanışma, tesanüt, yardımlaşma, daha iyi yerde oturma, malın değer pahasına satılmasını sağlama, imkânlar hazırlama gibi gayeleri vardır. Daha iyi, daha kaliteli mal yapma düşüncesiyle kooperatifler kurulur. Kooperatiflerin maksatları üyelerine hizmettir. Şirketlerinki ayırdır. Ona benzemez.

İktisaden geri kalmış memleketlerde de kooperatifler kurulmuştur. Bizde de bunların nasıl işlediklerini biliriz. Ama her şeyden önce komisyonun ne maksatla kooperatifçiliği teşvik edeceğini bilelim, her yanda kooperatifçilikler İsrail de dâhil ilk akla gelen kendi âzasına yardım teşkilâtıdır. Aynı iktisadî durumda olanlar yanyana gelerek kuvvetlerini artırır, kendilerine menfaat sağlar kooperatif budur.

BAŞKAN — Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Yeni metin karşısında vazgeçtim.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, komisyon, eski yazılı şekli geri almış ve ikinci metni getirmiştir.

Arkadaşlar, şunu arz edeyim ki, gerçekçi olmak gerekir.

Kooperatifler, kolhoz değildir. Kolhoz vehmi içinde kooperatiflere lüzum yoktur denemez. Bu memleket fakirdir. Köylünün zirai aletleri müştereken kullanmaları için kooperatif kur-

masına ihtiyaç vardır. Devlet icabederse, memlekette arazi tevziinden sonra, kölüye istihsal kooperatifi kurdurup zirai istihsal vasıtası vermek zorundadır. Bunun en canlı demokratik misali Holândadır. Bu memleket zirai istihsal kooperatifleri vasıtasıyla kalkınmıştır. Danimarka da böyle.

Sonra, şimdi bizdeki kooperatifçiliğin bugüne kadarki kötü misallerini de size vereyim. Çok iyi bilirsiniz; Karadeniz'de fındık olur. Fındığın fiyatı düşük olursa müstahsıl malını kooperatife verir. Fındığın fiyatı yüksek olursa doğrudan doğruya müstahsıl kendi satar. Ve Hükümet dışarda döviz sağladığı zaman fiyat pahalı olursa Devletten bir şey istemez. Fiyat düşük olurha farkını Devletten ister. Kooperatiflerde suiistimaller olur, diye bu düzeni al mamak mı lâzımdır? İstihsalde, böyle.

İstihlâkte nasıl, onu arz edeyim. İngiltere'de en ileri hayat seviyesini halk, kooperatifler sayesinde bulmuştur. İşçiler istihlâk kooperatifleri sayesinde, İkinci Dünya savaşı ve sonrası devrinin devalüasyonuna karşı, dimdik, ayakta durabilmişlerdir. «Devlet, kooperatifçiliğin her alanda gelişmesini sağlamak için tedbirler alır.» Bunda ne var? Her alanda kelimesi kuşkulandırmış, bazı çevreleri, Öküz altında buzağı aramaya benziyor bu. Ben bu hususların açığa konuşulmasına taraftarım. Birinci metin, madde ister Anayasaya konsun, ister konmasın, maksadı ifade ediyordu.

Arkadaşlar, şunu söyleyeyim ki, kooperatifçilik Anayasada yer alsın veya almasın, memleket iktisadî hayatını nizam altına alınışında, Türk Milletinin gelişmesinde, refahın artmasında hizmet yapacaktır. Bundan kaçınamayız. Bu zarureti katî olarak bilmemiz lâzımdır. Bu nun üzerinde fazla düşünmemek, iman etmek lâzımdır, arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar, sayın Cemil Sait arkadaşımızın söylediği doğrudur. Fikirlerine katılırım.

Sayın Çelikbaş'ın dediklerinde de gerçekler var. Fakat, bendeniz anayasa tekniği bakımından bu maddeyi fuzuli buluyorum. 40 nci maddeyi beraber okuyalım.

«İktisadî ve sosyal hayat, adalete, herkesin çalışması esasına ve herkes için insanlık haysi-

yetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre düzenlenir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak devletin ödevidir.»

Şimdi, bu madde öyle bir madde ki, öyle bir esas ki, bunun içine kooperatif de girer, her şey de girer. Biz burada böyle maddeleri çoğaltırsak, devlet köylere çeşme de yapar, devlet orman fidanlıkları da kurar ve her sene orman yetiştirmeye çalışır demek de iktiza eder. Böyle şey olmaz. Anayasada Anayasa prensibi var mı, bu prensibin içinde şu 40 nci maddenin tammun ettiği mânanın içinde devletçilik esası yönünden devlet kooperatif de yapar, istihlal kooperatifi de kurar her şey yapar. Nitekim yapmıştır, kurmuştur. Eski anayasamızda olmadığı halde istihlal, istihlak kooperatifleri vardı. Vardı ama çoğu çürük yürüyor. Bu da ayrı meseledir. Fakat bunları şimdi bir tarafa bırakalım Hükümete icra kanunları yapmıyoruz, biz anayasa yapıyoruz. Anayasaya umumi prensipler girer. Umumi prensip kırkinci maddede var mı?.. Binaenaleyh bu madde ve bu gibi maddeler anayasaya girmez. Fuzulidir. Yanlış bir tarzıdır. Ufak ufak fıkralar ekliye ekliye anayasa anayasalıktan çıkıyor. Özel kanunlar haline geliyor. Anayasa Anayasalıktan çıkıyor. Özel bir kanun haline geliyor. Bu hakımdan ben deniz bu maddenin tayyını teklif edeceğim. Çünkü, 40 nci maddede kooperatifleri de kapsıyacak şekilde hüküm vaz'edilmiştir. Hükümet, kooperatiflerin gelişmesi, daha iyi işlemesi için gerekli tedbirleri zaten alacaktır. Anayasanın içinde böyle fuzuli maddelerin bulunması doğru olmaz. Tekrar ediyorum, bu maddenin buradan çıkarılması lâzımdır. Bunun için bir önerge takdim ediyorum. kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Buyurun Muammer Aksoy.

MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, kendi adıma konuşacağım. Arkadaşlarımız tenkitlerini yaptılar. Bir arkadaşımız da maddenin fuzuli olduğunu, metinden çıkarılması lâzımgeldiğini söyledi ve bu yolda teklifte bulundu. Tamamiyle bu fikirlere ve teklife karşı konuşacağım.

Önce gerekçeden bahseden sayın Fethi Çelikbaş arkadaşımıza arz edeyim: Komisyonun gerekçeyi hangi şartlar içinde hazırladığını düşünmesi lâzımdır. Bir iki kelime, gerekçeye yanlış geçebilir. Nitekim 49 ncu madde görüşülürken, bir arkadaşımız, gerekçedeki hataya dokundu ve bize baskı hatasını düzeltme imkânını verdi. Çelikbaş arkadaşımız gerekçeyi kifayetsiz bulmuşlar. Gerekçeyi şimdi tekrar okuyarak, takıldıkları kelimenin yanlış seçilmiş ve yanlış anlaşılmuş olduğunu gördüm. Burada «Özel» kelimesi yerine öztürçe olmasa da, «ferdi» kelimesini kullanmak lâzımdır. Mamafih kasın bu olduğu, gerekçeden yine de anlaşılmalıdır. «Yalnız başına başaramıyacağı işler», diye devam ediyor. Nihayet «toplu teşebbüs» tabirinden de fertlerin bir araya gelmesinin kastedildiği açıkça anlaşılıyor. Neden Çelikbaş arkadaşımız gerekçesini okumuyor?

«Kooperatifler sayesinde muazzam işler başarmış milletlerin örneklerinden faydalananak ve sosyal Devlet zihniyetine tamamen uygun olarak, bazı modern Anayasaların yaptığı gibi, kooperatiflerin himayesi esasının Anayasaya konulması, memleket ihtiyaçlarına uygun görülmüştür.»

Demek ki, arkadaşlar, kooperatifler özel teşebbüs yoluyla, büyük sosyal gayelere ulaştırılan pek değerli bir vasıta. Binaenaleyh biz, kooperatifçilik sayesinde bazı mucizeler yaratmış memleketlerin örneklerinden faydalanmalı ve onun için kooperatifçiliğin himayesi esasını Anayasamıza koymalıyız. «Yeni Hindistan» isimli kitabın 203 ncu sayfasındaki «Kooperatifler, bir demokraside plânlı iktisadi faaliyetin vazgeçilmez bir unsuru» olarak vasıflandırılıyor.

Arkadaşlar; çok yakınımızda bir memleket vardır; - bir hakikatı itiraf edelim - mucize yaratmış bir memleket vardır. İsrail! Tam mânasiyle bir mucize. İsrail mucizesinin nasıl gerçekleştiğini, çölde böyle bir medeniyetin kısa zamanda nasıl fişkırdığını, Anayasanın 21 nci maddesi hiç değilse kısmen ifşa etmektedir; «İsrail Devletinin iktisadi düzeni, sosyal adalet prensiplerine istinadedir. Her vatandaşın millî gelirden âdil bir paya ve sosyal güvenliğe hakkı vardır. Devlet her nevi kooperatif gayreti teşvik eder ve yardımda bulunur.»

Nihayet Çelikbaş arkadaşımıza hatırlatmak isteriz ki, uzaklara gitmeden kendi memleketimizde hazırlanmış, hem de Hürriyet Partisi tarafından hazırlanmış başka bir Anayasa tasarısına göz attığımızda da, şu hükmü görmekteyiz. Madde 43 : «Devlet kooperatifliğinin sosyal rolünü tanıır ve her alanda kooperatiflerin gelişmesini sağlamak için tedbirler alır.» Cumhuriyet Halk Partisinin Anayasa anketine verdiği cevabın 9 ncu sayfasında da şu hükmü raslanmaktadır :

«Devlet, kooperatifliğinin iktisadi ve sosyal görevini tanıır ve her alanda kooperatiflerin gelişmesini sağlamak için tedbirler alır.»

Biz de, 50 nci maddemizde, bütün bu görüşlere uygun olarak «Devlet kooperatifliğinin her alanda gelişmesini sağlamak için tedbirler alır» dedik. Sosyal adaletin gerçekleşmesi için, kooperatifliğinin gelişmesini en iyi bir yol ve bu hükmü de, o derece faydalı bir hüküm sayıyoruz. Zira kooperatifçilik öyle bir müessesedir ki, onunla şimdiye kadar bilinen ferdi teşebbüs yolundan faydalanmak suretiyle, sosyal adalet gerçekleştirilebilmektedir.

Arkadaşlar, bu memlekette birçok fakir, varlıksız ailenin, memurun, göçmenin meskene kavuşması ne sayede olmuştur? Ve ileride ne suretle olacaktır? Bundan sonra da, yalnız mesken alanında değil, daha birçok alanda, kolektif sisteme gitmeden en iyi şekilde sosyal adalete ulaştıracak vasıta, kooperatiflerdir. Bu verimli vasıtanın desteklenmesi için Anayasaya bir hüküm konulması pek yerindedir.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Muhterem arkadaşlar; kooperatif faydalı bir müessesedir. Memleketimizde kooperatif hayatı az - çok vardır. Gelişmesi arzu edilir. Kooperatif bir kâr müessesesi, bir sermaye müessesesi değildir. Bir dayanışma müessesesidir. İctimai hedefleri vardır. Bizatihi sevilme, beğenilmeye, desteklenmeye lâyıktır. Bu vasıflarıyla kooperatifliği desteklerim. Fakat Cemil Said Barlas arkadaşımız gibi birtakım umacı misalleri önünüze tutarak bu onlardan değildir diye kooperatifliğe destek arıyanlardan değilim. Diğer taraftan Muammer Aksoy arkadaşımıza nispetle şu farkı görürüm; kooperatifçilik oldukça mütevazı bir sahada kalmış-

tır, bir sistem olarak bir cemiyetin ekonomisini kavrayamamıştır. Ama, hali ile kooperatifler desteklenmelidir. Bildiğimiz gibi, meselâ tarımla uğraşanlar, tarlalarına müştereken gübre almak, mallarını değer fiyatına satabilmek için, iyi istihlal yapabilmek için, kooperatifler kurarlar. İstihlak kooperatifleri de vardır. Üyeleri en iyi mal almayı düşünürler. Konutlarını beraberce yapmayı düşünürler. İmalciler, iyi mal yapabilmek için bir araya gelir, iyi hammadde teminini düşünürler. Gayeleri bunlardır. Üyelerinin kendi aralarında yardımlaşmasını esas alırlar. Bu itibarla kooperatifliğinin şu ölçülerine nispetle «millî iktisadın gereklerine göre» ibaresini büyük söz olarak görüyorum. Bana öyle geliyor. Kooperatiflerin de lüzumlu olduğunu kabul ediyorum ve bu maddeyi, zorlamadan, şöyle düşünüyorum :

«Madde 50. — Devlet, kooperatifliğinin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.»

Kanaatimce kooperatifliğinin hedefine ve fonksiyonuna uygun olan bir madde bu olabilir.

Yüksek takdirinize arz ederim.

BAŞKAN — Arif Hikmet Onat.

ARİF HİKMET ONOT — Muhterem arkadaşlarım, bütün dünyada, hele bu arada bizim memleketimizde kooperatiflerin kendine has bir önemi, bir yeri vardır. Çelikbaş Hocamızın dediği gibi, sadece bakırcı esnafının meydana getirdiği bir teşekkül değildir bunlar. Bu, İtalya'da da böyle değildir, İsviçre'de de böyle değildir. Hele Türkiye'de hiç değildir. Türkiye'de biliyorsunuz belli başlı istihsalimiz fındık, üzüm, incir, pamuk, zeytinyağı, bunlar hep kooperatifler etrafında toplanmıştır. Ve halen Türkiye'de üç büyük birlik vardır: Fisko Birlik, merkezi Giresun'dadır, yirmi küsur kooperatifi etrafında toplar. 60 bin ortağı vardır. Diğer merkezi İzmir'de olan Tarıştir. Üçüncüsü de Çuko Birlik'tir. Zannedersen bunun dışında Türkiye'de 9 tane müstakil kooperatif de vardır. Bu kooperatifler Türkiye'de hakikaten muvaffak olamamışlardır. Bunu itiraf ediyorum. Ve şunu da itiraf ediyorum ki; bu birliklerin geçtiğimiz on yıl içindeki zararları daha doğrusu on yıl içinde bu birlikler dahilinde çalınan, yenen ve zarar miktarı 700 milyon liradır. Zamanın partizan idareleri eliyle bu büyük müesseseler dejenera edilmişlerdir.

Kooperatifçilik küğümsenmemelidir. Bizim gibi iktisaden geri kalmış memleketlerde kalkınma vasıtalarından birisi de kooperatiflerdir. Türkiyede kooperatiflere ait kanun vardır, zannediyorum, 1937 de çıkmıştır. Bu kanuna müsteniden kooperatifçilik teammüm etmiştir. Statüleri mevcuttur ve kolaylıkla islah edilirler. Döviz getiren bellibaşlı ihraç maddelerimiz, kooperatiflerimizin kurdukları birlikler eliyle harice satılmaktadır. Bu itibarla yeni Anayasamızda kooperatifçiliğe bir madde tahsisi çok yerindedir. Yüksek Heyetinizin temayülünün de bu yolda olduğunu memnuniyetle müşahade ediyorum. Türkiye'de kooperatiflerin Anayasa ile himayeye değer olması esas prensiptir. Bu itibarla, bu madde Anayasada kalmalıdır.

Cahit Zamangil arkadaşımızın teklifi gayet vazih ve ifade tarzı daha sadedir. Bu metnin maksadı daha iyi ifade ettiği kanaatindeyim. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Efendim, sosyal kelimesini yeni bir kelimeymiş, yeni terimmiş gibi fazla izam edip duruyoruz. Bu kelime çoktan bizim literatürümüze girmiştir. Sosyal adalet kelimesi de, Anayasamızın başından bu tarafa sosyal adaletten ne kastedilir, vazih bir şekilde açıklanmamıştır. Sosyal adalet ne demektir?.. Şu demektir ki; fertlerin nimetlerinden kabiliyetleri derecesinde istifadesini sağlamaktır. İşte tarifi bu. Şimdi bu sosyal kelimesinden korkan yok. Hele bendeniz hiç korkmam. Çünkü benim soyadımın cemiyetleşmiş şeklidir. Mesele şu; bendenize göre, biz burada Anayasa yapıyoruz. Kanun tedvin etmiyoruz dedim. Bu madde burada fuzulidir. Arif Hikmet Bey arkadaşımız buyurdular ki, kooperatifçiliğin şu şu faydası vardır. Faydaları vardır. Bu kabul. Zarar meselesine gelince, memleketimizde kooperatifler nasıl işletilmiştir, bu mesele konuşulursa iş değişir. 10 sene zarfında değil sadece. Daha önceden başlar. Kooperatiflerin nasıl işletilmiş olduğunu, hangi maksatlar için kurulduğunu ve hangi istikamette işletildiğini hep biliyoruz. Son on yıl içinde nasıl işletildiğini de biliyoruz. D. P. li mebuslar bu yolla beş mahalle kurdular, beş. Emlâk Bankasının paraları ile, nüfuz kullanarak mebuslar beş ayrı mahalle kurdular. Bunu da biliyoruz. Bu ayrı iştir ama

topyekün nazari olarak kooperatifler memlekette faydalıdır.. Bunu, ders olarak köy öğretmen okullarına koyan bir insanım. Fakat arkadaşlar, biz burada şimdi Anayasa yapıyoruz. Başka bir kanun yapmıyoruz. Bu kadar müteferrik hükümleri, maddeleri Anayasaya koyarsak bu, prensibe uymaz. Bu bakımdan, bu madde fuzulidir.

Arkadaşlar, şunu da arz edeyim ki, kooperatiflere dair bir madde ve fıkra eski Anayasada yoktur. Kim men etmiş, iki kooperatif kurunca. Ama suiistimallere giden kooperatifler olunca, mevcut kooperatiflerin hepsi memlekette zararlı olmaya başlayınca o zaman Anayasada da var ne olacak sonra?.. Bana göre memlekette yeni baştan kooperatif kurmak lâzımdır. Saygılarımla.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlar; maddenin lüzumunu müdafaa eden arkadaşlarımız ademilüzumunu savunanlardan daha fazla olduğu için komisyon bu noktada durmak istemez.

Çelikbaş arkadaşımıza gelince; kooperatifçiliğin iktisadi ve bahusus hukuki mânası üzerinde nasıl durulduğuna dair arzı cevap ededim. Ama, burada durum sıkışık, zaman dar. Onun için kısaca «millî iktisadın gerekleri» ibaresinin anlamına geçiyorum. Muhterem arkadaşlar, hepimizin bildiği gibi, kooperatifçilik, ferdin tek başına yapamadığını, bir araya gelmek suretiyle halletmektir. Kooperatifte bilhassa iktisadi hedefler vardır. Devlet iktisadi fonksiyonları içinde, kooperatifleri de hedeflerine göre mütalâa edecek bilfarz yapı kooperatifleri sahasında şüphesiz lüksü düşünenleri değil, bir ev sahibi olma isteğinde olanları önplânda düşünecek, onlara yardım yapacaktır. Bu yardım millî iktisat bakımından değer taşıdığı nispette, gereklerine göre yapılacaktır. Millî iktisadın gereklerine göre hareket etmek, esasen Devletin görevlerinde mündemiçtir, demek kâfi gelmez sanırız.

Cahit Zamangil arkadaşımızın tekliflerine katılmayı mahzurlu görmemekteyiz.

BAŞKAN — Önergeler var, okuyoruz, efendim.

Yüksek Başkanlığa

Sözlü olarak açıkladığımız sebeplerle 50 nci maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Kemal Türkoğlu

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

İktisadi alanda her türlü gelişmesinin Devlete ait vebiheleri diğer maddelerde derpiş ve tedvin edildiği için, 50 nci maddedeki kooperatifçiliğe ait kısmın tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

17.4.1961

Emin Soysal

Yüksek Başkanlığa

50 nci maddenin ilk metinde yazılı olduğu şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Abdullah İpşiroğlu

Madde 50. — Devlet kooperatifçiliğinin her alanda gelişmesini sağlamak için tedbirler alır.

Sayın Başkanlığa

50 nci maddenin aşağıdaki şekilde yazılmasını arz ve teklif ederim.

Madde 50. — Devlet, her alanda kooperatifçiliğin gelişmesini teşvik eder ve kanunla düzenler.

Fethi Çelikbaş

Yüksek Başkanlığa

Kooperatifçiliğin gelişmesine Devletin ilgileneceğini vâde şekli beyan etmek kâfi olacağı düşüncesiyle, 50 nci maddenin aşağıdaki gibi yazılmasını arz ve teklif ederim.

Cahit Zamangil

Madde 50. — Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

Yüksek Başkanlığa

50 nci maddenin komisyonun ilk sevk ettiği şekliyle kabulünü arz ve teklif ederiz.

Şinasi Özdenoğlu Fehmi Alpaslan
Abdullah Ercan

BAŞKAN — Maddenin çıkarılması hakkında iki taktırir vardır. Bunları oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Reddedilmiştir.

(Cahit Zamangil'in taktirri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT — İktirak ediyoruz.

BAŞKAN — Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu önergeyi madde olarak oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... 50 nci madde bu şekilde kabul edilmiştir.

X. Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırı
MADDE 51. — Devlet, bu bölümde belirtilen iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadi gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir.

BAŞKAN — Söz Sayın Hamza Eroğlu'nundur.

HAMZA EROĞLU — Muhterem arkadaşlarım, sosyal ve ekonomik haklar, Devletin bir ih-sanı olarak, cemiyetin üyesi olan fertlere tanınmış olan haklardır. Devlet imkânları ile, bu hakların yerine getirilmesine çalışacaktır. Bu hakları gerçekleştirmek için Devlet büyük mükellefiyetler altındadır.

Türkiye gibi ekonomik bakımdan, ekonomik bünye bakımından az gelişmiş memleketlerde günün en önemli meselesi, yatırım ve istih-sali artırma meselesidir. Türkiye'yi refaha götürmenin yolu da budur. Bu şartlar altında, büyük masrafları icabettiren sosyal ve ekonomik hakların geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi bugünkü Türkiye için imkânsız olur. Devlet bilhassa yatırım yapmaya çalışacak, diğer taraftan da sosyal ve ekonomik hakları geliştirmeye çalışacaktır. Bu durumda, Devlet ağır yük altında bulunacak ve bu yükü hafifletmek yolunda, kamu hizmeti görmek zorunda kaldığından belki de vergileri ağırlaştırmaya gidecek; bu bakımdan da çok defa sosyal ekonomik hakları gerçekleştirmekte müşkülât çekecektir.

Böylece 51 nci madde, bu şartlar altında, Devlete, sosyal ekonomik hakları gerçekleştirmek hususunda bir sığınak, bir melce olacaktır. Belki de, iktidarlar bu hakları gerçekleştirmekten kaçınacaklardır. Çünkü, 51 nci madde ancak iktisadi gelişmeyle malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde bu hakların, ödevlerin yerine getirilmesi imkânını Devlete bırakmaktadır. Bu madde böylece sosyal ve ekonomik hakları gerçekleştirmede siyasi iktidarlara bir de mesnet olmuş oluyor. Şayet bu madde kalkarsa durum ne ola-

cak? Bu takdirde durum hiç de salâh verici olmayacaktır. Çünkü siyasi iktidarlar bol bol vaitlerde bulunacaklar, Anayasanın sosyal ve ekonomik hürriyetlerden bahseden maddelerini gerçekleştirmek uğrunda gayret göstereceklerdir. Fakat imkânsızlıklar dolayısıyla bunu yapamayacaklardır. Bu maddede belirtilen ödevlerin yerine getirilmesi hususunda bir kıstasa veya sarîh bir mesnete ihtiyaç vardır. Hüküm bu hali ile ihtiyaca cevap vermeyecek ve umumi efkârı da tatmin etmeyecektir. Benim kanaatime göre, bir kıstas aramak mecburiyeti vardır.

Ben şöyle düşünüyorum, ortada bir 128 nci madde vardır. Bir Plânlama kanunundan bahsedilmektedir. Bunu göz önünde bulundurursak, esasen bu maddede istenen şeyler, 128 de de var demektir. Bir teklifte bulunacağım. O da şudur.

«Devlet, Anayasada yer alan iktisadi ve sosyal hakları ve ödevleri geliştirme görevini, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plânının ışığı altında, iktisadi gelişme şartları ve malî kaynakların yeterliği ölçüsünde yerine getirilir, deniyor. Yani, iktisadi gelişme şartları ve malî kaynakların yeterliği ölçüsünde yerine getirme imkânının kalkınma plânının ışığı altında müâhaza edilmesine taraftar olduk. Bu tasarıdan farklı olarak, teklifimizde iktisadi ve sosyal haklar ve ödevler dedik. Halbuki, tasarı, sadece, iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevi diyor ki, benim anlayışına göre, Devlet yüklenen ödevlerle sınırlı kalıyor. Haklar tâbirini ilâve edecek olursak, sosyal ve ekonomik hak ve ödevler daha şümüllü ve geniş ifade edilmiş olur. Böylece bu madde sosyal ve ekonomik hakları gerçekleştirmede biraz ışık tutacak ve tamamiyle sübjektif bir kıstastan bir kanunla tanzim edilen, kalkınma kanunıyla tanzim edilen objektif bir kıstasa doğru meyledecektir. Saygılarımla.

BAŞKAN — İlhami Soysal. (Yok sesleri)

Bülent Ecevit

BÜLENT ECEVİT — Muhterem arkadaşlarım, ben bu maddeyi, sosyal ve iktisadi hak ve ödevleri içine alan 35 ilâ 50 nci maddelerin temel ve teminatlarının ortadan kaldırıldığı şeklinde görüyorum.

Bu bölümdeki 15 madde ile, gerçekten, memleket halkına ileri demokrasilerdeki, sistemleri ne olursa olsun insan hak ve haysiyetine önem veren demokrasilerdeki iktisadi ve sosyal hak-

lar geniş ölçüde tanınmıştır. Kanaatim odur ki, 51 nci madde, bu hakları şüpheye düşürmekte ve bu haklar fiilen iptal edilmektedir. Bu haklara inanmayacak iktidarlara bunları ihmal etme imkânı tanınmış olmaktadır. Bundan evvelki maddelerde, Devletin, iktisadi ve malî haklar arasında yerine getireceği ödevler vardır. Meselâ, 48 nci madde; «Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir», diyor.

Şimdi, bu madde ile sağlanacak hakların, bu madde ile belirtilen ödevlerin, iktisadi ve malî imkânlar nisbetinde gerçekleşip gerçekleşmediğini tâyin etmenin ölçüsü ne olacaktır? Bu, herkese göre değişir. Devlet, tıbbî bakımı sağlamakla görevli. Vatandaşın sağlığını korumak için Devlet birtakım tedbirler alacak. Fakat, vatandaş, sağlığını kazanabilmenin şartı olarak iyi bir hastanede, kendisine özel bir oda ayırmasını da isteyebilir.

Tıbbi bakımı, özel bir o da sağlanması seviyesinde mütalâa edilebilir. Devamlı olarak daha iyisini isteyen insanın başka yolda düşünmesi beklenemez. Onun için bundan evvelki 15 nci maddede vaz'edilen ve sağlanan hakların gerçekleşip gerçekleşmediğini tâyin etmek, haliyle, vatandaşın iz'anına bırakılmış olacaktır. Bu durumda Devlet bu maddelerde sağlanan hakları ancak iktisadi gelişme ile malî kaynakların yeterliği ölçüsünde yerine getirir demek, zaten açık olan bir hakikatı bir Anayasa hükmü haline getirmekten ibarettir. Bir müddet sonra 76 nci maddede milletvekillerinin andını göreşeceğiz. Bu and şöyledir : «Yurdun bağımsızlığını ülkenin ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma, milletin egemenliğine, demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.» Evet milletvekili böyle söyleyecek. 51 nci maddenin mantığı ile hareket edecek olurlarsa bu and maddesini değiştirmek ihtiyacını duyacaklardır : «Yurdun bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bütünlüğünü ancak gücümün yettiği ölçüde koruyacağıma namusum üzerine söz veririm», demeleri gerekecektir.

Arkadaşlar, bu madde Anayasayı, maksadının aksi istikamete götürecektir.

İktidarlar işleri esasen güçlerinin yettiği kadar görürler. Fakat bu madde kalırsa, ödevlerinden hiçbirini yapmayan bir iktidar da «Dev-

letin gücü bundan fazlasına yetmiyor.» İddiasında bulunursa diyecek söz kalmaz. Oysa, normal olan, bir iktidarın seçim günü millet karşısına çıktığında, «imkânlarım şu idi, yapabildiklerimde şu» diye hesap vermesidir. O imkânlarla daha fazlasının ve daha iyisinin yapılabileceğine millet hüküm verecektir.

Bundan önceki maddeler, imkânların ne yönde kullanılması gerektiğini göstermiştir. Bundan böyle hiçbir iktidar lideri çıkıp, «ben Devletin maddi imkânlarını, falanca meydanı 2 defa indirip kaldırmak için kullandım, onun için, Anayasanın Devlete yüklediği sosyal ödevleri yerine getirmeye maddi imkân kalmadı» diyememelidir. Halbuki 51 nci madde iktidarlara yine bu imkânı veriyor.

Arkadaşlar, biz, Komisyon üyelerinin samimiyetine inanıyoruz. Bundan evvelki 15 nci maddeyi de bu memleketin gelişmesi, kalkınması gerekli olduğuna inanarak getirdiklerine inanıyoruz. Fakat, endişem odur ki, 51 nci madde haksız olarak bazı kimselerin içinde bundan evvelki 15 maddenin samimiyetle yazıldığına dair bir endişe uyandırabilir. Onun için iyi niyetli olmıyan veya bu Anayasa tasarısına uygun olan içtimai görüşü benimsemiyen iktidarların elinde bundan evvelki 15 maddenin iptaline yol açabilecek bu maddenin kaldırılmasını, yahut komisyonea geri almasını rica ederim.

BAŞKAN — İsmet Giritli. (Yok sesleri)

Fethi Çelikkbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlarım, ben maddenin gözettiği maksadın lehinde konuşacağım.

Bu sosyal Devlet telâkkisi benimsenmediğinden değil, fakat Devlet denen hizmet teşekkülünün birtakım malî imkânlarla mukayyedolarak çalışma zaruretinin bir gerçek olduğuna inanmaktan doğmaktadır.

Benim endişem şudur : Bu hizmetleri yapabilmek için idare başında bulunanlar Merkez Bankasının kaynaklarına müracaat edecek, enflasyona gidecektir, şayet böyle bir madde olmazsa Batı memleketlerinde bu çeşit hizmetler istihsal içinde gelişmeyi hedef tutan bir politika gerçekleştirilmektedir. Memleketimizin iktisadi şartları içinde bütün bu işlerin tahakkuku biraz da zaman meselesidir. Bu noktayla ilgili

olarak Sayın Türkoğlu arkadaşımız temas etti. Memleketimizde hepimiz hissemize düşen fedakârlığı yaptığımız takdirdedir ki, yatırımları artırabiliriz ve ancak isabetli bir yatırım politikası ile ki, milli gelirimizi çoğaltabiliriz. Milli gelirden artma olmadan bu mevzuda Devletin üzerine aldığı vazifeleri yapmasına imkân yoktur. Eğer yapmaya kalkarsa enflasyon girdabına düşmemiz mukadder olur. Ve fiyatlar yükselir. Vatandaş bu defa eline geçen para ile daha önce alabildiklerini alamaz. olur. Komisyon arkadaşlarımız ihtiyatlı davranmışlar. Hint Anayasası muayyen konulara hasredildiği halde yine Devletin imkânlarıyla bunu kayıt altına almıştır. 41 nci maddesinde şöyle diyor : «Devlet, kendi imkânları ve iktisadi gelişmesinin hudutları içinde işsizlik, ihtiyarlık, hastalık ve sair felâket hallerinde çalışma, eğitim ve sosyal yardım görme haklarını temin için müessir tedbirler alır.» Görülüyor ki, iktisaden geri kalmış memleketlerde Anayasada yer alan esaslar, daha uzun müddet politikaya ilham kaynağı teşkil edecektir; bu esasların gerçekleşmesi Devletin malî ve iktisadi imkânlarıyla kayıtlıdır. Devlet de, nihayet bir ferdin hayatında olduğu gibi, sonunda malî imkânlarına dayanmak zaruretindedir. Böyle bir hüküm koymıyacak olursak o zaman gerçeğin nasıl cereyan ettiğine nüfuz etmek imkânına sahibolmıyan sade vatandaşlar karşısında, Demokrat Parti liderlerinin söylediği gibi demogojiye yol açılır, görüyorsunuz size yaptıklarımızı çok görüyorlar, demogojisi ile memleket ekonomisini harap hale getirebilirler.

Şimdi bu görevleri Devlete verdikten sonra vatandaşlar karşısında idarecilerin neye hepsini yapmadıklarını anlatması yolu açılır. Rey almak için elbette mümkün olanı yapmaya çalışırlar. Ve fakat Devletin malî, iktisadi imkânlarını perişan hale getirmeden, bu madde enflasyonu nispeten kapayıp istikrar için de gelişmeyi benimsiyen bu bir imkân koyuyor. Bu bakımdan muhafazasına taraftarım.

Ecevit arkadaşımızın prensipleri yerindedir. Kötü bir iktidar şunu yapacağım diye çıkar, bunun bütün vebalini vatandaşlara çektirmiyelim, arkadaşlar.

İstikrar içinde gelişme politikasını bu madde hedef tutmaktadır. Ben bu mânada anladığım için yerinde görüyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Coşkun Kırca.

COŞKUN KIRCA — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlar, Anayasa tasarısının 35 ilâ 50 nci maddeleri arasında, bu memleketin refaha erişmesi için gerçekleştirilmesine çalışacak iktisadi hedefler çizilmiştir. Bu iktisadi hedefleri rakamlamak istersek, bu iktisadi hedeflerin gerektirdiği bütçe yükünü hesaplamak istersek, karşılaşacağımız yekûn büyüktür, muazzamdır. Bu hedeflere ne kadar zamanda erişmek icabedeceğini tesbit etmek istediğimiz takdirde karşılaşacağımız zaman uzunluğu müphemdir. Şimdi kabul etmiş olduğunuz hedefler biraz önce ve Cuma günü Cel-sede reyinize sunulmuş olan maddelerle birlikte bizleri bir problem karşısında bırakmaktadır. Bütün bu hedeflerin icabettirdiği masraflara iktisadi ve malî karşılıktan nasıl temin edilecektir? Bunlar için memleketin katlanacağı malî fedakârlığın, yapacağı masrafların bir sınırı olacak mı?

51 nci maddede bu sorunun, bu sorunun cevabı ile karşılaşılıyor. Fakat, gördüğümüz gibi masraflara bir sınır çizilmesi lüzumunu belirten bir hükümle karşılığınca itiraz sesleri yükselmekte ve denilmektedir ki, eğer bu hüküm ile hedeflere varmakta kullanılacak vasıtalar tahdit koyacak olursak, evvelki maddelerin teminatı ortadan kalkabilir. Bülent Ecevit arkadaşımızın tâbiri ile bir insan haysiyetine uygun ekonomik rejimi kurmak isteyen hedeflere istikrar mülâhazası engel olduğu takdirde netice tehlikeye düşebilir. Bu itiraz sesleri, hakikatte geri kalmış ekonomilerin dramını aksettirmektedir. Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden birinin neşrettiği bir tetkikte belirtildiği gibi, aynı mahiyetteki itirazlar daha birçok geri kalmış ekonomilerde duyulmuştur. Geri kalmış ekonomiler, çok defa Devletin malî takatini aşan büyük projeler, büyük eserler, büyük ve haklı ihtiyaçlar karşısında bulunmaktadırlar. Bu ihtiyaçların tazyığı, bu ekonomilerde hükümetlerin takibettikleri siyaset üzerinde tesir yaratmaktadır. Eğer bu tazyık mukavemet etmek, muvazeneli bir kalkınma siyaseti takibetmek istenirse, o vakit memleketin gelişmesiyle ölçülü olarak bu hedefler bir tercih sırasına göre tahakkuk ettirilmek gerekir. Bize gelince, malî imkânlarımızın dar olması dolayısıyla mak-

sadımızdan fedakârlık yapamayız, dersek, o vakit geçen on yıl içinde Türkiye'de ve daha birçok yerlerde karşılaşıldığı gibi enflasyon tehlikesi önlenemeyecektir. İktisat bedava fiil tanımaz. Devlet hiçbir vakit halktan aldığından fazlasını halka iade edemez. Bu itibarla enflasyona karşı teminat teşkil edecek bu hüküm, aynı zamanda kabul etmiş olduğunuz 15 nci madde kıymetlendirebilecek, bu maddelere fiilî mânâ kazandırabilecek mahiyettedir. Fakat aksi yolu tutar ve enflasyona karşı teminat teşkil edebilecek barış teşkil edebilecek bir hükmü kaldırarak olursak, o zaman iktisat siyasetinin muvazene sigortası yanabilir. Geçmiş on sene içerisinde memleketin mâruz kaldığı zararlar, yalnız yatırım sahalarında yapılmış olan hatalardan ibaret değildir. Aynı zamanda bu zararlar, yatırımların hacmi memleket takatına göre ayarlanmamış olmasının bir neticesidir.

Mâruzatım bundan ibarettir. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon? (Oya, oya, sesleri)

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAK-SÜT — Hepsi Devlete tanınmış ödevler değildir, haklar da vardır. Arkadaşımızın tadadettiği on beş madde sadece Devlete ödev tahmil etmiyor, birtakım haklarını da tarsin etmektedir. Bu bakımdan müdafaa konusunda komisyonun bir mütalâası yoktur.

BAŞKAN — Önergeler vardır, okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

51 nci maddenin tasarından çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Bahir Ersöy Bülent Ecevit İsmail İnan

Yüksek Başkanlığa

51 nci maddenin kanundan çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Abdullah İpsiroğlu Feyyaz Köksal

Sayın Başkanlığa

51 nci maddenin aşağıda gösterildiği şekilde düzeltilmesini arz ve teklif ederim.

Hamza Eroğlu

Madde 51. — Devlet, Anayasada yer alan iktisadi ve sosyal hakları ve ödevleri gerçekleştirme görevini, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plânının ışığı altında iktisadi gelişme şartlarının ve malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir.

BAŞKAN — Önergelerden ikisi maddenin tasarından çıkarılmasını istemektedir. Bunları oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Reddedilmiştir.

Hamza Eroğlu, buyurun.

HAMZA EROĞLU — Benim önerimde ödev ve haklar var idi. Komisyon sözcüsü arkadaşım ifade ettiler, haklar da dâhildir, dediler. Önerge mi geri alıyorum.

BAŞKAN — Maddeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

EMİN PAKSÜT — Haklara şâmil değildir efendim. Meselâ grev hakkına şâmil değildir.

BAŞKAN — Efendim, yeni bölüme geçmeden evvel sabahleyin komisyonun evvelce almış olduğu maddelerden 37, 38, 41 nci maddeler tasbedilerek dağıtılmıştır. (Yarın, yarın sesleri) Müsaade ederseniz 37 nci maddeye okuyalım.

b) Toprak mülkiyeti

MADDE 37. — Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kânun, bu amaçlarla, değişik tarım bölgelerine ve

çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahibolmasını kolaylaştırır.

Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

BAKŞAN — Madde hakkında söz isteyen var mı efendim?

Buyurun Hamza Eroğlu.

EMİN PAKSÜT — Efendim bir değişiklik getirdiğimize göre müsaade ederseniz bu değişikliğin sebebini arz edelim.

BAŞKAN — O halde komisyona söz veriyorum efendim.

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlarım; sosyal ve iktisadi hakların ve ödevlerin bölümünde bâzı maddelerimizin formül itibari ile maksada uymadığı, veyahut maksadı iyi ifade etmediği yahut da yanlış anlayışlara sebebiyet verdiği veyahut...

(Ekseriyet yok sesleri, devam devam sesleri...)

BAŞKAN — Ekseriyet kalmamıştır. Yarın saat 9,30 da toplanılmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 19.15